Puspa Rsi
Puspasutram

PK
3163
P8
v.1

9/-

THE

CHOWKHAMBÂ SANSKRIT SERIES;

A COLLECTION OF RARE & EXTRAORDINARY SANSKRIT WORKS,

NO. 297.

Puṣpasūtram

पुष्पसूत्रं

Puṣpa Ṛṣi

सा म प्रा ति शा ख्यं

पुष्पर्षिप्रणीतम्

श्रीपदजातशत्रुकृतभाष्यसहितम् ।

काशीस्थद्राविडोपाह्व म० म० पण्डितश्रीलक्ष्मणशास्त्रिणा

संशोधितं विजयते ।

FASCICULUS I-१

PUBLISHED & SOLD BY THE SECRETARY,

CHOWKHAMBA SANSKRIT SERIES OFFICE, BENARES.

AGENTS:-OTTO HARRASSOWITZ, LEIPZIG:

PANDITA JYESHTHARAM MUKUNDAJI, BOMBAY:

PROBSTHAIN & CO; BOOKSELLERS LONDON.

Printed by Jai Krishna Das Gupta,

at the Vidya Vilas Press, Benares.

1922.

Registered According to Act XXV. of 1867. (All Rights Reserved.)

LIBRARY
SEP 28 1971
UNIVERSITY OF TORONTO
PK
3163
P8
V. 1.

॥ श्रीः ॥

—*—

आनन्दवनविद्योतिसुमनोभिः सुसंस्कृता ॥
सुवर्णाऽङ्कितभव्याभशतपत्त्रपरिष्कृता ॥ १ ॥
चौखम्बा—संस्कृतग्रन्थमाला मञ्जुलदर्शना ॥
रसिकालिकुलं कुर्यादमन्दाऽऽमोदमोहितम् ॥ २ ॥

स्तबकः—२९७

हरिः ॐ ।

—:o:—

सामप्रातिशाख्यम् ।

पुष्पर्षिप्रणीतम् ।

अजातशत्रुकृतभाष्यसहितम् (१) ।

ॐ उच्चामही पुनारवजये आत्वौशनं कयादेव्यं तंवो धसं तरोलेयꣳ स्वादिहितं पवस्वेन्द्रमच्छसफष्कले पुरःइयावागवेऽभिप्रिकावꣳ स्वासु ज्ञीय मेह्यूसाकं वयं भरमधार्मेधं पान्तꣳ हव्यं प्रवः शाक्त्यं वयङ्काण्वे प्रथमः ॥ १ ॥

इन्द्राकच्चमगन्दासौर्द्धसद्मनमातूपारमभित्वार्षभमिदङ्गारमिदं घृतश्चुन्निधनमात्वे तिथं योगे मेधामिन्द्रसुतेकौत्समाश्वन्द्रोणासुतासोमैकर्चौप्रसोजयंतृचेप्रसोहितमयासफमाक्षारꣳहर्य्यप्रसुन्वागौरीगौतममेकर्चावृषायौक्ताद्यं पुनायास्यमैडे द्वितीयः ॥ २ ॥

एतास्वेव त्रिणिधनं वृषाशोशिष्टमभिप्रव इयैतं त्वा-

---

(१) अस्य पुष्पसूत्रमितिप्रसिद्धस्य सामवेदप्रातिशाख्यस्य अजातशत्रुकृतभाष्यस्य त्रीणि पुरातनानि पुस्तकानि लब्धानि तेषु पञ्चमप्रपाठकमारभ्य समाप्तिपर्यन्तं ग्रन्थो दृश्यते । पञ्चमप्रपाठकारम्भ एव मङ्गलाचरणदर्शनात् पुष्पिकायां 'पञ्चमप्रपाठके' अस्य स्थाने "प्रथमप्रपाठके" इति लेखदर्शनाच्चात्रैव कदाचिद्भाष्यग्रन्थारम्भ इत्यनुमीयते ॥

मिदाछन्दसं यस्तेष्मतम्पवस्वमच्छपूषासुशंकुसुज्ञानरी-
वितान्येकर्चाः पूषा तृचेक्रौञ्चं वृषायाममेवामहीविश्वा-
दर्ंष्ट्रम्पूर्वमुचाक्षुष्टम्भमभिसोमद्गतमेप्रहिन्वाष्कारान्त-
न्तिस्रः संक्रोशोघत्वाष्टम्भभन्तरणिरवन्तिस्रः ष्टौहे
तृतीयः ॥ ३ ॥

आसोसखावाचः शौक्त एकर्चौ सुतावितन्त्वाष्ट्री
अन्ते स्वासु हिष्ठीयवर्ण्णरइच्यानिदक्षसाकामन्तवदर्ं-
ष्ट्रोत्तराभीशवेस्वः पृष्ठश्चपुनासत्राविश्वाः शोकंयोरा-
पृश्न्यौर्ण्णोत्तरर्ं स्वासुत्वर्ं हिहत्कमातीषासोमः पु-
रोनानदंवात्सप्रर्ं सोमः सैन्धुक्षितमग्निं वश्चतुर्थः ॥४॥

प्रियमिमंवितंजुषस्वार्षाशाकलवार्शे उष्वाणमा-
नवानूपवाम्राग्नेयानियत्सोशवन्तनिव्यर्ं शुर्दुपम्रप्राणा-
वनक्रोशेजसावितपार्थेस्पत्यमिन्दुराते सञ्जयमिन्द्रा-
मित्रमसामहामित्रमिन्द्रावृधीयक्रौञ्चे पञ्चमः ॥ ५ ॥

एतास्वेववयंमृज्यौक्षणोरन्ध्रेस्वारैडेजजिह्वरुणसाम-
गोष्ठमुत्यर्ंहवदेव्यर्ंरेवन्तीयम्परिस्वावैदन्वतानितृती-
याद्यचतुर्थानि ससुतंवो दीर्घकार्ण्णे सोमागौरीमधु-
श्चुन्निधने तथाक्रौञ्चे वाङ्निधनमैडेश्नौष्टमयापवाग्ने-
गूर्दः प्रवोर्चोपाद्यर्ंशपुत्रे षष्ठः ॥ ६ ॥

वृषातनिपर्ण्णैडकूलीयानिपुणाकण्वतरगौङ्गवया-
स्यानिस्वासुप्रवदभिनिधनं वैखानसानि यस्ते मौक्ष-
मेषस्य शार्करंप्लवः सखापुरीवितकार्त्तेज्यक्षाहविषये-
सोजरावात्समातेत्वन्नः सौश्रवसं यदि वीङ्कमध्वर्य्यो-
रूपे सप्तमः ॥ ७ ॥

एतास्वेवाशुमार्गीमित्रटतसाकलम्बान्यभिसोद्रि-

हिङ्कृपाश्वंहन्मगतहाराच्छिद्राणिप्रहिन्मन्वादुक्थमुद्-
ङ्कर्त्तायदिनैपातिथसुभगंवैयश्वंयुषकूसुरूपाद्यभासका-
क्षीवतासितान्यष्टमः ॥ ८ ॥

द्युम्नमैषिरं प्राणात्रैतमभीनोवितकौत्सशुङ्काक्रौञ्च-
रयिष्ठौदलानिस्वासुधर्महिन्वविशीयꣳस्वासुशनसांव-
र्त्तमारुतानिजिघ्रतइत्यदारसुरूपोत्तरꣳहरिश्रीनिधनसै-
न्धुबाभ्रवेडानाꣳ संक्षारक्रषभश्चेति नवमः ॥ ९ ॥

तोग्यं पृष्ठकौल्मपुष्पदैर्घवैयश्वाद्याभीशवानिश्री-
णन्तोवासिष्ठमसोसामराजꣳस्वासुश्रायन्तीयं यतः-
सम्मतंत्वꣳसोमाश्वसूक्तशाम्मदावचीनेडविष्कृतानि-
त्वम्पर्णंपवस्वमनसंपरित्यंवितनिह्वहिष्ठीयानि दश-
मः ॥ १० ॥

एतास्वेवासितसाध्रपाराणिस्वासुविधर्मोपोषुश्रु-
ष्यꣳस्वास्वैध्मवाहककुभोद्वꣳशीयान्युच्चाजिगाभीके-
पुनोत्सेधज्ञीयनिषेधान्याजावितंमाचित्थिमुदुत्येवर्त्तो-
च्चकुलीयं पर्यूषुश्यावागवेधन्वहविषं वाङ्निधनमेका-
दशसूर्यस्याग्निंवाजजिद्वैश्ये दशरात्रः ॥ ११ ॥

वृषामहीपुनामन्तमुत्सःध्रुवःप्रत्नंदैर्घप्रकापार्थे चिद्-
वर्त्तोयस्तेजराच्छसुज्ञानंपुरःक्रौञ्चंप्रोकावमग्निं वःमा-
सत्राप्रसोमाश्वंप्रसोमदेपत्रꣳस्वासुवर्त्तःपवते ज्ञानका-
शीतेप्रसुवितमाजाम्योकोनिधनꣳसवीरौदलं प्रसुन्वा-
साग्रे प्रथमः ॥ १२ ॥

वृषाष्मतयैाक्तोत्तरेतोषिच्छन्दससृज्येडमायास्यंतृ-
वेश्रीणन्तस्त्रिणिधंनवृषाशोपार्थमभिप्रवर्त्तःशंकुवितेप-
वस्वायम्पूषाग्रामहीविश्वादꣳष्ट्रोत्तरमुचारूपमभिसो-

रीरवंप्रहिन्वाग्नेयमात्वावर्त्तःस्वासुक्षुल्लकवाचेसखाज्ञा-
नदासेसुतान्धी द्वितीयः ॥ १३ ॥

पविराजंपवस्वादारतोषिंपृङन्येकस्यांतृचेभीशवो-
त्तरयौधाश्रीणमुद्गुवाअस्यसिष्टंयोरावर्त्तःस्वाम्वौर्णा-
व्यसुज्ञानेपुरस्त्वाष्ट्रयर्द्धेडंस्वासुलोशावैडशुद्धीयेअर्षा-
सन्तन्यभिसोमानावानूपवाम्राण्यभित्रिसम्पायशाव-
र्त्तोसागौषूक्तंप्राणज्ञाने तृतीयः ॥ १४ ॥

एतास्वेव दासंपवस्ववारयिष्ठमसालौत्तरंयजिष्ठं-
साध्यमिन्द्राङ्वमुक्तंमृज्यमतन्त्रिणिधनायास्येसाकं-
सिष्ठापिवावर्त्तःपरिस्वैध्मवाहन्तंवर्चिज्ञानकाशीतेस्वा-
सुरुतान्धेनुप्रसोर्चिवर्त्तोत्सःप्रत्नंवर्त्तलेयेतथाभिसोम-
त्सपरिधीन्दुहेति च चतुर्थः ॥ १५ ॥

हाउनित्रं प्रतेलौशाद्यंमन्ददुग्धावर्त्तलेयेइन्दुःस-
म्पापवस्वत्वाष्ट्रीद्विरभ्यस्तङ्गोविल्लौशोत्तरम्पवमावृषो-
वर्त्तलेयेअयापवासिष्ठंज्योतिर्मरुतामुच्चासत्रापुनाव-
र्त्तोभिवायुम्प्यार्थंपुरोमधुश्चुङ्गीर्यबृहदाग्नेयमाभिसोगौ-
ङ्गवंप्रहिन्वायौधास्वादिक्षुष्टम्भं पञ्चमः ॥ १६ ॥

आजातममभ्यैडङ्गावन्तोषिमतंयओसितंवृषाया-
ममैडङ्गुत्वावर्त्तास्तिस्रोहितंसहत्वाष्ट्रयस्यसत्रातवोत्से-
धोदुहापृङिनशिशुम्पार्थम्युम्नम्प्राणासफ श्रुध्येकर्चावि-
न्दुनिषेधोधर्त्ताकावंक्रतुंवृष्टम्भंसखापौष्कलंक्रतुंङ्गै-
तपच्छश्रुध्ये षष्ठम् ॥ १७ ॥

क्रतुन्धसंपवतेपौष्कलमस्यामहीतोषिलेयमृच्चय-
ंसोपार्थंस्वानोहितम्पवसत्रापर्यूदेव्यमिन्दुर्यद्वाप-
रिप्रधवारंसूर्य्यस्थकावंतृचेपवमापौरुमीढम्मन्द्रन—

वाद्यम्परिधीनित्रमभिसोद्राजमुत्सःसिष्ठंयद्वापमेनमि-
तिप्रसोगवशुद्धीयएकच्चा क्रतुर्म्मादन्तवर्चिश्रुध्ये सप्त-
मः ॥ १८ ॥

क्रतुम्मानवाद्यंप्राणापौष्कलक्रतुञ्जनित्रꣳसोमःश्रुध्यं
क्रतुंद्राजमाभिसोतिथंतोषिदुक्थंयस्तेसोमसोमाध्यर्धेड-
मदब्धःसुमाण्डवमस्यजरातोषिरवद्रवेदेवानिहवः सं-
वत्सरः ॥ १९ ॥

प्रतिनानदमानोविश्वाद्रयैतम्पुरोदलꣳ स्वादोःद्रयै
तम्पवस्वेडानांकर्चःव्रत्रयौधाशिशुन्देव्यङ्क्रयास्वारम्परि-
प्रधन्वसफमेकस्यामुच्चास्पारसौपर्ण्णाकेरपुनाष्टम्भले
येश्रायभरन्तरोवारमच्छैकस्यांपुरस्तृचेयास्यमैडꣳस्वा-
नोजरावर्ण्णमिषंपुनावषट्कर्चे प्रथमः ॥ २० ॥

तृचेमच्छौपगवान्निषेधःश्रायमयापाश्वमिन्द्रामही-
कर्च्चाःपवस्वमलेयंतृचेत्वेसोयौधादैर्घेघाद्यौतानमेन्दुमा-
रुतꣳस्वादिजशानदवश्रुध्यन्देवोदार्शेज्ञीयमुत्तेमहीम-
न्द्रजरापाहिरंवतृचैदैर्घविश्वस्मात्समन्तन्तास्वेवजय-
मिन औशने द्वितीयः ॥ २१ ॥

कयातेदेव्यमग्नआयाधसमच्छलेयमदासꣳहितंभ-
द्रोग्नेवाजसफष्कलेकर्चौतृचेश्रुध्यविशोवाश्वमृचितृचे-
न्धीगवज्ञीयेसमिद्धंभीयेकावमुपत्वावारमुषेषन्तो कज-
रास्वासुवषट्प्रसोतृचेगौङ्गवꣳशग्ध्यूहारत्वङ्कौल्मला-
शुमजच्युतःकर्चे तृतीयः ॥ २२ ॥

प्रधसत्राप्रसुवाश्वंकर्चावौदलंतृचेप्रदैज्ञीयꣳस्वासु-
दैर्घꣳशग्ध्यूवर्तःस्वादिष्कृतमस्यष्मतंयस्तेहितमयंपूर्वा-
श्वंविपश्चितोभार्गवꣳस्वासुगौक्तसुचंप्रसुन्वागौतमंतृ-

चेवृषाजिगस्वारपर्ण्णेपुनादैर्घयस्तेसुरूपोत्तरंत्वꣳहिशंकु-
सुज्ञापवस्वदेवासितमयंपूषेति चतुर्थम् ॥ २३ ॥

उच्चार्षभषूक्तेभिसोमोत्सेधःस्वानोवारंप्राणाश्रुध्यं
पुरोनिषेधःप्रधन्ववप्योंजिघ्नमहीसाकम्पार्थमिमाउ-
त्वाइयैतंयस्यलेयंपवमासꣳहितमासोगोमन्नःसफश्रुध्ये-
भीनोवाइयावागवेज्ञतेकावन्तोषिदꣳष्ट्रोत्तरमभित्वा-
कण्वरमानोदोविशीयं पञ्चमः ॥ २४ ॥

परित्यꣳइयवागवेपवित्रंकावꣳस्वादिमौच्चं ज्ञीय-
र्ध्रुविशीयंत्वन्नश्चिवारमुच्चास्वारसैन्धुच्चितंतोर्षिवरुण-
सामयस्तेकाक्ष्यच्छादासंपुरोवाधप्रवैतहव्यसामेत्रासा-
न्यग्नेत्वेꣳसत्राभिसोदोविशीयꣳस्वासुवारंप्रतूर्तिपुव-
र्त्तत्रामृषभस्तोष्युत्सेधे षष्ठः ॥ २५ ॥

उत्सेधएवश्रीणमच्छविशीयमयंपूनिषेधइन्दुपुष्पं-
च्यावनमेकस्याम्पवस्वतंवःपुरोजनित्रेपुनातिथंतंवशुद्धा-
पदान्तꣳस्वादिनमगौधूक्ताइवसूक्तएकचौंयज्ञैह्यद्युतन्ते-
श्रुधीतिचवाराणिषिबोत्सेधनिषेधावृष्यापर्ण्णमैडन्दु-
हासमन्तंपङ्क्तयांपुनावरूसाग्नि सप्तमः ॥ २६ ॥

तवाहम्मतजयेरेवतीर्दैव्यꣳस्वासुसत्राभरन्तवत्पु
रोजागतꣳसोमसामयदभिस्वमितिप्रत्रन्महीद्रम्पर्ण्णमै-
डंवसुरुचःसत्राधयदोविशीयंप्रत्रमुत्सेधस्तदिदोइयैत-
ꣳरक्षःसुरूपोत्तरꣳसुमन्मावारंपुनावैयश्वङ्कचोंवषड-
न्तमुत्सोयस्तेसत्रापवस्वकाचीनेडमेकाहाः ॥ २७ ॥

इति प्रथमः प्रपाठकः ।

पन्यङ्क्षमात्वाविदꣳष्टूम्पूर्वम्परिस्वासुरूपोत्तरꣳ-
स्वासुरूपोत्तरꣳ स्वासुहाविषजरामार्गीयवाणीदंवाम्प-
वस्वसाकमृच्यभिसोतवोजनित्रैच्छजराप्रसोजरासो-
जरासोमसामरोहितकूलीयानिप्रसोक्षारान्तंजयमुद्गे-
स्वारम्पर्णमच्छाक्षारमभिप्रिखानसमस्यप्रक्षाशुमा-
र्गीयवे प्रथमः ॥ १ ॥

एतांस्वेवमित्रटतसाकलम्बान्यभिसोदैर्घपाद्विहि-
ङ्कादेव्यमेवमेवतनिहन्मेमोषुत्वापार्श्वमस्वासन्तनियस्ते-
सुरूपाद्यमासासितान्यभिष्टुवाचासखातृचेशौक्तमि-
न्द्रासितकौत्सशुद्धाकौश्चरयिष्ठा निद्वितीयः ॥ २ ॥

इन्द्रापविज्ञायेस्वासुविशीयमुचासुरूपोत्तरादा र-
संक्षारास्तांपि पृश्निनतथाश्रिणꣳसानोहाविष्मशाम्म-
दावचीनेडाविष्कृतान्ययंपूज्ञयिहिष्टयेधताज्ञियम्प्रसु-
पारमयंपूक्रौञ्चाद्यङ्कुस्तन्देव्यन्तिस्रसैधुक्षिते तृतीयः॥३॥

सुतात्वाष्ट्रीस्वारेपुनापृश्नयाभीशवोत्तरोसिष्ठमय-
मेदुदेव्यꣳस्वानोगौषूक्तंप्राणावारन्दसासत्रापरिप्रिद्वा-
जसूमिणाक्रोशनन्तोषिवाम्रमानवनानूपानिश्रीणाग्नेय-
ꣳसोमाःश्यावागवागवनिषेधाःपवस्वश्यावागवे च-
तुर्थः ॥ ४ ॥

एतास्वेवाकूपारꣳसोमाःक्रौञ्चाद्यꣳसुनात्वाष्ट्यु-
द्वेडꣳपुरःशुद्धापदान्तमसाक्षितमैडन्तोषियौधाद्वैगते-
श्रीहन्मनंपुरःपारसाध्रेपवस्ववात्रेयंपरिप्रिषूक्तमेकस्यां-
प्रत्यस्सैवितामिन्द्राच्युतम्प्रसुदानोत्तरमृच्याभिप्रिज्ञीय-
न्नमस्तेजरावृषाज्ञीयꣳस्वासुभरमेनामित्रेपञ्चमः ॥ ५ ॥

पवस्वदत्वाष्ट्रीपदीङ्गयन्त्यामभिसोदꣳष्ट्रोत्तरमृचि-
तृचेभीशवोत्तरꣳस्वःपृष्ठꣳहिन्वावयमेसिष्ठम्पुरःक्षुल्ल-
लेयन्त्वमिन्द्रद्विहिङ्कादेव्यम्प्राणावार्शम्पवस्वज्ञयिंबृह-
दाग्नेयन्नरस्तोदः श्रीणम्पिवापृष्ठमध्वर्य्योपर्णैडकूलीये
तवहन्म गतगौङ्गवयास्यातितासुधाराहवाशोः षष्ठ॥६॥

पवस्वदेक्षिततमैडङ्गोमन्नस्तम्पुरः कौश्चाद्यगौतमे
प्रोसारथ्यातेस्त्रौग्मतꣳ हाउहुवाइशिशुंसिष्ठम्पारित्य-
मूर्द्धडत्वाष्ट्रीज्ञीयेपुनामदगकाण्वेभीनोनिषेधसाध्रज्ञी-
यानिस्तोमम्मन्तपुनासोमसामात्रेयम्पुरः शिशुमुहुवा-
यिसिष्ठंकौत्समभीनःस्वारंधर्तारागे सप्तमः॥ ७॥

हाउहुवाअक्रावासिष्ठंपरित्यमासितोत्तरमिन्द्रा-
पारमभ्यस्तङ्कर्चावसायासैमडमाजागृशानम्परिप्रधन्व-
वाजजिदहीनाः॥ ८॥

विशोवितमृचितं वस्तृचेश्रुध्यायजिष्ठमैध्मजिघ्नपर्णै-
डकूलीयसन्तनिनिपुनादुक्थम्पवपानोजराश्रवसेभीनः
कार्त्रंप्रसोमार्गीप्रसोमदेगतहन्महारायणानिस्वादिका-
क्षीभासेप्रसुशुद्धापदान्तंवृषासुरूपोत्तरर्षभेपुनापृष्ठे प्र-
थमः॥ ९॥

एतास्वेवकौल्मलैषस्यशंकुकाण्वमाष्कृतमभिसो-
पुनावाशमौशनꣳसाकामिमाधसङ्गोमत्पौष्कलमुभय-
वाशन्त्वामिमानवोत्तरङ्गईङ्काण्वमाष्कृतमभिशग्धि-
मानवाद्यमात्वाद्वाजंयोरानित्रंयशस्त्वामिन्द्राग्निर्मूस-
त्रापिवाजमवर्त्तः काण्वमामन्दैरभिनिघनयथाननान्य-
त्स्वमङ्गमीढे द्वितीयः॥ १०॥

आत्वेन्द्रसुतोद्यꣳशीयंप्रतिष्यैषोजराश्रुध्यसुषस्ता-
श्विप्रतुज्योतिषंयत्प्रगायतेत्यवोइदमाभाइत्यौशना-
न्याशूचात्वꣳसत्राश्रुध्यम्पवस्वाभिप्रिसिष्ठंयदेषप्रको-
श इति जनस्यैतावोकावानितोषिङ्कण्वरन्तन्तेमभरम्पु-
नाच्छन्दस मेकस्यां तृतीयः ॥ ११ ॥

तवाहं पृङ्न्येकस्यामप्सामार्गीगोमानाग्नेयं प-
ङ्क्त्याꣳसन्तनीन्द्रोगोष्ठः पुनापङ्क्त्यान्तन्त्वामर्गीवय-
ङ्गसन्तनिप्रहिन्वाच्छिद्रमभीनस्त्वाष्ट्र्येकस्यां त्तयन्त-
ꣳहिन्वन्तीडानामुपोचीनेडमुत्सो वितङ्गृविज्ञीयं प-
वमाकण्वम्प्रसोमाभीकपर्णेडेप्रसोद्विहिङ्कादेव्यꣳ स्वा-
दिशवं प्रसुवैश्वामित्रस्वारकौत्से चतुर्थः ॥ १२ ॥

एतास्वेवौरुक्षयं वृषाहरिश्रीयस्तेशाम्मदावाश्व-
सूक्तान्यथं पूकौत्समैडमुचामित्रटतसाकलम्बान्यौश
नवैरूपेतिस्रसुतासाध्रवाश्वेतवाहम्पुष्पदुकथमाण्ड-
वानिविदावस्वितियस्यनिधनं परिप्रियामार्गीयवमी-
निधनम्पुरः शुङ्डीयमैडमुष्वावैष्णवाद्ये पञ्चमः ॥ १३ ॥

उष्वावैष्णवं द्वितीयमेकस्यां तृचेस्रुचमसासो-
मसामाध्यर्द्धेडं पवखलासदस्यवं परित्यंवाङ्निधनं
क्रौञ्चम्पर्यूवितमृच्यांकोष्णिहमजीमृज्यकण्वरमेकस्यां
तृचेपुष्पोत्तरं वृषापूक्तकलेपुनोभयतस्तोभङ्गौतमं पु-
रस्ताष्ट्रीस्वारान्तमाकारान्तञ्चोचामार्गीपुनाद्विहिङ्कादे-
व्यगतपुष्पाण्ययन्पूमधुश्चुच्च ओजि पुष्पोत्तरे षष्ठः
स्वाद्याश्ववसूक्तमेकस्याꣳसत्राणि ॥ १४ ॥

प्रत्रमुद्रदुपशिमासफमिन्द्रेविश्वालेयन्तं वोभर-
न्त्वमङ्गकुभंवरिवः साहीयमुत्सोभिनिधनंकाण्व-

मेषब्रह्मालेयमाष्कृततंवोवयमुत्वालेयमुपदविपवङ्गीयानिससुशिक्षासफष्कलेकचौंमत्स्यलेयंतृचेस्वामुधसमुत्तरयोः ककुबात्वालेयंपरिप्रधन्वपौष्कलमेकस्याऽंस्वादिकौत्समैडे प्रथमः ॥ १५ ॥

सखाक्रौञ्च मयम्पूषेतियद्वितीयमेवाभरमिन्द्रंविद्दवार्मेधधामिन्द्रायाहिधियेगायन्तिलेयमायः पुरमग्नेतकमद्दवमेनाप्रत्युद्दमाउवामितिचैकैकस्मिन्वारदेव्यश्रुध्यानिसन्धावग्नेविवस्वेतिचतानि यज्ञामहावैद्दवामित्रे द्वितीयः ॥ १६ ॥

एतास्वेवदैर्घमचिक्राहितम्पवस्ववषट्कर्चः पुरोज्ञीयमुत्तेरगायद्ध्यांविधुंवषट्वण्मकिमित्तेवितेश्रायन्तीयंपवस्वान्धीपवस्वसोमोत्सोद्यौतानमेकर्चाः प्रायश्चित्तानि ॥ १७ ॥

अभित्वाकण्वरनुत्तरेककुभाविन्दुन्नौधसः इयैतेसनः कौत्समैडमुत्सोधसम्पुरस्तृचेपारमभ्यस्तंयत्पुरउत्सः इयैतेपुरोधसंकर्च्चास्तंवो नौधसः इयैतमभिप्रवः इयैतनौधसमभित्वात्वामिद्धिवारेतंवोदाभिप्रवः क्रौंचेभित्वापूर्वकण्वरंत्वामित्वऽंह्येहिकण्ववृहद्यद्यायदिमहावैष्टम्भे प्रथमः ॥ १८ ॥

पिवाश्रुधीतिचतमसमेतास्वेवमरायऽंरेवाऽंइद्रावारंप्रसोप्रसुकण्वतरंपुना पूषाकण्ववृहदभिसोसुतासोष्टम्मेतवपुर इतितमसमेतास्वेवमरायमिन्द्रायेन्दोवारमिममासितमसात्वाष्ट्रीयदिन्द्रविप्रियंपुराम्भिन्दुर्महावैश्वामित्रे द्वितीयः ॥ १९ ॥

गायन्तिसाम्यासंत्वाष्ट्रेयन्द्रयाक्रौंचाश्यमिमसागा-

यमेन्द्रयाचवितानिदेवः कण्वरंयज्ञाकण्वबृहत्पुरोवात्सप्रञ्जनिताज्ञीयꣳस्वासुमरायन्त्वंद्याꣳशुद्धासुष्वापारङ्कच्चौसोमाः पवन्तज्ञीयꣳस्वासुवाराघजनिताइयावाइवंप्रतेशैस्वण्डिनङ्गोविच्छचेनस्तन्त्वाहवदेव्यꣳरसं मार्गीयवे तृतीयः ॥ २० ॥

अयापवावार्तंतरञ्जयोतिर्ज्जागतंवरुणसामवत्प्रकाशिशुमुद्रदक्कांत्सामराजंप्रकारथीयꣳशिशुञ्जयोतिषमक्काञ्जयोतिषवात्सप्रेश्भृङ्गमाजापुनायामेत्रैवगोराङ्गिरसꣳसोमीयमेतमुत्यमितिप्रोवाराहमुहुवाधिधर्त्ताहाउहुवाअसावासिष्ठेप्रोपामीवधर्त्ताक्रन्देसाविसिमानान्निषेधे चतुर्थः ॥ २१ ॥

प्रवाजिबोधीयदश्यर्त्वाभिनिधनङ्काण्वमग्न आइन्द्रवण्मनैपातिधान्याच्छाश्रायन्तीयं क्षुद्राः श्रायन्तीयं क्षुद्राः श्रायन्तीयं क्षुद्राः ॥ २२ ॥

इति बृहत्स्तोत्रियाधिकारः ।

स्वासुतरमेनाप्रत्युइमा उवामितिचत्वामिदूबृहदभिसोन्तरिक्षयद्यावै रूपम्पवित्रमरिष्टपवस्वदाथर्वणंपिबामहावैराजमर्षायएवमिन्द्रोबृहद्गिररइमेस्वादोर्वाजीयंपवस्ववार्षभाष्टेडाविंद्रायेन्दोरेवत्यः सुरूपक्रुषभउभेयच्छेयमइमानुभद्रंयस्तेग्नेरर्क्षः पवस्वदेशिरामर्क्कस्तोषिस्थानसङ्कृतिभर्गयशाꣳसि सुषःसाविसोतमसोर्क्कः कयातरंदशरात्रः ॥ २३ ॥

पुनातरमभिसोञ्जोरूपन्तोष्यांवणमर्षापत्यशाक्करेयज्ञायज्ञाचतरम्मत्स्यबृहत्प्रत्यस्सैतरंयज्ञाप्रसुखरश्चतुर्थमत्स्ययं पूषाद्वितीयमेतास्वेवतृतीयंप्रत्यस्मैसुतासः प्र-

थमस्यप्रत्नांभ्राजविभ्राट्तवचण्मेन्द्रमिदेश्रायन्तः कीर्त्यामिन्द्रक्रपुरः श्रायविकर्णेपरिस्वान आभ्राजमुच्चाग्नेर्व्रतंमूर्द्धापुरोभासेतवाहन्तम्पुरोजिबृहत्परीतस्तरंरेवतीरेवत्यस्वमग्नेबृहदभिसोपरीतोवाक्रम्भाद्योत्तरेतदिदात्रिकराजनदेव्येपरिस्वानः शिरामर्क्कोग्नेतत षड्रचेलान्दंसंवत्सरः ॥ २४ ॥

पुरोवणंस्वादिशिरामर्क्कोर्षायस्तेवार्षाहरेभित्वात्वामित्तरबृहद्विपदोत्तरेपर्यूषुनदंसंस्तोभःपुनासन्न हमेकस्यांधर्त्तादीर्घतमसोर्कोयंपूभर्गः स्वासुवत्सामाभेमबृहद्यस्तेस्वाशिरामर्कः किमिबृहत्पवतेयस्तेबलभिदेकर्चौत्वमिन्द्रयशः पुरोजिभर्गः पुनास्थानंस्वासुससहल्येसामनीपुरइन्दुरेकर्च एकाहाः ॥ २५ ॥

आज्यदोहानिप्रतिलोमानिप्रसुन्वायंसोतिस्रोवाचइतिश्रायकृतिःस्वासुरग्नमग्नवव्रतमभिवाजीव्याहृतिसामानिपञ्चभूर्भुवःस्वः सत्यंपुरुषइतिस्वर्णिणधनेचायंपूतमसः कर्चःश्रीणास्वानन्तिस्रोग्नेरर्कःपरिप्रधन्वदीर्घतमसोर्कोभित्वावृषभतरंयज्ञावृहदभिप्रवृषापविन्नधर्त्ताइतिस्तोभाद्विरिडचतुरिडषडिदाष्टेडानिपुनावणम्परिप्रियास्वाशिरामर्कःसुताबृहत्पुरोवार्कजम्भाद्यामासोमान्तरिक्षमभिसोवणमग्निंवोवाजीयंस्वाग्नेरर्कोद्विर्यदीर्घतमसोर्कः परिस्वापयोहीनाः॥२६॥

माभेमतरमग्निम्महेनःप्रतिवाजीयान्यभिप्रियादीर्घतमसोर्कउत्सोभर्गःपरिधीनाथर्वणंश्रीणन्तस्तमसः परित्यंसंकृत्येककर्चाः पुनायशः पुरोजम्भो

त्तरमुत्सः सꣳसर्पउत्तमोभिप्रवाचꣳपुरोद्वितीयꣳस-
त्राणि ॥ २७ ॥

तंवोवणमभिप्रवणंवृषाचैकतृषंचपुनाश्विनोर्व्रतम्पु-
रउत्तमेतास्वेवापांव्रतेपुनागवांव्रतꣳस्वाद्युत्तरमेनाप्रत्यु-
इमाउवामग्नेविवस्वत्त्रिकद्रुकेषुबृहदग्नेविवस्वत्तरंप्रब्रꣳ-
सखा तौरश्वसे प्रतिलोमे याममायङ्गौः प्रायश्चि-
त्तानि ॥ २८ ॥

यज्ञेन्दुरेकर्चः सखायोधावृहदद्भिः सखात्रिः परि-
तन्दुर्योधाद्यौद्यौपादौद्भिरभ्यस्येत्पुनातरमुत्सः प्रब्रंद्भिर-
भ्यस्तमभित्वातरबृहत्त्वामिदूबृहत्तरन्त्वामित्वꣳहोहि-
जम्भꣳस्वासुहस्वायदिन्द्रयेतिचयद्यायदिन्द्रवान्तरि-
क्षेस्वासुषभः श्रुधीहवमितिचत्रिकप्रोषुवत्सातीषङ्गो-
यदिन्द्रेद्रायाहिपुनापूषाजम्भाद्यमभिसोहस्वासुतासो-
हस्वान्तरिक्षेतवपुरइतिवैराजऋषभꣳसोमउष्वापव-
स्ववत्सास्तयोरेवातीषङ्गः प्रसोप्रसुतरंपुनापूषाबृहद-
भिसुतासोरूपेतवपुरइतिमहावैराजम्परिस्वारेवत्यो-
भिसोसुतातरन्तवबृहत्सोमउष्वापवस्वतरंमृज्यसोमा-
तत्पवस्वश्रेयःसुतासोरिष्टमग्नआयाह्यन्तरिक्षꣳहोता-
रंवत्साअक्रान्तमसःसोमउष्वापवस्वसिमाःक्षुद्रा इति
क्षुद्रा इति ॥ २९ ॥

इति लघु—स्तोत्रियाधिकारः ।

इति द्वितीयः प्रपाठकः ।

तालव्यमायि यदूवृद्धमवृद्धं प्रकृत्येइऐईत्येतान्या-

यिप्राप्तमोयिभवति हिशब्द एवाहि सौभरामहीयव-
योरेहीमिहवदैवोदासे त्वꣳहिकौत्समएकारश्च प्रकृति-
प्राप्त ऐ भवतीहवदैवोदासे पुनश्चावृद्धमप्यायि भव-
तीशानं एवतरेस्तावे पवन्ते कौश्चे वसोनिरेकेभिनि-
धने यदूवृद्धं प्रकृतिर्भवति तस्य ग्रहणं निधने हीषी-
स्थꣳ सर्वत्र न जिनं वृषातननिनिशिशुं तिस्रोहितेच-
विप्रत्नंपीजयेभिनत्वेसोमजयेनिमायस्तेहितेमद्रिम-
रीतायां मानजययोर्विषीन्द्रद्रोमसन्तानिनि ॥ १ ॥

यौधादेवस्तावेशनेषीद इन्दुः ऋषिः येना देव्ये-
खीनां धसोभि षुधे रिन्न सꣳ हितेयोनिं द्रोणे सर्वत्र
पर्षि सफेपीतास्तावे क्रमीत नाए ष्कलेताइसइ विदे
इन्द्रः अप्सुजित्सर्वत्रनान्त्योद्यꣳशीयशुध्यजरावोधी-
येषु वाश्वेजि तीभ्रथि घाजि योवृद्धाहीसर्वत्रनकार्त्तय-
शोपद्रवयास्यषेध सोमसामसाध्रेषु श्वाघी धीगचे
वजिनस्तावे अभि कावोधिर तार्त्तीं अधितृतीयायां
ज्ञीयेपप्रीꣳ सर्वत्र सिषं दाशे जेषु नार्मेमह दभिः
व्याभिः तिश्र ह्माणिकाण्वे तवेत यन्ति प्रथमः ॥ २ ॥

कत्वेसुते रात्रिदासेषि रात्रिपारेकूर्मिम् आर्षभे-
मार्की गारेभयिन् नानि गोभिः त्वास्मिन् सौमेधेतये-
हुवेनिधनयोः कौत्सेमेषु मनि यौधादेव सफेषि ऐड-
यास्येपासि दसि नोद्गीथादौ देवो द्वितीयः ॥ ३ ॥

सिष्ठेषिपृथिवीं षिम एषि इयैतेत्राणि छन्दसे-
गहिनान्त्येति वे ष्मतेवेपूर्व स्थाभिः नधे शकुतिमहि
कौश्चेभि यामेपूर्वी दꣳष्ट्रेपतिंद्वितीयं अभि ष्टम्भे ददे
वोवित्सर्वत्रनामरूपमित्राविलम्बेषु मद्गेमनी संक्रो-

शेचई वह्निः तिंत्र मनी धेन वस्ति मदे ष्टम्भे स्वन्दी रवेसाति ष्टौहेतिक यन्तीस्तृतीयः ॥ ४ ॥

शौक्तेश्रिये त्वाष्ट्रीसस्वे प्रमतान्वे द्युम्नी भवी भिः हारिवर्णे सहिं दिथ पत्नीः रश्चेपूधिं आसि प्युषीं दर्ंष्ट्रवे धनि शवेवेपूर्वे परि तेदि साहीयेविप्रधुवं शोकेमुरीं ओजि कर्ण्णे स्विनः यदि पृष्टिननिस्यद्विस्तावे और्ण्णायवेयाती माहि हत्केवर्ंही नविस्तावे षदीयेवाती अग्ने आभि वात्सप्रे तन्ते दवीः एति राणि सैन्धुक्षितेनप्त्रे चतुर्थः ॥ ५ ॥

प्रियइद्रा ज्येष्ठं हरी ब्रवी त्सुरिन्द वितेहेश ध्रयश्ववृभिः येव पेगो वाम्रेमन्दी यानिध्यश्वेतान्यग्नेस्त्रिणिधनेमन्दीच शेशयूर्ंषिपतीपूर्वे नापि वनेश्यतिः क्रोशेप्रिया त्रीणि तेसर्वत्रविवृत्तमङ्कारप्रत्ययं नमर्मृज्यन्ते हितेपवतेदाशस्पत्ये पार्थेजभ्रिसर्वत्र दाशस्पत्येराति साखी सञ्जयेद्यवि मित्रेकृवृत चिते स्यवे असिपूर्वे महामित्रेगहि हरी क्रौञ्चे चौविसर्वत्र पञ्चमः ॥ ६ ॥

रयिर्ंरंधे न्वसिरयिर्ंरुणसाम्नि भिर्वन्तीये विस्वे असिनिधनेदन्वतेप्रथमे परि त्रेसोसर्वत्र तुवे सः पीद्वितीये कविः तुवे इवेस सः पी असितृतीये दीर्घइन्द्रः आये नमि कार्णश्रवसइव वितेरेसर्वत्रक्रोञ्चेचीयाः श्रौष्ट सूनि जून्ति सूनि गूर्दे छदी षष्ठः ॥ ७ ॥

तनिपर्णकुलीयेघ्नवेवा ण्वतरेषसिपूर्वे यास्ये षसि दासि प्रियं षासि अभ्यं तवणे सुते रेके स्वन्दी कणेव दार्षि खानसेसहिमभ्यासे माने मौक्षेस्थाभिः

शाक्कर्रइवोदूगीथे वर्मा ह्लवेनी षी समीः आभि यवी कार्त्त यशेतीवो यित्नवे हविषेयाहि वात्सेत्रा-हि वीङ्के स्ति वी वीं रुवेपवि तवे इन्दो पीयूसर्व-त्र सप्तमः ॥ ८ ॥

हीन्द्रा तयवे पविठते तवेपर्णे पाइवेभि हन्मगत-योर्मनी हदुक्थेभिर्ये उद्वद्भार्गवेभ्र वैहेनृभिः नवे वंशे-नस्तावेष्टमः ॥ ९ ॥

ऐषिरेदीदिवतीयं देपूर्वे इयतिः स्वरी धर्मणिता-द धर्त्तासि विशोवीन्दु मही नीया ष्ठतिं शनेथिं तीं ये मारुतेकविः यसीः भ्रवेस्तेति संक्षारेनावी नवमः॥१०॥

भीशवसुते सामराजेषि षिमा यासि श्रायन्ती-येनदीपरिकृष्टंप्रतिप्रथमायां मन्तेषोविनोदूगीथेस्यासि काशतेताजित् निहवेरेणसर्वत्र दशमः ॥ ११ ॥

सितेयोदेसर्वत्र मदे नरे सर्वत्र, विधर्मणिजन्ति त्रै-ककुभेविवापामी वर्ष्शीयेमीरे शामा जिगेतेजा आ-भीकेददे ज्ञीयेषसिपूर्वेवर्त्त त्यम धीतं रोहितपूर्वेसाई स्यचे वाइवेनाई गाजी जिये अभिधीगवे पारि नाई महे अभिसौहपर्य्याभ्यासे देव्येप्रेङो दशरात्रिः ॥१२॥

पार्थे वक्ति ति तिसा जूतिं मते गोधीयेस्थाभिः कावेभिः धसाहीयेनष्टे इवे महि वर्तेभिर्न्न दलेत्रेसर्वत्र-विद्यत्तमकारप्रत्ययम्प्रथमः ॥ १३ ॥

हिन्वे ष्मते हविर्दसे खनिसिष्टे तानिपार्थे वर्ते हस्ते स्तावेणे शडकुतुनिमहि दर्ष्ट्रेपतिं रूपेतेजा अग्ने स्त्रिणिधनेभिर्य येष्ठौहेनेष्टम्मे दासेसमी धीगवे वेपूर्वे द्वितीयः ॥ १४ ॥

सामराजेसइत् वन्ति पवि धिरोमी रे भीशवेसुते उहुवायिसिष्टेहेम भिः सं पर्ये तिरे मन्ति क्षैत पूर्व-और्णायवेकविः शुचिः येचोत्तरे लौशेनाति शुद्रीयेडेन शीर्वान् गहिरपिं मद्धि रयिं ध्रयश्वेभि ग्रेष्टपे सम्पा-यांवाणीः वारी नानि व्यूतिः चीने रंधीतृतीयः ॥१५॥

दासेत्रीणि रयिष्टोर्मणिपूर्व द्यभ्यालोशेराजे साध्ये-श्रेष्ठ मन्तेवारे सिष्ठेनुत्रीः नक्षे धन्वे स्त्रिया भिःस चते सुमे णंति वर्त्तेदिये मरुतांधेनौमनि यदि नुषी वर्त्तेदेव गृविः सर्वत्रनाजावितज्ञीययोर्जनकावेप्रसोतरयोश्च उ-त्सवर्त्ते देवश्चतुर्थः ॥ ४ ॥

हाउनित्रेवते तीनां दवीः कवी ति मनी राणि लौशेयन्ति यन्ति संपायांवाजी रातिं तानि वते वांत्स्वे रसे माणि सिष्ठेनएस्तेह श्रौष्टेचयानि मरुता-मद्रि वर्त्तेदेवस्तावे पार्थे युवीं धीज रथे सूनि षेयं ज्ञीये त्तवे पञ्चमः ॥ ५ ॥

ऐडकावेबृहन्नधि सितेरयिं ऐडयामेमती सखी वर्त्तेस्वन्दी कण्वे सर्ंहितेहरिः पार्थेणेन ति दवीः क-वी सफेदिदी कावेदभ्रे माहि ष्टंभेमनि सर्वत्रनमीढे ष्कलेनिषी श्रिये यवी षष्ठः ॥ ६ ॥

धसेत्रे भी ष्कलेवते पार्थेयाहि योजि रूणि सूनि थाविद् सर्ंहिते सःपी वन्तीयइन्द्रा महे स्यपे कावेने-न्द्रात् निक्तं मीढेज्योतिः सप्तमः ॥ ७ ॥

ष्कलेधि तिं पत्रि त्रित हदुत्थसुते संवत्सरः ॥८॥

इयैते सि ईशा यौधादसीसर्वत्रपूषायां चनस्तोभे

प्रत्यये यूथे स्वारेपर्णेखीनां सफइन्द्रा पूष्णे बोधीयेसः पी प्रथमः ॥ १ ॥

पाइर्वेकभिः पूर्वं सीये लेये पीत्वास्तावे नए यौधातुवे महे तीया द्यौतानेमई यवी याभिः ह्माणिं दिवेपूर्वं युगे मारुत एदु धार्ंसि महि श्रुधि आइवी जज्ञे बोधीयेयोनिं ज्ञीयेसिचं प्रचे वाहिं अदर्शिज्ञीये तानि त्यानि मन्तेद्धि यौधामहे शते दर्शि तीरुशतीं सुभिः एवणै द्वितीयः ॥ २ ॥

देव्येग्ने धसेष्मती वर्हिः रंति केशं अग्नि सꣳ हितेग्निः तूर्णिः अग्निः वाइवेदूरी ज्ञीयेप्रियं दुरी परे ज्ञीयेकविं जसी समी यत्ते कावेकविं जसी वन्ती-येभिः हारायणे नहि कौल्मेस्राणि तृतीयः ॥ ३ ॥

दलेत्के ज्ञीयेप्रदै त्यानि तानि वर्त्तेदेवस्तावे ष्मते-दुहेसर्वत्र सꣳहितेस्थाभिः वाइवेप्रियाः र्षणीः सुचेद्रे-ह द्रेहस्वा जिगेहिन्वे सितेरयिं चतुर्थः ॥ ४ ॥

षभेददे वंतीये कविः यानि वारे तानि वरीषु क्रत्वे च यानिसिष्ठेतानिपार्थे लेयेर्ये तुभ्येत् ज्यते अ-स्मे सꣳहिते ज्योतिः ज्योतिः सफेदेवा कावेनक्री ज्योतिः एवतरइन्द्रा नोज्ञीथे पञ्चमः ॥ ५ ॥

कावेसइत् मौक्षेयोनिं विशीयेवाजे वन्तीयेत्व-भिरन्त्ये रुणसान्निसुते दासेस्येत् वन्तीयेमोभिः व-र्त्तेयादी षष्ठः ॥ ६ ॥

षेधेरायिम् उत्तरेऽनित्रेभि एह्व वारेदुभिः तन्ते वारेषि पत्तीः श्रुधीहवारेनवी प्युषीं षेधेभि रुणसा-न्नि नृभिः सप्तमः ॥ ७ ॥

यौधापर्य्युद्वीथे देव्येरेव चित्यर्णे वारेरन्ती गहि अभि साहीयेयस्ते काशी तेनाए एकाहाः ॥ ८ ॥

इति तृतीयः प्रपाठकः ॥

अथ चतुर्थः प्रपाठकः ।

कच्चेमादी, नारे ऊतिः, स्वर्वन्निधनेपरि, पूष्णे महे पेयात् क्रत्वे इवेच, बोधीयेशेय धिये मार्गीयवेकिने जयेच्चारान्ते देव वैखानसेप्रिया प्रथमः ॥ १ ॥

तनिन्यभि पाश्वेंगहि वाचः साम्नि दीद्वितीयं देव वह्निः स्तावे स्वरी शौक्ते श्रिये सिते सने मदे द्वितीयः ॥ २ ॥

ज्ञीयेपरि नन्ति परेज्ञीयेपि सहत् विशीयेप्रियं सन्ति संक्षारेभूमि इवानि ष्मतेसः पी धर्त्ताज्ञीये त्वीयो मादी देव्येयेद प्रिया तृतीयः ॥ ३ ॥

भीशवे सीद नृभिः यानिपार्थेतानिसिष्ठे देव्यएदु साहीयेसन्दे बृहद्भारेमाही क्रोशेधीभिः अयश्वेसुते धीगवेषेधयोर्द्धीयाश्चतुर्थः ॥ ४ ॥

त्रेयेदेवे ज्ञीयेभितृतीयायां बोधीयेदेव संवे ज्ञीयेदीया पञ्चमः ॥ ५ ॥

त्वाष्ट्रीयवे भीशवेमनी सिष्ठेमथिः गहि वार्शे प्रिया ज्ञीयेचातीसर्वत्रनवाश्वान्धीगवयोः हदाग्नेयेदूरे गतेतेदि गौगवेदिवेपूर्वे परि यास्येपर्युदूगथे दिवा यानिपार्थे तानिराहे वाशेशीप्राषष्ठः ॥ ६ ॥

सारथिनियासीत् प्रमि इव वति धियो धेन तंपि तेत्रिः सौग्मतेपनी यसी मिही यानिपार्थे तानि हाउ-

हुवाइसिष्ठे ज्ञीयेतिवा द्रिस परि आष्कारणिधने नृभिः षेधज्ञीययोर्न्ने मन्तेदित्यान् दस्येसोमसाम्निषासि दसि सिष्ठं पूर्वेणोक्तं शार्गेहरिः सप्तमः ॥ ७ ॥

अक्रान्वासिष्ठेथमे सेनः देवान् णीत देवान् द्रेप ज्योतिः सितेमदे यामएषि एषि शनेमती सूरे वीषः ऊती षावीदहीनाः ॥ ८ ॥

गतहन्मनयोरत्के प्रथमः ॥ १ ॥

शङ्कुनिवर्मी यानिपार्थे तान्यौशनेष्कलेनेमि वाशेषणे मानवेवेध आष्कारणिधनेवेद नेन्द्रो निन्द्रेस्यद्वी इन्द्रस्ययशसित्राणि एकः जमवर्त्तेतुते अभ्यन्तेमन्द्रैः याहि चित् येमुः इत् अति । धन्वे हारी गम्भी सन्धे मनाज्येगहि कण्ठे देया मीढे ब्रवी द्वितीयः ॥ २ ॥

बोधीयेच्छन्ती दर्शि परे बोधीयेच्छति श्रुध्येयेह वैश्वज्योतिषे षीद येना वेद शने यदीं यन्ती परेशनेश्चेति चीद्या देव सुमे भाशने देव रथ्ये तेह तमे शुभार्गावे म्नानि वैधृतसिष्ठे याणि धियः एताः कावे श्वेद परे कावे वीत् दे भरे पत्नीः वे पूर्व तृतीयः ॥ ३ ॥

अग्नेस्त्रिणिधने मन्दी सङ्कारे दे वे दे वे ज्ञीये सी वी तीसा ज्योती पावीत् स्वारे कौत्सेत्के चतुर्थः ॥४॥

श्रीनिधने हिन्वे कौत्से प्रियाः रयिं एटते म्नानि शने यन्तीः रूपे धेन ब्रह्मीः साध्रे दिवे पूर्व वाश्वे तीरा वे पूर्व मार्गीयवे मही पञ्चमः ॥ ५ ॥

सुचे मन्दी कौश्चे मदे शाकलेन्वेवा आष्कारणिधने भि पूर्व मार्गीयवे तेजा द्वैगते सीद सत्राणि ॥६॥

सफे शिक्षा हिश विदाः त्रैककुभे ब्रवी मिर्गीथे काण्वे रिन्न उपास्मैङ्गीयेते दवि ङ्गीयेतीया हेतृ क्रमीत् पवङ्गीये वारे नधे सफे सुन्वे सुक्षिष्कले शिक्षा हिश रायिं लेये नस्ते हिशृ नौधसं पूर्वेणोक्तं लेये स्यते ष्कल इन्द्रा प्रथमः ॥ १ ॥

भरे ब्रह्म नार्मेधे पतिं चतुर्थे स्वरे अभि लेयेण्वी परे लेये यूथे ष्णिरे कमद्ववोर्मिणीन्मात्री वारे शि स्त्रि तवेत् देव्ये दर्शि परे देव्ये चोदे श्रुध्ये श्विवभ्यां द्वितीयः ॥ २ ॥

सण्हितेरी ये याभिः कृत्नुमी ङ्गीये व्रवे श्रायन्तीये देवे प्रायश्चित्तानि ॥ ३ ॥

एवतरइन्द्र धसे स्नवे श्यैतधसेरितृ स्रेणे नीकेरेः क्रौञ्चे भि परे क्रौञ्चे जरि हस्रे तानी गिरेः एवतरे भिः आस्येत ष्टम्भे तासी प्रथमः ॥ १ ॥

सहो दैर्घे श्वाद्रिः परे सहो दैर्घे नीषा सचे वक्मि उत्तरेमराये नीषी मारे वारे भिः एवतरे थे ष्टम्भे स्येशा सखे तव मयेराये परि वारेर्णसि त्वाष्ट्रीगहि हरी सिष्ठप्रिये स्ति तेदि महामित्रे कविः वज्री स्तोभैः यसीद्वितीयः ॥ २ ॥

क्रौञ्चे घोषे वितेत्सुरी असा वित इन्द्रि सुते ष्टुतीः गायवितेचेत एवतरे सिचं देवः ङ्गीये सूरी मरायेग्निंदीधि प्रेद्धो वारे पूर्वे तीयं वाश्वेताग्रेः शैखण्डिन आहिव यदि श्येनईया मार्गीयवेसन्ते तृतीयः ॥ ३ ॥

वार्त्रतुरेस्रेह इनौष्टे च यानि प्रवङ्गार्गवे तिरे तिसा जूर्तिं मते उद्वङ्गार्गवे येना येति ऋषिकृत् साम-

राजे थमे विध मत्सि देव वृणी त्सुरी ज्योतिः कुत्स-स्याधिरथीयेवक्ति एति रेभन्जूर्ति मते अक्राज्ज्योति-षे प्रथमे देव वृणी त्सप्रेसेनः देवान् पूर्व । यामे क्रमीत् अभि गोराङ्गिरसे विच अयासोमीयेन्द्रेण हाउहुवा-णि सिष्ठे राजे इन्द्रस्यापामीवे नाति चतुर्थः ॥ ४ ॥

अभ्यते शीगा रीया रेज धी भिः प्र दै थि वीं आत्वाभ्यन्तरइन्द्रा हरी रसी नैपातिथेन्द्रे स्वा श्रायन्ती ये वारी क्षुद्राः ॥ ५ ॥

इस्ये द्वितीये सन्धितरे णोति तृतीयेशर्ं हिसो-मी अरिष्टे पवि त्राणि तिभु वैराजे त्राणि वार्हद्गिरे-हिवी हरी रश्मइन्द्रः तमित् रसे वाजीये वरीः अष्ठे डेर्मणि वतीष्वीन्द्रा रैवतर्षभइन्द्रे इयेने दीर्घं शक्ति पूर्वे दे वी भद्रे रुद्रिः सकृतिनि परि भर्गे हविः तम-सोर्केराजे कविः । तरे भीषु वासी दशरात्रः ॥ १ ॥

यज्ञा तरे तेय मत्स्य बृहति षाते प्रत्य र एनं यज्ञा स्वरे तत्ते प्रसु स्वरे सावी मूर्द्धा भासेग्निं तीषु-रेव बृहति हिवे परिजम्भे हविः राजने स्वादी योधीः स्वाशिरामर्केकविः विश्वे इलान्दप्रथमाया मीया षिभा णाच्ची द्वितीयाया मग्नेणाक्षी तृतीयाया महि अग्निं रेपु दैवा संवत्सरः ॥ २ ॥

यस्ते हरे वरे वेपूर्वे नधे सर्ंस्तोमे धारे अभिपरे सर्ंस्तोभे तीनां तीनां तमसोर्के नृभिः हरिः त्वभिः वत्सायांग्वभिर्द्वितीयं हरिः क्रभिः प्राचीं बृहति सा-खीशिस्वारामर्के दिवे पूर्वे बृहन्यस्मिं वह्नभिदिरार्ंस्ये काहाः ॥ ३ ॥

यानि पार्थे तानि द्वितीये दोहे यानि संक्रोशे तानि तृतीये रश्मेयाइ वस्वीः अश्वव्रते इमतिः अयंपू तमसोर्के पतिः स्वर्वन्निधने यानि तानि परिप्र तमसोर्के तेसो च तरेद्वीषां बृहतिथिर्वी स्वाशिरामर्के कविः शुचिः मही बृहति दिवे पूर्वे वाजीये ग्निं पयसि विश्वे तिमाहीनाः ॥ ४ ॥

वाजीये प्रथमे ग्निं अग्निः द्वितीये महे तृतीये प्रति वार्षीः तर्ना तनी तमसोर्के भि प्रि निय रीय भिः ये अभि अधि अध्यास्यायान्तमसोर्के परि संकृतिनि परिसत्राणि ॥ ५ ॥

द्वितीये सन्धि बृहति मही तवे अग्ने बृहति शुषे द्विवभ्यां त्रिक बृह सई । यामे क्रमीत् यथी प्रा यश्चित्तानि ॥ ६ ॥

रिक्षि वइ वैराजपर्भे द्विः अस्ति त्राणि हꣳसि षउत्तरे भे वक्रिम नी षी वामीत् । वत्सायाꣳ साई प्रोषुवत्सायाꣳ सङ्गे अतीषङ्गेण्वी हस्वायाꣳ संखे वत्सायामवी येव येगो वाज वत्सायां त्रे धा वीश्च । एतान्येवातीषङ्गयोवी वर्जे । सुता तरे थे तव बृहति दिवे पूर्वे अरिष्टे सखे वे पूर्वे वत्सायामग्निं यजि परि णानां सहि तमसोर्केमत्सि इन्द्रवज्री आग्यायामिन्द्रो द्वितीयायां पूर्त्तिस्तृतीयायाञ्छान्दसीषुसिमासतीषङ्गेन व्याख्यातः प्रकृतिभावः प्रकृतिभावः॥२९॥

इति चतुर्थः प्रपाठकः ।

सौभराभीवर्त्तजयानां वृद्धं तुरीयमपीयूवाजेती
ऽप्यति(१)मधुदस्ममनाद्यं जये श्यावाश्वे चायावास्वा

अजातशत्रुकृतम्

पुष्पसूत्रभाष्यम् ।

श्रीसामवेदाय नमः ।

जितं भगवता तेन हरिणा लोकधारिणा ।
अजेन विश्वरूपेण निर्गुणेन गुणात्मना ॥ १ ॥

*सौभराभीवर्तजयानां वृद्धं तुरीयम् *सौभराभीवर्तयौधाजयानां साम्नां चतुर्थमक्षरं दीर्घं यत्तद्वृद्धं भवति। तुरीयशब्देन चतुर्थमुच्यते । दीर्घ–द्विमात्रं वृद्धं–त्रिमात्रम्।उदाहरणानि-सौभरे–वयमु त्वा–आद्यान्त्ययोः,(१) अभीवर्त्ते–पुनानः सोमाद्ययोः, यौधाजये तवाहꣳसोमा–आद्यायाम् । अस्यापवादमाह *अपीयूवाजेतीꣳषि *अकारः प्रतिषेधार्थः । प्रव्रं पीयू यौधाजये, प्रस्मवाजे इति च, येन ज्योतीꣳषि सौभरे एतेषु वृद्धिप्रतिषेधः । ह्रस्वानामपि वृद्धिप्रापणार्थमाह *अतिमधुदस्मम् *एतानि ह्रस्वान्यपि वर्द्धन्ते । ह्रस्वोदाहरणानि परिधीरति, उदुत्ये मधु तंवोदस्ममभीवर्त्ते । अस्यापवादमाह *अनाद्यं *अकारः प्रतिषेधार्थः । एतेषां त्रयाणामुदाहरणानां यदाद्यमुदाहरणं परिधीरंति तस्य वृद्धिर्न भवति इति यौधाजये श्यावाश्वे च यदधिकृतं न तद्भवतीति। किं चाधिकृतं ?दीर्घं चतुर्थमक्षरं–। वृद्धं भवतीति । उदाहरणं यथा पुरोजिती व इत्येवमादि *अयावा-

---

(१) अभीपीयूवाजेतीꣳषि–इति २ पु०पा० । (१) ऋचोरिति शेषः ।

सोमधाम सफपौष्कलयोर्वै ह्यीष्यामूने द्विपदायाꣳ सखा तुरीयꣳ स्ये महि द्वितीयमन्वयिक्याम चमीङ्ख हूङ्कि-

---

स्वासोमधाम *अकारः प्रतिषेधार्थः पूर्वलक्षणप्राप्तानां वृद्धिप्रतिषेधः । एकाक्षराणि उदाहरणानि । यथा (यावास्वासोमधा) सम्प्रियाया। अभीनोवा । पवस्ववा । परिस्यस्वा । इन्द्राय सोम (सहस्रधा) व्यक्षरमुदाहरणं गृह्यते । सोमशब्दस्यैव प्रतिषेधार्थम् । तेन किं ? ते पूतासोसुष्वाणा सोमप्रभृतीनां वृद्धिर्भवति । सहस्रधा । सोमशब्दश्च ग्रहणाद्वर्द्धते । ह्रस्वोपि सन् सुतासोम । *सफपौष्कलयोर्वै हीष्याम् *सफपौष्कलयोः साम्नोः(वे) प्रस्ताववविषये हीष्यां प्रत्ययभूतायां दीर्घाक्षरस्य वृद्धिः इत्यधिकारः अनुवर्तते, तुरीयमिति निवृत्तं अर्थादिह षष्ठाक्षरस्य वृद्धिः। उदाहरणानि–सफे–पवस्व मधुमध्यायां, पौष्कले–इन्द्रमच्छसुतातृचे एवमादीनि *ऊने *ऊने च पादे स्वस्मादक्षरपरिमाणात् ह्रस्वस्यापि वृद्धिः । सफपौष्कलयोरेव । ससुन्वेयः । प्राणा शिशुरिति च (द्वितीयायाम्) । *द्विपदायां *द्विपदायां च सफपौष्कलयोर्ह्रस्वं वर्द्धते परिप्रधन्वेत्यत्र । हीष्यां प्रत्ययभूतायामित्यनुवर्तते । *सखा तुरीयम् *सखाय आ पौष्कले प्रस्तावे चतुर्थमक्षरं वर्द्धते *स्ये महि द्वितीयमन्वयिक्याम्* । रहस्ये विषये महित्रीणां द्वितीयं दीर्घमित्यधिकारात् द्वितीयमक्षरं वर्द्धते *अन्वयिक्यामिति *सा चेन्महित्रीणां प्रतिपादमन्विता अनुगता भवति नैकस्मिन् पादे इत्यर्थः । उदाहरणानि–स्वाशिरामर्के पवस्व देवते यस्तेमदो स्वादिष्ठयेत्यादिषु अरिष्टे सुतासोमायाम् । आज्यदोहे प्रसुन्वानायाम् । वैराजर्षभे तवाहꣳसोमपुरोजित्यादिषु *अचमीङ्ख *अकारः प्र-

र्यमिमदिमघोपारिष्टेरयीभृथि त्रिष्टुभे चोतायाꣳ शने च द्वितीयचतुर्थस्थमयतींयुधातेदे स्ये चातये वकः

तिषेधार्थः। समुद्रो वाचमीं खय इत्यरिष्टे महित्रीणां द्वितीयस्य दीर्घस्य वृद्धिप्राप्तस्य वृद्धिप्रतिषेधः *हंगिर्यं मिमदिमघोपारिष्टेरयिभृथि *ह्रस्वं माहित्रीणां द्वितीयं वर्द्धते—वक्ष्यमाणेषु उदाहरणेषु। गिर्यं मिमदिमघोपारिष्टे रयीभृथि। परिस्वानोगिरिष्ठा इति स्वाशिरामर्के। घृणातपंतमातिसूर्यमिति वैराजर्षभे। जन्निर्वेत्रमभि। स्वादिष्ठया मदिष्ठया मदि। पर्षिराधो मघो त्रीण्यपि स्वाशिरामर्के। इन्दुरिन्द्राय पवते सहस्रधारः। पअरिष्टग्रहणाद्वैराजर्षभे शक्वनुना इव पप्तिमेतिपशब्दस्यावृद्धिः। सोमस्यतीरयि अरिष्टे। हनामखं नभृ आज्यदोहे। अपश्वानꣳश्नथि वैराजर्षभे यथासंख्येनोदाहरणानि *त्रिष्टुभे चोतायाꣳ शने च द्वितीयचतुर्थस्थम् *त्रिष्टुभि चोतायां वर्द्धते। पार्थवासिष्ठवाराहकुत्सरथीयादिषु द्वितीयस्वरस्थं चतुर्थस्वरस्थं च दीर्घमक्षरं वर्द्धते। अधिकारात्त्रिष्टुभि दृषाशोणादिषु। अशनस्य पृथग्ग्रहणम्—पृथक्पादमन्वयिक्यामित्यधिकारात् अशने न प्राप्नोति एकत्वात्चूतायाः (त्रिष्टुभि उतायां) कृतं पृथग्ग्रहणम्। *अयतीं युधातेदे *अकारः प्रतिषेधार्थः। द्वितीयचतुर्थस्य दीर्घस्य च ऊतायां वृद्धिप्राप्तस्य प्रतिषेधः। प्रतिधेनुमिवायतीं। गोविन्दुर्द्रप्सः। आयुधास्वायुधः पवते। देवइन्दुः। अशनवासिष्ठवैश्वज्योतिषेषु *स्ये च* रहस्ये च यदधिकृतं तद्भवति। किं चाधिकृतं? प्रतिषेधः। तेन रहस्ये च ऊतायां द्वितीयचतुर्थस्थस्य सर्वत्र वृद्धिप्रतिषेधः *अतये* सोऽयमपवादः। महः पुरूणि सातय इत्यत्रवे शब्दस्य वृद्धिरेव *वकः सर्वत्र* शुचिबन्धुः पावक

सर्वत्रान्त्यमपुरन्धि प्रशस्तिमान्धादि इमेऽधृष्णास्मान्मधोर्वृष्णावस्वीश्च रवे घꣳ षष्ठमनो वाऽभरादिर्यौधाजये सर्वं,मरारणस्तावोपान्त्यं देव्ये दाखीसो होहव्ये

इत्यत्र वकारस्य सर्वत्र वृद्धिः *अन्त्यम्* सर्वत्रान्त्यम्–ऊतायां सर्वत्रान्त्यमक्षरं वर्द्धते । ह्रस्वं च दीर्घं च सर्वशब्दात् *अपुरन्धि प्रशस्ति* अकारः प्रतिषेधार्थः । ऊतायामन्त्यस्याक्षरस्य वृद्धिप्रतिषेधः । वर्द्धयावाचं जनया पुरन्धिम्–आज्यदोहे । यान्ते वसिष्ठो अर्चति प्रशस्तिं वैराजर्षभे *आन्धादि इमे* पार्थुरश्मे आन्धाया आदिर्वर्द्धते । इन्द्रोमदास्वादोरित्थयोः । दीर्घमित्यधिकारो निवृत्तः *अधृष्णास्मान्मधोर्वृष्णावस्वीश्च* अकारः प्रतिषेधार्थः । पार्थुरश्म आन्धादेर्वृद्धिप्रतिषेधः । वक्ष्यमाणेषूदाहरणेषु–धृष्णवे, अस्माꣳइन्द्र, मधोः पिबन्ति, वृष्णामदन्ति, वस्वीरनु*रवे घं षष्ठं* रौरवे प्रस्तावे दीर्घं षष्ठमक्षरं वर्द्धते–पुनानः सोमादिषु *अनोवा* प्रस्मवाजेषुनोवातिरौरवे (एष) षष्ठाक्षरस्य वृद्धिप्रतिषेधः *अभरादिर्यौधाजये सर्वम्* सोऽयमपवादपूर्वकोविधिः भकाररेफौ मुक्त्वा यौधाजये अन्यत् सर्वं ह्रस्वं दीर्घं वा षष्ठमक्षरं वर्द्धते । अदब्धः सुरभिम् । पाहि चतसृभिः । उत्सो देवो हिर, एतान्युदाहरणानि । एतेषु वृद्धिप्रतिषेधः भकाररेफादित्वात् *अरारणे* (सोयमपवादपूर्वकोविधिः भकाररेफौ मुक्त्वा) अरारणरकारादित्वात् प्रतिषेधस्य प्रतिप्रसवः । *स्तावोपान्त्यं देव्ये दाखीसो* प्रस्तावोपान्त्यमक्षरं वामदेव्ये वर्द्धते दा खी सोएतल्लक्षणं यावदुक्तमेव कस्त्वा सत्यो मदा । अभीषुणः सखी । अनुहित्वासुतꣳ सो । *हो हव्ये* वैतहव्ये प्रस्तावोपान्त्यो

णी जनित्रे शृगे लेये द्विपदासु ज्ञीये दांत्ये सनाद्वितीयं वैरूपे प्राह्वाङ्घंहश्चासंयोगेऽवकया भिः सुशत्रवे धृष्णु सोम वारानिहोतयोश्च नासादधीन्मुद्रं नद्रस्वन्दी-

---

होशब्द एव वर्द्धते । इन्द्र इन्नो महो । *णीजनित्रे* पूर्वे जनित्र णीशब्दस्य प्रस्तावोपान्त्यस्य वृद्धिस्त्रिष्वप्येतेषु योनिवद्भावात् वृद्धिप्राप्तानां वृद्धिरुच्यते *शृङ्गे* गौशृङ्गे प्रस्तावोपान्त्यं वर्द्धते *लेये द्विपदासु* कालेये एष ब्रह्मायां स्तावोपान्त्यवृद्धिः *ज्ञीये दान्त्ये* यज्ञायज्ञीये पदान्त्यमक्षरे प्रत्यये प्रस्तावोपान्त्यमक्षरं वर्द्धते। यथा यज्ञा यज्ञावः । परित्यं हर्यतꣳ । अयं पूषादिषु, पादमध्ये तु प्रत्यये न वर्द्धते यथाभिप्रियाणि वृषामती । आजागृविरित्येवमादिषु *सनाद्वितीयं वैरूपे* गायत्रीसाम्नि वैरूपे सन इन्द्रेत्यत्र द्वितीयस्याक्षरस्य वृद्धिः योनिवद्भावात् अवृद्धिप्राप्तेर्वचनम् *प्राह्वांघꣳहं चासंयोगे* प्रहूयसायां द्वितीयमक्षरं वर्द्धते । दीर्घं ह्रस्वं च यत्तदसंयोगपरम्-ह्रस्वस्यैतद्विशेषणम् असंयोग इति वदुदाहरणानि बृहत्याग्नेय एडसौपर्णपौष्कलादिषु । इयैतनौधसेच । अक्षरव्याख्यानमेतत् । *अवकया* उत्सर्गप्राप्तस्य ह्रस्वस्यासंयोगपरत्वात् वृद्धिप्राप्तस्यापवादः *भिः सुशत्रवे धृष्णुसोम* प्रहूयसायामिदमेव ह्रस्वस्य संयोगपरत्वात् अवृद्धिप्राप्तस्य वृद्धिरुच्यते। अध्वर्यो अद्रिभिः। भियसमाधेहि शत्रवे पौष्कले धृष्णुइयैतनौधसे । इन्द्राय सोम पौष्कले परिषधन्वायाम् *वारानिहोतयोश्च* यदधिकृतं तद्भवति । किञ्चाधिकृतं ? दीर्घमक्षरं वर्द्धते । ह्रस्वं चासंयोगपरमिति । उदाहरणानि—वारवन्तीयाभिनिधनकाण्वाग्नेस्त्रिणिधनकाण्वादिषु । *नासादधीन्* उत्सर्गप्राप्तस्यापवादः । सनो दूराच्चासाच्चवारवन्तीये । गम्भीराम् उदधीन्, अभिनिधने

चकृत्यानिष्यतेनिमृद्वं निहोताणः सोयंमघज्ञैः परिक्रतुरिमान्गोदन्वते चागिरिप्रभृतितिस्रस्त्रैशोके चाद्यान्त्ययोरैटतसारथिनोरविगीता वैश्वामित्रे च सर्वासु नेवे च विकल्पे नैकर्चे यवेमद्यामरसंदोषं प्र थेचाद्ययोर-

---

काण्वे *मुद्रंन ह्रस्वन्दीचकृत्यानिष्यते निमृद्वम्* अप्राप्तप्रापणार्थं ह्रस्वत्वासंयोगपरत्वाच्चाट्टिप्राप्ता निपात्यन्ते । मुद्रं न ह्रस्वन्दीचकृत्या निष्यते जनिष्यते निमृद्वम् अग्नेस्त्रिणिधनाभिनिधनकाण्ववारवन्तीयेषु यथासङ्ख्येन, *निहोताणः सोयं मघज्ञैः परिक्रतुरिमान्गो* वारोदाहरणान्युक्तानि । इदानीं निहोतोदाहरणान्युच्यन्ते सोम उष्वाणः (सो) अग्नेस्त्रिणिधने पिशङ्गरूपं मद्य अभिनिधने । शिशुं न यज्ञैः परिप्लवे, क्रतुरिन्दुः अनूपेगोमान् गो अग्नेस्त्रिणिधने *दन्वते च* ऐड वैदन्वते च निहोता भवति *अगिरिप्रभृति तिस्रः* अकारः प्रतिषेधार्थः । गिरिष्ठाप्रभृतयस्तिस्र एव भवन्ति । शेषा निहोताः *त्रैशोके चाद्यान्त्ययोः* त्रैशोके चाद्यान्त्ययोः स्तोत्रीययोर्निहोते भवतः *ऐटतसारथिनोरविगीता* ऐटते च यज्ञसारथिनि चाविगानेन ते प्रतिपन्ना सर्वेनिहोता भवन्ति । *वैश्वामित्रे च सर्वासु *निहोता भवति प्रसुन्वानायाम् ।* नेवेचविकल्पे । पूर्वे मानवे विकल्पविषये निहोता भवन्ति–शग्ध्यूष्वादिषु । *नैकर्चे* पूर्वे एकर्चमानवे मन्द्रयायेति निहोताप्रतिषेधः ।

निहोताः समाप्ताः ।

यवेमद्याम् मार्गीयवे माहित्रीणां द्वितीयं ह्रस्वं दीर्घं च सर्वं वर्द्धते । अस्य प्रवादिषु ।*अरसं दोषं प्र*। अकारः प्रतिषेधार्थः।

नद्रु घंवैधृते चि सर्वं जनित्रसंक्षाररथिराजेषु द्यौताने-
तृचमध्ये चतुरक्षर एकर्चे चोत्तरयोर्घंयामे ॥ १ ॥
पृश्निन्यपादादिर्भादनोविभिरप्सुरुताभज्रआद्या-

रसं दोषं प्र रसं ते, तवत्यइन्दो प्रहित्रजं दिवः पीयूषं कुर्वेत्सस्यायां प्रहिशब्दः एतेषु महित्रीणां द्वितीयस्य वृद्धिप्रतिषेधः । *थेचाद्य-योः* पार्थेचाद्ययोः स्तोत्रीययोर्महित्रीणां द्वितीयस्य वृद्धिः पवस्व वाजेत्येतासु । *अनद्रु* अस्यापवादः हरिं पवित्रे अद्रुह इत्यत्र । *घं वैधृते* । वैधृतवासिष्ठे अभिप्रियाणीत्यत्र महित्रीणां द्वितीयं दीर्घं वर्द्धते *चि* अवद्युतानः कलशां अचि । अत्र चिशब्दोह-स्वोपि वर्द्धते *सर्वजनित्रसंक्षाररथिराजेषु* एतेषु सामसु महित्रीणां द्वितीयं सर्वं वर्द्धते । ह्रस्वं दीर्घं च वर्द्धते पूर्वेजनित्रे अभिसोमादिषु इडानाः संक्षारेपवमानस्याजिघ्रतादिषु यज्ञसारथिनि प्रा अयास्यां । सामराजे पवित्रायां* द्यौताने तृचमध्ये *अधाहीन्द्रागिर्वणइत्यत्र आद्यान्तौमुक्त्वा तृचमध्ये महित्रीणां द्वितीयस्य वृद्धिः । *अचतु-रक्षर*अचतुरक्षरं वैकृतं गानमुक्त्वा समृग्महे वाजृध्वाꣳस-मितिच *एकर्चेचोत्तरयोः* एकर्चेद्यौताने उत्सोदेवायां उत्तरयोः पादयोः महित्रीणां द्वितीयस्य वृद्धिः *घंयामे *यामे दीर्घं महित्रीणां द्वितीयं वर्द्धते आयं गौरित्यत्र ॥ १ ॥

पृश्निन्यपादादिर्भात् पृश्निनि अपादादिः स्तोभात्परं वर्द्धते परीतोष्यादिषु *अनोविभिरप्सुरुताभज्रः*अः प्रतिषे-धे । नोविभिः अप्सुरुताभज्रं नूनं पूनानोविभिः सुतेवित्वाप्सु विश्वासान्तरुता इन्द्रतꣳशुंभहस्तेनवज्रः एतेषु अपदादेः स्तो-भात्परस्यावृद्धिः । *आद्यात्* आद्यादक्षरात् परस्याक्षरस्य

**दनुत्सोयस्याऽऽभीशवेभिगीतादद्रिनोअर्षण्यंतस्माच्चा-
विर्यदंतोरो नौधस आइद्रांतादतन्नपुणो विछन्दसि च
पूर्वालेयप्रस्तावसदृक्तुरीयपंशिप्रमतिसुताद्ययोस्था-
देश्च परं नोत्तरयोर्व्रात्ये ष्कले योनौ हव्ये चोपशिप-**

वृद्धिः *अनुत्सोयस्य*अनुत्सः अनुत्सोदेवः यस्य द्वितेति च आद्यात्परस्य प्रतिषेधः *आभीशवेऽभिगीतात् *आभीशवे-तवाहपंसोमादिषु अभिगीतात्परस्य वृद्धिः । *अद्रिनो अर्षण्यं *सुषावसोममीद्रनूनं पुनानोअपोवसानो अर्ष उत्सेदेवोहिरण्य-एतेषु अभिगीतात्परस्यापि वृद्धिः *तस्माच्च *तस्माच्चाभि-गीतात्परं वर्द्धते *अविर्यदन्तोरः *अप्रतिषेधे । विः यं.दं. तं रः । सोमोयउत्तमꣳ हविः । मधुप्रियं. मद्यंमदं. मदच्युतं, सूर्य परः एतेषु अभिगीतात्परस्य प्रतिषेधः *नौधसआ इन्द्रा-न्तान् *नौधस आ इन्द्रान्तान् नौधसे आइन्द्रात्परस्य वृद्धिप्र-तिषेधः । *अतं न पुणः *अप्रतिषेधे । तं. नपु. णः । क्षुमन्तं गिरिंनपु, शिक्षाणः । एषु आ इन्द्रात्परस्य वृद्धि प्रतिषेधः *विछं-दासिचपूर्वात् *चशब्दात्प्रतिषेधाधिकारोऽनुवर्तते । विछन्दासिच पूर्वादा इन्द्रात्परस्य वृद्धिप्रतिषेधः *लेयप्रस्तावसदृक्तुरीयपंशिप्र-मतिसुताद्ययोः *कालेयप्रस्तावसदृशेषु च सामसु चतुर्थमक्षरं वर्द्ध-ते । मदेषु शिप्रकालेये परिधींराति,गौङ्खेने पौरुहन्मनेद्वैगातेषुसुता-सोमाद्ययोः सार्वात्रिकं लक्षणं नैतत् ? एतेष्वेव *थादेश्चापरं* । का-लेयसाम्नि उद्गीथात्परस्य वृद्धिः । उद्गीथद्वितीयं वर्द्धते इति अर्थः । *नोत्तरयोर्व्रात्ये* व्रात्यस्तोमकालेये-पवस्वमधुमत्तमायामुत्तरयोः स्तोत्रीययोरुद्गीथादेः परस्य वृद्धिप्रतिषेधः *ष्कले योनौ* । पौष्कलेयोनावेव *हव्येच* वैतहव्ये च योनावेव उद्गीथादेः

रिप्रधन्वसखाप्राणातृचयोः शने च स्वास्विनोराद्यायां च विकल्पे हिष्ठीये चाम प्रतृजाप्लुतो वलोपश्च द्वितृतनीचः फे हतिकृष्टादवृद्धंश्येने जिग्युय मवोवृप्रत्यवरोहे च शाक्त्ये च नयजयेहारादवितापभोरिया च

परस्य वृद्धिः *उपशिपरिप्रधन्वसखाप्राणातृचयोः* वृद्धिप्रसङ्गाद्वैतहव्यस्य ग्रहणं योन्यधिकारार्थं। पौष्कले—उपशिक्षादिषु उद्गीथद्वितीयस्य वृद्धिः *शने च स्वासु *अशने च स्वासु तृचे उद्गीथद्वितीयस्य वृद्धिः *इनोराद्यायां च विकल्पे* इनोराजन्नित्यौशने आद्यायां स्तोत्रीयायां विकल्पविषये उद्गीथादेः परस्य वृद्धिः* हिष्ठीयेच*प्रमꣳहिष्ठीये च उद्गीथादेः परस्य वृद्धिः *अम *अकारः प्रतिषेधार्थः। प्रमꣳहिष्ठीये च मध्यमायां स्तोत्रीयायां उद्गीथद्वितीयस्य वृद्धिप्रतिषेधः । *प्रतृजाप्लुतोवलोपश्चद्वितृतनीचः फे*प्रियं देवायामृतेनयक्रुतजातोविवावृधे इत्यत्र सफे प्रथमतृतीययोर्विकल्पयोः जाशब्दः प्लुतोभवति चकारलोपश्च तयोरेवाविकल्पयोः द्वितीयतृतीययोः विकल्पयोस्तशब्दोनीचोभवति *हतिकृष्टात् *वृहति कृष्टात्परस्य वृद्धिः प्रतिहारस्येत्यर्थः *अवृद्धꣳ श्येनेजिग्यु* । श्येनेवृहतिकृष्टात्परस्य जिग्युशब्दस्य वृद्धिप्रतिषेधः *यमवोवृ* यमवोवृत्सांधिस्तोत्रे च बृहतिपिवतंसोम्यं मधु, अस्मेधेहि श्रवोबृहदनयोः कृष्टात्परस्य वृद्धिप्रतिषेधः *प्रत्यवरोहे च* बृहतिस्तोत्रीयोत्तमायां प्रत्यवरोहविषये कृष्टात्परस्य वृद्धिप्रतिषेधः *शाक्त्येच* शाक्त्ये च कृष्टात्परस्य वृद्धिप्रतिषेधः *नय* न प्रतिषेधे सखाय सो चक्रुमास इतिच, अनुत्तमायां कृष्टात्परस्य वृद्धिरेव भवति* जयेहारात्* । यौधाजये प्रतिहारात्परस्य वृद्धिः *अवितापभोरियाचता* अः प्रतिषेधे-

ता वने हारादिरनेकर्चे दादौ भावेसे च नौ रश्चेच च नित्रे च त्र्यन्ते च त्वाष्ट्रीसाम्नि हव्ये चायोनौ मत्सरि शब्दाः स्वासुत्तरयोर्दैव्ये त्सोदे हारे थे च धौ च हारे यास्ये देवो जयसाप्तमिकत्रिणिधनायास्येषु च थे सार्वादिर्यवाख्ययोर्हितांतः श्वतःपाष्ठौहे ष्टु प्रिये सोमो

विता, षभो, रिया, चता, दियोनवार॰पविता, युथेननिष्ठावृषभो, सत्वंनोवीरवीर्याय, पाहिचिता *वने हारादिः* च्यावने प्रतिहारादिर्वर्द्धत अभिद्युम्नायामित्यत्र *अनेकर्चे दादौ* अःप्रतिषेधे एकर्चे च्यावने यः प्रतिहारः पादादौ तस्य वृद्धिप्रतिषेधः।प्रतिहारद्वित्वात्पादादिग्रहणम्* दादौ भावे से च नौ* दादाविति योगविभागः। गायत्रीभासे च योनावेव पादादिस्थस्य प्रतिहारस्य वृद्धिरुच्यते। अस्यापि प्रतिहारद्वित्वम् *रश्चेच* तैरश्चे च योनावेव प्रतिहारादेर्वृद्धिः चशब्दानुकर्षात् । *नित्रे च* पूर्वे जनित्रे च योनावेव प्रतिहारादेर्वृद्धिः। *त्र्यन्ते च त्वाष्ट्रीसाम्नि* योनावेव प्रतिहारादेर्वृद्धिः *हव्ये चायोनौ* वैतहव्ये च योनिवर्जे प्रतिहारादेर्वृद्धिः *मत्सरिशब्दाः स्वासुत्तरयोर्दैव्ये* म त्स रि- एतेशब्दाः स्वासु वामदेव्ये उत्तरयोः स्तोत्रीययोः वर्द्धन्ते। कस्वासत्याम। म॰हि ष्ठोमात्स । अवितानजरि *त्सोदेहारे थे च धौ च हारेऽयास्ये* पुनानः सोमधारयेत्यत्र प्रतीहारोद्गीथयोः त्सोदेशब्दोवर्द्धते । प्रतिहारे धौशब्दश्च । साध्य आयास्ये *दैवोजयसाप्तमिकत्रिणिधनायास्येषु च थे सार्वादिः* एतेषु उद्गीथे सार्वाया आदेर्देवशब्दस्य वृद्धिः *यवाख्ययोर्हितान्तः* अर्णायवाख्ययोः साम्नोः सहितान्तो वर्द्धते *श्वतः पाष्ठौहे* अस्मभ्यंसोमविश्वत इति शब्दः पाष्ठौहे वर्द्धते

वार्शे सोमो दन्वते तुरे ध्माखादिरयोनौ पुत्रेर्द्डोपाय आद्यमाद्यायां उद्वंशीये चाभ्य आंधीगवे च द्वितीयमसंतु स्वारे च पर्णेयोनौ पृष्ठ्ये चाजिगसुरूपाणां च मीढे व्यमशी गीथाद्यंकावे ते ज्ञीये स्वासु पुनादेव

साहितान्तो वर्द्धते *ष्टुप्रिये* वसिष्ठप्रिये न किञ्चानुमप्मनेतिष्टुशब्दोवर्द्धते *सोमो वार्शे* अस्मा इन्द्राय । सो मा अर्षन्त्विति माशब्दस्य वृद्धिः *सोमो दन्वते* वैदन्वते सोमो तृतीये शब्दो वर्द्धते *तुरे ध्माखादिः* वार्त्रतुरे ध्माखादिर्वर्द्धते ध्माखखजकृत् । एतेषां ध्माखाधा श्रि३क३यार्क३धू३ एताध्माखाः *अयोनौ* योनौ अकारः प्रतिषेधार्थः वार्त्रतुरे ध्माखादेर्वृद्धिप्रतिषेधः भिर्भयमा३ना३ *पुत्रेर्द्डोपाय आद्यमाद्यायाम्* उद्वंशपुत्रे अर्द्डोपाये आद्यमक्षरं वर्द्धते । आद्यायां स्तोत्रीयायाम्–या३ञ्जुजौवा ँवयेशी च *उद्वंशीये चार्द्डोपाये आद्यमक्षरं वर्द्धते सर्वत्र *अभ्यः* अकारः प्रतिषेधार्थः । अरन्धामभ्य इन्दव इत्यर्द्डोपायेभ्यशब्दस्य वृद्धिप्रतिषेधः* आन्धीगवे च द्वितीयम् *आन्धीगवे चोपाये द्वितीयं वर्द्धते *असन्तु* यज्ञायसन्त्विति प्रतिषेधः *स्वारे च पर्णे योनौ* स्वारे सौपर्णे च योनावेवोपायद्वितीयं वर्द्धते । अन्यत्र प्रतिषेधः *पृष्ठे चाजिगसुरूपाणाञ्च* एतेषु चोपायद्वितीयं वर्द्धते योनावेव *मीढेव्यं* पौरुमीढे उपायद्वितीयं तालव्यं वर्द्धते । त्वमङ्गप्रश ँसादिषु *अशी* जीवाज्योतिरशीमहि इति प्रतिषेधः *गीथाद्यं कावेते* कावे उद्गीथाद्यं अक्षरं वर्द्धते । अञ्जत इत्यत्र *ज्ञीये स्वासु पुनादेवः* यज्ञायज्ञीये उद्गीथाद्यमक्षरं वर्द्धते स्वासु तृचे पुनानः सो । देवोवः तृचयोश्च *आ-

आद्यायामन्यत्र प्रमꣳह्याद्ययोर्भाद्रिष्टाः शांमे त्रे वैश्वामित्रे कृते थे तुरीयꣳ सर्वत्र षष्ठं ध्वक्षयोः पाजे थे भे दैर्घ्ये परे सर्वत्राककुभि हव्ये त्सिवायामयादौ घृतनिधनसांवर्त्तयोराद्यायाम् ॥ २ ॥

द्यायामन्यत्र* । अन्यत्र यज्ञायज्ञीये आद्यायामेवोद्गीथाद्यस्य वृद्धिः-अयं पूषादिषु *प्रमं ह्याद्ययोर्भात्* प्रमꣳहिष्ठीये आद्ययोः स्तोत्रीययोः स्तोभात्परं वर्द्धते *रिष्ठाः शांमे* मदेशांपरिस्वानोगिरिष्ठा इति ष्ठा शब्दस्य वृद्धिः *त्रे वैश्वामित्रे* सवीरायांहरिः पवित्रे इति त्रेशब्दस्य वृद्धिः *कृते थे तुरीयꣳ सर्वत्र षष्ठंध्वक्षयोः* हो विष्कृते उद्गीथचतुर्थमक्षरं वर्द्धते सर्वत्र ध्वशब्दे अक्षशब्दे च प्रत्यये उद्गीथषष्ठस्य वृद्धिः । मन्द्र । ओजिष्ठो । अध्वपवित्रे । सोमो अक्ष । *पाजे थे भे दैर्घ्ये* । पादशब्दजेशब्दौ उद्गीथे स्तोभे प्रत्यये वर्द्धेते । दैर्घश्रवसे । ऊर्ज्जोनपा । भुवद्वाजे *परे सर्वत्र* । परे स्तोभे प्रत्यये सर्वत्र पूर्वस्याक्षरस्य वृद्धिः *अककुभि* ककुप्सु परे स्तोभे प्रत्यये पूर्वस्याक्षरस्य वृद्धिर्न भवति । यज्ञायज्ञातृचे उत्तरयोः स्तोत्रीययोः दैर्घश्रवसे *हव्येत्सिवायाम* वैत्तहव्येत्सिवायां प्रत्ययभूतायां पूर्वस्याक्षरस्यावृद्धिः (वर्द्धते जो ऽपीहायामित्येव) *अयादौ* अकारः प्रतिषेधे यकारादौ यात्सिवायां प्रत्ययभूतायां वृद्धिप्रतिषेधः । माऽहाꣳ अभिज्ञु । *घृतनिधनसांवर्त्तयोराद्यायाम्* घृतनिधने सांवर्त्ते च आद्यायां स्तोत्रीयायां त्सिवाप्रत्यये पूर्वस्य वृद्धिः । इदꣳह्यनु । एन्द्रनोगधिप्रिय ॥

इति उपाध्यायाऽजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य (पञ्चमस्य) द्वितीया कण्डिका समाप्ता ।

घमृगाद्यन्तमसे यश्च परात्सर्वत्र नाहं पादतुरीयं वात्सप्रे त्रिष्टुभि पाष्टे च दीर्घे स्यत्रशंषाणीदांते क्षौद्रेति चतुर्थं तीच धीगवे स्तावषष्ठं प्रत्युत्क्रामतिसर्वत्र च मं योनौ पर्यूषु विशस्त्वाशंरित्त्वं द्याच द्विपदास्वाद्यमाइंद्रासोमाभिधा ग्रे तृतीये वार्ड्स्यतन्वाराताश-

---

घमृगाद्यन्तमसे सहोदैर्घतमसे ऋगाद्यन्दीर्घमक्षरं वर्द्धते । बोधासुमेभूरिहिते एवमादीनि *यश्च* । यकारश्च ऋगाद्यो ह्रस्वोपि वर्द्धते । यस्तेमदोयुजात् *परात्सर्वत्र* ऋगाद्यपरात्परं वर्द्धते । तृतीयमित्यर्थः । पिवासोमेति सोमशब्दस्य वृद्धिः । एवं सर्वत्र *नाहं* तवाहꣳ सोमायां अकारस्य तृतीयस्य वृद्धिप्रतिषेधः *पादतुरीयं वात्सप्रे त्रिष्टुभि* त्रिष्टुभि वात्सप्रे सोमः पवतायां पादे पादे चतुर्थमक्षरं वर्द्धते *पाष्टे च दीर्घे* पञ्चमाष्टमे चाक्षरे दीर्घे पादे पादे वर्द्धते वात्सप्रे *स्यत्रं* स्यशब्दत्रशब्दौ ह्रस्वावपि वर्द्धेते पञ्चमं जनितेन्द्रस्य सोमं पवित्रम् *षाणीदान्ते* षाणी इत्येतौ शब्दौ पादान्तौ वर्द्धेते *क्षौद्रेति चतुर्थम्* क्षौद्रे वात्सप्रे पुरोजित्यां अतीत्य चतुर्थं वर्द्धते पञ्चममित्यर्थः *तीच* ती शब्दः चतुर्थो वर्द्धते पुरोजिति *धीगवे स्तावषष्ठं प्रत्युत्क्रामति सर्वत्र* आन्धीगवे प्रस्तावषष्ठमक्षरं प्रत्युक्रामति सर्वेषु। परित्यꣳ हर्यतामिति *च मं योनौपर्यूषु विशस्त्वाꣳ रित्त्वं द्याश्च* आन्धीगवे पञ्चममक्षरं प्रत्युक्रामति योनौ। पुरोजित्यां पर्यूष्वादिषु च पूर्वोक्तान्युदाहरणानि *द्विपदास्वाद्यम्* द्विपदास्वान्धीगवे आद्यमक्षरं प्रत्युक्रामति।पवस्वसोमायाम् *आइन्द्रासोमाभिधा* सोमशब्दोऽभिधाशब्दश्च आइन्द्रा भवति । पवस्वसोमायामेव *ग्रे तृतीये

तादब्धायां त्वांधामध्ये मान्गोचमागायतोपहितुवि-
शुद्धीयौदलयोर्धा(द्वा)रंवाचः साम्नि सिते थे द्वितीय-
मायास्यआंधीतोसंयोगे द्वैगतेभिगीताद्वमाचप्रसोम
प्रान्त्ययोऽस्तवमध्यमायां च तृतीये बृहत्यौ होवायाः प-

वार्द्धस्वतन्वाराताशता* वाम्रे तृतीयेपादे पर्वाणि भवन्ति। वाम्रे तृतीये एता भवन्ति । अभिसोमादिषु सा३मुद्रस्याधिवा३ ईष्ट-मायेनाऊवा३ इत्येवम् *अदब्धायान्त्वान्धामध्ये* अदब्धायान्तु वाम्र आन्धामध्येभवति । आशतायाः स्थाने । सुतेचित्वाप्सु-मामदा आ३उवेत्येवम् *मान् गोचमागायतो पहिता* अनूपे गोमान् गोभिरित्यत्र आन्धा च मध्ये भवति। अशतया स्थाने-मान् गोमागायते एहित्वामान् गोशब्दश्चान्धाभवति । मागायता-चास्य पूर्वा भवति । वार्द्धे स्वतन्वास्थाने अनूपे गोमानोशिइत्ये-वम् *तुविशुद्धी यौदलयोः* तुविद्युम्नं इत्यत्र शुद्धीयपदनिधने-अदलेच विशब्देओवृद्धिः । योनिवद्भावादवृद्धिः *धारंवाचः साम्नि* सहस्रधारमितिधा शब्दस्य वृद्धिः *सिते थे द्वितीय-मम्* गायत्री सामाश्रिते उद्गीथे द्वितीयमक्षरं वर्द्धते पवस्व-देवादिषु *आयास्य आन्धान्ताः* त्रिणिधने आयास्ये आन्धा या अन्तो वर्द्धते। अरा३ इया३ आ३ यो३ एषां आन्धा *अ-संयोगे* संयोगे तु प्रत्यये आन्धाया वृद्धिप्रतिषेधः साद-त्मान्नाम् *द्वैगतेऽभिगीतात्* द्वैगते अभिगीतात्परं वर्द्धते प-रीतोष्यादिषु *वमाच प्रसोमप्रान्त्ययोस्तवमध्यमायां च तृती-ये* द्वैगत एव तृतीये पादे न वमादेक्षुरात्परं वर्द्धते प्रसोमदेव प्रथमान्त्ययोः।तृतीयायांतु विकर्षं कृत्वा तवाहं सोमध्यमायाश्च शब्दात् तृतीयेपादे नवमादक्षरात्परं वर्द्धते *बृहत्यौहोवायाः परं

रꣳषष्ठमक्षरं कृष्यते त्वमग्नआद्यायामाद्यं मध्यमायां तृतीयमुत्तमायां चतुर्थमनुष्टुप्प्रथमायां च श्येनोत्तरयोर्द्वितीयꣳसप्तमंकिमित्पूर्वयोस्तवमध्यमायां च गोश्रृंगेष्टादशविꣳशे ष्टुभिज्ञीय तृतीयेंसमायिन्द्रादिः

षष्ठमक्षरं कृष्यते* बृहति औहोवायाः परं षष्ठमक्षरं कृष्यते। त्वामिध्यादिषु *त्वमग्न आद्यायामाद्यम्* त्वमग्ने बृहति ओहोवायाः परं प्रथममेवाक्षरं कृष्यते *मध्यमायां तृतीयम्* मध्यमायां स्तोत्रीयायां औहोवायाः परं तृतीयमक्षरं कृष्यते *उत्तमायां चतुर्थम्* त्वमग्नेबृहत्येव उत्तमायां स्तोत्रीयायां औहोवायाः परं चतुर्थमक्षरं कृष्यते *अनुष्टुप्प्रथयायां च* अनुष्टुप्प्रथमायां च बृहति औहोवायाः परं चतुर्थमक्षरं कृष्यते–पुरोजित्यादिषु *श्येनोत्तरयोर्द्वितीयम्* श्येनबृहति यत् द्विपदोत्तरासु गीतं तत्र उत्तरयोः स्तोत्रीययोरौहोवायाः परं द्वितीयमक्षरं कृष्यते *सप्तमं किमित्पूर्वयोः* किमित्ते बृहतिपूर्वयोः स्तोत्रीययोरौहोवायाः परं सप्तममक्षरं कृष्यते *तवमध्यमायां च* तवाहꣳसोम बृहति मध्यमायामौहोवायाः परं सप्तमं कृष्यते *गोश्रृङ्गेष्टादशविꣳशे त्रिष्टुभि* गोश्रृङ्गे त्रिष्टुभि आजागृविरित्यत्र उद्गीथे अष्टादशविंशेऽक्षरे कृष्यते *ष्टुभिज्ञीय तृतीयेन्त्यमाइन्द्रादिः *त्रिष्टुभियज्ञायज्ञीये आजागृविरित्यत्र तृतीये पादे अन्त्यमक्षरमा इन्द्राया आदिर्भवति। सम्पा३तिषं मिथुनासोनि कामा३आ३ एवमाइन्द्राकर्त्तव्या *सोमः प्राष्टमम्* सोमः पवतायां ज्ञीये प्रथमायां स्तोत्रीयायां तृतीये पादे अष्टममक्षरं आइन्द्राया आदिर्भवति।

सोमः प्राष्ठमिवप्रीचयज्ञरन्ध्रपूर्वस्त्रौग्मतेषु न योनौ डव उताद्विषा ऽयोनौ हिन्वविशीयेतायिथ्यामादिर्यो-नौ च स्वासु शने द्वितीयपादद्वितीयमन्त्यायां चान्त्य-स्य गीथो पान्त्यत्रीषु बोधीये न योनौ प्रवाज्याद्यायां चोपायद्वितीयं काण्वे योनौ सिष्ठे च हारद्वितीयं न-

---

जना३इता३अग्नेर्जनिता३सू३रीइ *इव प्रीचयज्ञरन्ध्रपूर्वस्त्रौग्मतेषु *यज्ञस्त्रौग्मतयोः तृतीये पादे द्वितीये पर्वणि प्रथमं औक्ष्णोर-न्ध्रे तृतीय एव पादे तृतीये पर्वणि एतेषु सामसु इवप्री भवति। प्रेष्ठंवोद्वितीये इव प्रीययोनिवद्भावादाद्यस्याक्षरस्य वृद्धिप्राप्तस्य प्रतिषेधः *न योनौ* योनौ तु वर्द्धते—एवाद्य-मक्षरम् *डव उताद्विषा* माण्डवे तवाहꣳ सोमायां पुरूणिवभ्र-विति उताद्विषाभवति *अयोनौ* यौनौ तु प्रतिषेधः *हिन्वावि-शीयेता इथ्यामादिः* हिन्वयिथिंविशीये द्वितीये पादे द्वितीयं चतुर्थं अञ्जता यिथिं तस्या आदिर्वर्द्धते। प्रेष्ठं वः प्रथमे अतायिथिं *योनौ च* योनौ च विशीये अतायिथ्यायामादिर्वर्द्धते। दू३रा३यां३अन्यत्र सर्वत्र प्रतिषेधः *स्वासु शने द्वितीयपादद्वितीयम्* स्वासु तृचे औशने द्वितीयपादस्य द्वितीयमक्षरं वर्द्धते *अ-न्त्यायां चान्त्यस्य* स्वास्वेव अन्त्यायां स्तोत्रीयायां अन्त्य-स्य पादस्य द्वितीयमक्षरं वर्द्धते। *गीथोपान्त्यत्रीषु बोधीये* बोधीये गायत्रीषु उचातादिषु उद्गीथस्योपान्त्यमक्षरं वर्द्धते *न योनौ* योनौ तु बोधीये उद्गीथोपान्त्यस्य वृद्धि-प्रतिषेधः *प्रवाज्याद्यायां च* प्रवाज्याद्यायां बोधीये उद्गीथोपान्त्यस्य वृद्धिः। *उपायद्वितीयं काण्वे योनौ* काण्वे उपायद्वितीयमक्षरं योनावेव वर्द्धते। ऊ३क्या३ उत्त-

दे पुरो जित्याꣳहविषे च सवाज्यक्षायाꣳशुध्ये च-
नौ रन्ध्रे चोत्तमायामाद्यं ध्यमायां तृतीयमाद्यायां बो-
धीये प्रवाज्याद्ययोर्गीथे तृतीयं द्विःकृष्टं चतुर्थमंत्या-
यां वाशेध्यमपादयोरन्त्यानित्रीणि चत्वारिपिबंतम-
यंतꣳहिवेछन्दसेकमश्वेवर्वानहोजितस्मैहशंथीस्यग्नेभिः

रयोः प्रतिषेधः । *सिष्ठे च* वयमेनायां वासिष्ठे च योनावेव उपायस्य द्वितीयस्य वृद्धिः पता३ । *हार द्वितीयं नदे पुरोजित्याम्* नानदे पुरोजित्यां तृचे प्रतिहारद्वितीयं वर्द्धते *हविषे च सवाज्यक्षायाम्* सौहविषेसवाज्यक्षायां प्रतिहारद्वितीयं वर्द्धते । गोभाइ ।*शुध्ये च नौ* शुध्ये च योनावेव प्रतिहारद्वितीयस्य वृद्धिः । अस्मा ३ अव उत्तरयोरन्यत्र प्रतिषेधः । *रन्ध्रे चोत्तमायाम्* द्वितीयेमौक्ष्णोरंध्रेउत्तमायां स्तोत्रीयायां प्रतिहार-द्वितीयं वर्द्धते ।*आद्यं ध्यमायाम्* मध्यमायां स्तोत्रीयायां प्रति-हाराद्यमक्षरं वर्द्धते । *तृतीयमाद्यायाम्* आद्यायां तु स्तो-त्रीयायां प्रतिहारतृतीयं वर्द्धते । *बोधीये प्रवाज्याद्ययोर्गीथे तृतीयं द्विःकृष्टम्* जरावोधीये प्रवाज्याद्ययोरुद्गीथतृतीयमक्षरं द्विष्कृष्टं भवति । क्षाः सहा३३ । *चतुर्थमन्त्यायाम्* । अत्रैवा-न्त्यायां स्तोत्रीयायां उद्गीथचतुर्थं द्विःकृष्टं भवति । हा ३ ई न्द्रास्या ३कू । *वाशेध्यमपादयोरन्त्यानि त्रीणि* । वाशे उ पुनानः सोमादिषुमध्यमेषु पादेषु अन्त्यानि त्रीण्यक्षराणि वर्द्धते पादान्तेषु । *चत्वारिपिबंतमयंतꣳ हि* । पिबन्तंकद्वयोः । अ-यंयः । पुरोतंहिस्वराजं । एतेषु त्रिषु पादान्तेषु अन्त्यानि चत्वा-रि चत्वार्यक्षराणि वर्द्धन्ते* । वैछन्दसेकमश्वेवर्वानहोजितस्मैदृग्-शंथीस्यग्नेभिः कृष्टानि *वाछन्दसे साकमश्वे *आयः पुरमग्ने

कृष्टानि दैर्घे व्रात्याग्निष्टुतोर्गीथद्वितीयसप्तमे कृष्टेस्वासु द्वितीयषष्ठे प्रस्तो तृतीयमर्मृ चतुर्थं थमोच्च द्वितीयं झीये सर्वत्र ककुभि चतुर्थं योनौ वैयश्वे सप्तमं पञ्चममुत्तरयोरेकर्चेष्टमं गीथचतुर्थं च ॥ ३ ॥

तमद्यतृचयोर्वानहो जितमस्मैदृशंथीस्यग्नेभिः एतानि द्वादशाक्षराणि कृष्टानि भवन्ति । नभन्योनार्वासूरोन । अस्थाद्धो यजि । मर्त्तोयो अस्मै । भद्रश्चद्वदि । स्पृशं साथोरथी तस्या । ज्योतिरग्ने विश्वेभिः *दैर्घे व्रात्याग्निष्टुतोर्गीथद्वितीयसप्तमे कृष्टे* दैर्घश्रवसे व्रात्याग्निष्टुतोरुद्गीथद्वितीय सप्तमे अक्षरे कृष्टे भवतः । त्वेसोम पाहिनो अग्न इति च । *स्वासु द्वितीयषष्ठे* स्वासु योविश्वायां उद्गीथद्वितीयषष्ठे कृष्टे भवतः । *प्रस्तो तृतीयं* मध्यमायां उद्गीथद्वितृतीयं कृष्यते ॥ मर्मृचतुर्थं *मर्मृज्यन्त इत्युद्गीथचतुर्थं कृष्यते *थमोचं द्वितीयं झीये सर्वत्र *प्रथमोचद्वितीयमक्षरं झीये झीये सर्वत्र कृष्यते । तृतीयपादे प्रथमोचं भवति *ककुभि चतुर्थं *स्वासु यज्ञायज्ञीये उत्तरयोः स्तोत्रीययोः ककुभौ भवतः । तयोः प्रथमोचचतुर्थं कृष्यते । ऊर्जोनपा ३३ भुवद्राजे ३३ *योनौ वैयश्वे सप्तमम्* वैयश्वे योनावेव प्रथमोचे सप्तमं कृष्यते अत्रापि तृतीयपादे प्रथमोचं सत्राचियामयज्ञाना ३३ म् *पञ्चममुत्तरयोः* उत्तरयोः स्तोत्रीययोः प्रथमोचे पञ्चमं कृष्यते । तश्हि स्वराजं उतोपमानं *एकर्चेच* वैयश्वे प्रथमोचाष्टमं कृष्यते । आरत्रयायोनिमृता *गीथचतुर्थं च* तस्मिन्नेवैकर्चे वैयश्वे द्वीथचतुर्थं कृष्यते । चकारः

तरे हारादि रनुत्तरयोः स्वासु नवेगीथादि रयोनौ शोकेमान्त्ययो र्विछन्दः स्वाग्नेये ककुभे च योनौ सामराजे च पादान्ते कांपा पदादौ च दीर्घे न जागृविर्देव-

समुच्चयार्थः । अपोवसा ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य तृतीया कण्डिका समाप्ता ॥

तरे हारादिः रथन्तरे प्रतिहारादिः सर्वत्र वर्द्धते *अनुत्तरयोः स्वासु* स्वासु तृचे उत्तरयोः स्तोत्रीययोः प्रतिहारादेर्वृद्धिप्रतिषेधः *नवेगीथादिः* उत्तरे मानवे सोमउष्वादिषु उद्गीथादेर्वृद्धिः *अयोनौ* योनौ नित्यामम्नायां वृद्धि प्रतिषेधः *शोके मांत्ययोः* त्रैशोके मध्यमांत्ययोः स्तोत्रीययोरुद्गीथादिर्वर्द्धते *विछन्दः स्वाग्नेये* विछन्दस्सुबृहदाग्नेये अग्निनरायां उद्गीथादेर्वृद्धिः । *ककुभे च योनौ* त्रैककुभे योनावेव प्रथमायामित्यर्थः । उद्गीथादिर्वर्द्धते उत्तरयोरन्यत्र च प्रतिषेधः *सामराजे च* सामराजे च योनावेव उद्गीथादेर्वृद्धिः पवित्रायां प्रतिषेधः *पादांते कांपापदादौ च दीर्घे* असम्बद्धमिदं वक्ष्यत्युपरिष्टात् । इदं संघातस्त्रिष्टुप्सु भवति । पार्थवाराहवासिष्ठकुत्सरथीयादिषु । इदं तए३ परा३उतए३का३य एव इदं संघातः अवयवद्वितीयं पूर्वसाकाङ्क्षितं विशिष्यते । पदान्ते अक्षरे ह्रस्वे दीर्घे च पदादौ कांपा भवति । यथा न दयन्ना३ इधी३ तथातिस्रोवाच ईरयाते *न जागृविर्देवस्य कंचिद्वाट्मारुसूरिकारिदाशुषीति* नकारः प्रतिषेधे । एतेषु पूर्वलक्षणप्राप्तकांपापर्वप्रतिषिध्यते । स ईरथोनः, शुष्मीशद्धोन, अत्र न कारः पार्थवासि-

स्य क्वचिद्बाहुमारुसूरिकारिदाशुपीति राजनेचाद्ययोऽ-
रतृतीये जगतीषु च वाराहे परयोश्चान्तेषु इयैते गीथ-
षष्ठं त्रिष्टुप्सु दशमं मध्यमायां द्वादशं नित्रे गीथषष्ठ्ं
रुपञ्चम्ंहस्वायाङ्गीथादिर्वार्द्धा मागासोमस्पतिः

ष्ठाज्यदोहेषु । विचक्षणो जागृविर्वासिष्ठे देवो देवस्य वासिष्ठे सफायां वृक्षं न पक्वं वासिष्ठे । पुरुमेध्यश्चित्तबृहत्सोमो वाट्धो-मत्सिशर्द्धो नपारु । नयत्सूर्येसिष्ठेषु सतोधनं कारि मत्यवर्त्ति-दाशुनेदानींपीतिः । त्रीण्यप्यौशने यथासंख्येनोदाहरणानि *राजनेचाद्ययोः* चकारेणापवादाधिकारोऽनुकृष्यते राजने चाद्ययोः स्तोत्रीययोः कांपा न भवन्ति *अतृतीये* तृतीये पादे भवत्येवकांपा आद्ययोः स्तोत्रीययोः *जगतीषु च वा-राहे* प्रोअयास्यां वाराहे कांपाप्रतिषेधः चशब्दादपवादा-धिकारः । *परयोश्चान्त्येषु* वाराहात्परयोर्वासिष्ठयोर्द्धर्त्सासा-त्रिसोमयोः अन्तेषु पादेषु कांपा न भवति चशब्दादपवादः *इयैते गीथषष्ठम्* इयैते गीथषष्ठमक्षरं वर्द्धते । *त्रिष्टुप्सु दशमं* इयैते त्रिष्टुप्सु तदिदासेत्यत्र उद्गीथदशममक्षरं वर्द्धते । *मध्यमायां द्वादशम्* अत्रैव मध्यमायां उद्गीथे द्वादशमक्षरं वर्द्धते । *नित्रे गीथषष्ठं* पूर्वे जनित्रे उद्गीथषष्ठमक्षरं वर्द्धते । *रु पञ्चमं* रु शब्दः पञ्चमोवर्द्धते गिरिंनपुरु । *हस्वायां गीथादिर्वार्द्धा* हस्वायां बृहदोपशायां उद्गीथादिर्वार्द्धस्वतन्त्रा भवति अत्र द्विपात्प्रस्तावः । उद्गीथादौ मागायना सा ऊहगीतौ वार्द्धस्वत-न्त्रा पञ्चाक्षरा भवति । नाऽत्वावज्रिन् सा एवंविध द्रष्टव्या *मागा सोमस्पतिः* सहस्रधारायां सोमस्पतिरित्यत्र मागायतैव भवति वार्द्धस्वतन्त्रा । *सेधेहाद्वितीये यथर्चं भवति* उत्सेधे हाद्वितीये स्तौभिके हाशब्दे प्रत्यये पूर्वमक्षरं यथर्चं भवति ।

सेधेहाद्वितीये यथर्चं भवत्यषिणोदनः सर्वत्र पादतृतीयतुरीयं वृद्धमन्त्यस्यावृद्धं वर्त्तेच तृतीयं विश्वासां विश्वास्ते मराय आधानन्दे अनुपादं नन्दायाः स्थानेमागायता परिदुहाशकुपुरः सखातं न्दुदक्षादिषु च नंदापरमेकोचं दूव्युच्चमिन्द्रनावेकं नीचं

अषिणोदनः षिणः दनः समुद्रस्याधिविष्टपेमनीषिणः । परिस्त्वानश्चक्षसेदेवमादनः एतयोर्न यथर्चं भवति । *सर्वत्र पादतृतीयतुरीयं वृद्धं* सर्वत्र उत्सेधे तृतीये पादे चतुर्थमक्षरं वृद्धं भवति *अन्त्यस्यावृद्धम्* अन्त्यस्य पादस्य चतुर्थमक्षरं सर्ववृद्धम् *वर्ते च* अभीवर्त्ते तृतीये पादे चतुर्थमक्षरं च कृष्यते । *तृतीयं विश्वासां विश्वास्ते* अभीवर्त्ते पुन विश्वासां तनुतां विश्वास्तेस्पृथः पतयोस्तृतीयमक्षरं कृष्यते अन्यत्र चतुर्थम् । वर्तेचेत्यादिसूत्रद्वयं प्रकृशब्दरहितं आम्नायानुसारेण व्याख्यातमिदंपुस्तकान्तरे तद्यथा वर्ते च *मराय आंधानन्दे अनुपादं* मराये आंधा च नन्दा च आंधानन्दे ते अनुपादं भवतः पादे पादे अनुपादम् । आग्नीं ना३हास्ता३च्युतां३ एवमादिषु । *नंदायाः स्थानेमागायतापरिदुहाशकुपुरः सखातंदुदक्षादिषु च* मराय एव नन्दायाः स्थाने मागायता परिदहाशकुपुरः सखा भवति वक्ष्यमाणेषूदाहरणेषु । परिधी३दुहानः शकुनाः पुरोजिती सखायः । तंदुरोषां दक्षाय्यः प्रेद्धोपुरो त्वाशश्वन्तः । *नन्दापरमेकोचम्* नन्दापरं यत्पूर्वं तदेकोचं भवति । ता३मा अग्निमा३स्तेवसवः एवं सर्वत्र । *दूव्युच्चमिद्र* पिवासोममिन्देत्यत्र नन्दात्परं दूव्युचं भवति । *नावेकं नीचम* योनौ अग्निनरां एकं नीचं भवति नन्दापरं । *मासु सक्षं च* म-

ऽमासुसक्षंच रांतꣳहिमनाकारान्तꣳ स्तंव्युचैकेस्तं व्युश्चैके ॥ ४ ॥

अथस्तोभगतागतमगति स्तोभस्य स्वरे प्रत्यये सन्धौ गतिर्विरतेक्व चिद्विरतेष्वगति र्व्यंजने प्रत्यये गतिरगतिश्च तत्र स्वरव्यंजनयोः प्रत्यययोरगतिमंतः

असु सक्षं एतेषु नन्दापरमेकं नीचं भवति । बोधासुमेम नसुष्टुतिमसु । इमाब्रह्मासमु प्रति चक्षं धीयतिदुहानोधेच । अत्रनितवाहꣳ सोमरारण एवमादीनि । एपावाकास्थितानिचैतानि अकारान्तपदान्तां स्थिरान्तं *रांतꣳहितं* स्वरान्तं यत्पूर्वास्थितं सꣳहितं भवति । स्थितसंहितं भवतीत्यर्थः । परिधींरति ताꣳइहि दुहानोवभ्रऊधनि । *अनाकारान्तं* पदान्तावस्थितमेव यत्पर्व आकारान्तं भवति । तत्स्थितसꣳहितं न भवति स्थितसन्धिर्नभवतीत्यर्थः । तवाहं नक्तमुतसोमतेदिवा सोमंविश्वाच्याधिया पिबासोममिन्द्र मन्दतुत्वा । नावा एवमादीनि । *स्तं व्युचैके स्तं व्युचैके* एतौ शब्दौ स्थितसꣳहितौ भवतः एके मन्यन्ते न तु ग्रन्थकारः । एतानि निश्चितानि प्रयोगविषयाणि न स्वाध्याये ।

इति उपाध्यायाऽऽजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य चतुर्थी कण्डिका समाप्ता ॥ * ॥

वृद्धावृद्धं समाप्तम् *अथ स्तोभगतागतं* वक्ष्यिष्यते । *अगति स्तोभस्य स्वरे प्रत्यये सन्धौ* यथा हारायणे राजादेवौहोइ ऋतंबृहात् । तथा चार्क्कजंभे हाउत्सोदेवोहिरण्याइपाइएवमादीनि । *गतिर्विरते *विरते तु गतिर्भवति हारायणादिषु । *क्वचिद्विरतेऽप्यगतिः *यथा मधुश्च्युन्निधने प्रागन्त्यात्स्तोभा-

स्तोभा ये तान्वक्ष्यामः कण्वबृहत्पाद्यान्त्यावगतौ पूर्व-
कल्पश्चोदिन्द्रेत्यन्त्यचा दत्रेकाराभ्यासस्य विकल्पोन-
गतागतस्य मध्यमयोश्चागतः सत्वन्नउद्वा वृषस्वपुनान-
द्वितीयायान्धर्दिप्रत्ययेयंपूषायांश्सर्वासु पूर्वेजनित्रेन्त्य-
स्य स्तोभस्यागतिर्यस्य द्वितेत्यत्रान्त्यस्यापि गति र्वाम्रे-
हो इस्तोभस्योत्तरस्या गतिरभिसोमाद्यायामाद्यःस्तो-
भः सगतिप्राप्तोलुप्तगतिर्भवतिक्रौञ्चयोः पर्याकूपारे
चागतः स्तोभः पुरोजितीत्यस्मिन्च्छन्दे गतिर्भवति

त् । *व्यञ्जने प्रत्यये गतिरगतिश्च* यथा वाजजिति । *तत्र स्वरव्यंजनयोः प्रत्ययोरगतिमंतः स्तोभा ये तान्वक्ष्यामः* उपरिष्टादुदाहरिष्यामः । *कण्वबृहत्पाद्यान्त्यावगतौ* कण्व-बृहतिस्तोत्रीयाद्यान्त्यावगतौ स्तोभौ भवतः त्वामिच्छ्रादिषु । *पूर्वकल्पश्चोदिन्द्रेत्यन्त्यत्वात्* उदिन्द्राश्वमिष्टय इत्यत्र पूर्व-कल्पश्चागतोभवति । अन्त्यत्वाद्वैकल्पिकत्वादेतयोः । *अत्रे-काराभ्यासस्य विकल्पो न गतागतस्य* अत्र इकाराभ्या-सो विकल्पते न गतागतं । *मध्यमयोश्चागतः सत्वंन उद्वावृषस्व पुनानद्वितीयायां धर्दिप्रत्ययेऽयंपूषायांश्सर्वासु* स्तोत्रीयाया मध्यमश्चागतोभवति सत्वंनादिषु । पुनाना-द्वितीयां धर्दिप्रत्यये अयं पूषायाश् सर्वासु *पूर्वे जनि-त्रेऽन्त्यस्य स्तोभस्यागतिर्यस्य द्वितेत्यत्रान्त्यस्यापि गतिर्वाम्रेहो इस्तोभस्योत्तरस्यागतिरभिसोमाद्यायामाद्यः स्तोभः स गति प्रा-सो लुप्तगतिर्भवति क्रौंचयोः पर्याकूपारे चागतः स्तोभः* क्रौं चयोरयंपूषाद्ययोः परित्यहर्यतश्हरिमिति यस्य योनिस्तस्मिन्ना-कूपारो एतेषु सर्वे स्तोभा अगता भवन्ति । *पुरोजितीत्यस्मि-

गतिमान्पूर्वस्तोभः सौभरे सनोयुवातवत्यदिन्द्रियाय॑ सर्वासु तंवोदस्माद्यायां चोत्तरस्त्वगतिमान् भद्राइन्द्रस्यमदत्यनुमादेवत्राहव्यं प्रेमध्वराय ॥ ५ ॥

अतः परमगतिमन्तस्तोभा ये तान्वक्ष्यामोव्यंजने प्रत्यये स्वरे तु गतिर्भवति शाक्त्ये प्रथमाया॑सर्वउत्तरयोश्चक्रुमासत्यत्व॑हिरण्ययुश्च कक्षे सर्वनेंद्र॑सुत इन्द्रङ्गीर्भिराद्यागमन्नियमते घृतनिधनेऽन्त्यः सर्वासु मधुनिधनेंत्यवर्जं दैवोदाचारयो र्यौक्तयोः स्वधाप्रत्यये माधुछन्दसउपस्वरन्त्वयाभूषन्ति सुषावसोपुनाना-

---

छन्दे गतिर्भवति* एवं तेष्वेव क्रौञ्चादिषु त्रिषु पुरोजितीत्यत्र गतिः । *गतिमान्पूर्वः स्तोभः सौभरे सनोयुवातवत्यदिन्द्रियाय॑सर्वासु तंवोदस्माद्यायां च* पूर्वस्तोभोगतिमान् भवत्येतेषु । *उत्तरस्त्वगतिमान् भद्राइन्द्रस्य मदत्यनुमादेवत्राहव्यं प्रेमध्वराय* एतेषु उत्तरो ऽगतिमान् भवति ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य पञ्चमी कण्डिका समाप्ता ॥

अतः परमगतिमन्तः स्तोभा ये तान्वक्ष्यामोव्यञ्जने प्रत्यये स्वरे गतिर्भवति स्वरे तु गत्ययो गतिर्भवति । उदाहरणानि यथावृषाहो३३ अचा इहो३ई । *शाक्त्ये प्रथमाया॑सर्व उत्तरयोश्चक्रुमासत्यत्व॑हिरण्ययुश्च* उदाहरणानि यथा राजन्निति वृषो ऽऽहो३२ । अवाऽयिहोयि२ । गतौ । *अकक्षे सर्वे* अगता भवन्ति । *नेन्द्र॑सुत इन्द्रङ्गीर्भि राद्यागमन्नियमते* एतेषु गतिर्भवति । हरि श्रीनिधने सर्वा गतिर्भवन्ति । *घृतनिधनेंत्यः सर्वासु मधुनिधनेंऽत्यवर्जं

स्साक्षुष्टम्भे स्वादिष्टाद्ययोरंत्यो मद्रोप्रत्नं गौतमेंत्यो वैष्टंभे वयमन्त्यः सर्वासु कण्वेभिः प्रत्रꣳ सधस्तोत्रीयान्तेनजातमविश्वाशविस्तोत्रीयान्ते यदिन्द्रयानपापत्वा देवान् गच्छेन्दुरिन्द्राय विश्वस्येशासहस्रधावाचः साम्न्यासोप्रियंदेवायविकोशꣳ हारिवर्ण उलोककुमन्दानास्तैरश्वेप्रत्नामृतस्या ऽभीशवे पुरूणि गृणा श्रीणन्तः समुद्रस्य पुना-

---

दैत्रोदाक्षारयोर्यौक्तयोः स्वधाप्रत्यये माधुछन्दस उपस्वरं त्वया भूषन्ति सुषावसो पुनानाः सोक्षुष्टं भे स्वादिष्ठाद्ययोरन्त्योमद्गोप्रत्नं गौतमें ऽत्योवैष्टम्भे वयमन्त्यः सर्वासु कण्वेभिः प्रत्रꣳसधस्तोत्रीयान्ते न जामतविश्वाशवि स्तोत्रीयान्ते यदिन्द्रया नपायत्वा देवानुगच्छेन्दुरिन्द्राय विश्वस्येशा सहस्रधा वाचः साम्न्यासोप्रियन्देवाय विकोशँहारिवर्णउलोककुमन्दानस्तैरश्वये प्रात्रमृतस्याभीशवे पुरूणिगृणा श्रीणन्तः समुद्रस्य पुनानायामाद्यः सर्वासु स्वः पृष्ठे सर्वे नाभिसोमाध्यास्यायां त्रिचे प्रत्यये पृश्निनि ज्येष्ठं य इन्द्रं तꣳशुहस्तेनसुषादन्यः सुघृणाप्रत्तं पुरूतीपादीये सर्वे रन्ध्रयोश्च सर्वे नोत्तरे वृषाअचि वाजजिति सर्वेनरयिमचिक्र वरुणसाम्नि नर्योप्सु मदाधरुणं वन्तीय इन्द्रे सन्तु दे दिशतीरनाधृष्टाभिर्मधुपर्षि पृथुप्रगामोर्ज्जोनभुवद्वादक्षदघानुष्टिवमौमध्यआविस्तुर्गोयतो व्रतानिहिन्वंनृताभक्तयत्सोयोजतउदुस्रिया अर्वाग्रथꣳसजूरश्वायन्तोनागोरयि र्माशर्द्धपरिष्कृण्वन्ति गृर्दः पूर्वयो हुम्माहिन्वाविशीयोत्तरयोरन्त्योयोनौ चान्त्यः* ॥ * ॥

इति पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य षष्ठी कण्डिका समाप्ता ।

नायामाद्यः सर्वासु स्वःपृष्ठे सर्वेनाभिसोमाऽस्यायां विचेप्रत्यये पृश्निनिज्येष्ठं य इन्द्रंतेऽशुहस्तेनसुषादब्धः सुवृणाप्रत्तंपुरूप्यातीषादीयेसर्वे रन्ध्रयोश्च सर्वे नोत्तरे वृषा अचिवाजजिति सर्वेनरायिमचिक्रवरुणसाम्नि नर्योप्सुमदाधरुणं वन्तीय इन्द्रेसंतु देदिशतीरनाधृष्टाभिर्मधुपर्षिपृथुप्रगामोर्जोनभुवद्वादक्षंदधानुष्टिमौमध्य आविष्णुर्गोयतो व्रतानिहिन्वंनृताभक्तं यत्सोयोजतउदुस्त्रियाअर्वाग्थऽसजूरश्वारन्तोनागोरयिर्माशर्द्धपरिष्कृण्वंति गूर्ईःपूर्वयोर्हुमाहिन्वाविशीयोत्तरयोरन्त्योयोनौ चान्त्यः ॥ ६ ॥

दक्षणिधने गोषातिरिन्द्राय द्रोणे कार्त्तयशे सर्वे न तु विवसोः स्यामसुम्ने साकमश्व उच्चायामाद्यः सर्वास्वन्यत्र प्रथमतृतीयपञ्चमा नमधोस्तृतीयो लम्बे सोममिन्द्राय शुक्रन्दुदुह्हे हरायणेन्द्रं पवमान्यस्य वरुणासामदिरोर्जुनो वैयश्वेपुनानायामंत्योभासेक्रतुवित्तेनापवस्वमऽहिष्टः सितेऽन्त्यः कौत्सेभितृतीया-

---

दक्षणिधने गोषातिरिन्द्राय द्रोणे कार्त्तयशे सर्वे स्तोभा अगता भवन्ति । *न तु विवसोः स्याम सुम्ने* तुविद्युम्नेवसोः स्यामसुम्ने इत्यपवादः । *साकमश्व उच्चायामाद्यः सर्वास्वन्यत्र प्रथमतृतीयपञ्चमाः* । उच्चाया अन्यत्र प्रथमादयः स्तोभा अगता भवन्ति *न मधोस्तृतीयो लम्बे सोममिन्द्राय शुक्रं दुदुह्हेहारायणेन्द्रं पवमानस्य वरुणासामदिरोर्ज्जुनो वैयश्वे पुनानायामन्त्योभासे क्रतुवित्तेनापवस्व मऽहिष्टः सितेन्त्यः* गायत्रीसामासिते अन्त्यः स्तोभोऽगतोभवति *कौत्सेऽभितृती-

यामुभौ स्तोभाविन्द्राय पूषाय्ययोः स्वादिप्रथमायाश्चोत्तरस्तꣳसखायः परित्यꣳरक्षः सैंधुक्षिते तिस्रोवाचोत्तमायामंत्यः पवस्वाद्यायाश्च मतेप्रत्नंपवमानगोभिः सुषादध्वोदुहानो दावसुनिधनेत्वꣳसोमान्त्यः सर्वासु मदेषु गोषातिर्हाविष्कृते त्वꣳसोमाद्यान्त्ययोः स्वादिप्रथमायाश्चोद्वꣳशीय इन्द्रसुतायामुत्तरयोर्मैंधेत्थाप्रत्यये ॥ ७ ॥

सामराजेपवित्रेयामनाकृष्टो गौपूक्तेर्य आमरुतां धेनौ सर्वे त्वाष्ट्रीसाम्नोश्च सर्वे न हरिवत्सपवमानवा-

---

यायामुभौ स्तौभाविन्द्रायपूषाय्ययोः स्वादिप्रथमायां चोत्तरस्तꣳसखायः परित्यꣳरक्षः सैन्धुक्षिते तिस्रोवाचोत्तमायामन्त्यः पवस्वाद्यायां च मन्तेप्रत्नं पवमानगोभिः सुषादध्वादुहानोदावसुनिधने त्वꣳसोमान्त्यः सर्वासु मदेषु गोषातिर्हाविष्कृते त्वꣳसोमाद्यान्त्ययोः स्वादिप्रथमायां चोद्वꣳशीय इन्द्रसुतायामुत्तरयोर्मैंधेत्थाप्रत्यये* ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य सप्तमी कण्डिका समाप्ता ।

सामराजे पवित्रायामनाकृष्टौगौपूक्तेर्य आमरुतां धेनौ सर्वे त्वाष्ट्रीसाम्नोश्च सर्वे* स्वरर्योस्वरयोस्त्वाष्ट्रीसाम्नोः सर्वे स्तोभा अगता भवन्ति । नहरिवत्सम्पवमानमेवमादिष्वपवादः । *न हरिवत्सं पवमानवाचस्पतिः सोमस्यतिः सखेन्द्रस्य पुरः सखयोर्वाचीनं यज्ञं च ब्रह्मोद्वꣳशं युक्त्वाह्यथागिरां बृहदाग्नेयें-

चस्पतिः सोमस्यतिः सखेन्द्रस्य पुरः सखायोर्वाचीनं यज्ञं च ब्रह्मोदूवश्शंयुंश्वाह्यथागिरां बृहदाग्नेयेन्त्यो यस्तेसोमसाम्नि गोषातिरुत्तरे जनित्रे पुरउत्तरयोरंत्यः स्वर्वन्निधन इन्द्राय सशुक्रइन्द्रेस्तेसुतस्येन्द्रस्ययशस्यनुत्तो वैश्वामित्रेसरज्जार आनिधने तु प्रत्यये पूर्वयोश्चाभिगीते प्रत्यय उद्वत्प्राजापत्ये सर्वे न नृभिः शैखण्डिने सर्वे नयेत्त्वायदीपविनशीपतिः क्रन्देशूरइन्द्रस्या उवाभीके सर्वत्र न सुता इन्द्रायाछिद्रांजोरूपं सन्तनिपाश्वर्वानामा उवा सर्वत्र न तालव्याद्यात्परमतिहारमेके विरते गतिलोपो न सन्धौ तू३त्वाहरा ३३१ उवा ३२३ इणी ३२३४ यातू३ त्वाहरा ३३१

ऽन्त्योयस्ते सोमसाम्नि गोषातिरुत्तरे जनित्रे पुरउत्तरयोरन्त्यः स्वर्वन्निधन इन्द्रायसशुक्रइन्द्रेस्तेसुतस्येंद्रस्य यशस्यनुत्तोवैश्वामित्रे सरज्जार आनिधने तुप्रत्यये पूर्वयोश्चाभिगीते प्रत्यय उद्वत्प्राजापत्ये सर्वे ननृभिः शैखण्डिने सर्वे नयेत्त्वायदीपविनशीपतिः क्रन्दे शूरइन्द्रस्या ऊवाभीके सर्वत्र न सुता इन्द्रायाछिद्रांजोरूपसन्तनिपाश्वर्वानामा उवा सर्वत्र न तालव्यात्* । तालव्यात्परं आउवा गतिरेव भवति । अछिद्रादिष्वेव मनीषिण इत्रत्र । *व्यात्परमतिहारमेके विरते गतिलोपौ न संधौ तू३त्वा३हरा ३३१ उवा ३२३ इणी ३२३४ यातू ३ त्वाहरा ३३ उवा ३२३णी ३२३४ या३* तालव्यात्परं गतेरतिहारमेके मन्यन्ते । तत्र च विरते गतिलोपः सन्धावलोपः तत्रोदाहरणं तमेवअछिद्रादिष्वेवोदाहरणानि मनीषिण इति ।

उवा ३२३ णी ३२३४ या कृतिनिपरीतोत्तरयोः श्रायन्तः सर्वासु वत्सासु सप्तास्येभिर्ज्याकाः पवस्वाद्ययोराजुहानस्यातीषङ्गे पवस्वाद्ययोः सिमासु च छान्दसीष्वाद्यायां यस्तेहरे संयोगे प्रत्यये वृष्टि सर्वेनवशि प्रत्यये नवशि प्रत्यये ॥ ८ ॥

वादौमन्तेनीचैः पुना प्रत्रं मृज्य सुषा पाहि परिधीं दुहे मꣳशके थे पुनानायां प्रान्त्ययोः ष्टम्भे वयं प्रत्रꣳ राय आ सुता दꣳष्ट्रेचानिन्द्रं तवात्वारंपर्यो

कृतिनिपरीतोत्तरयोः श्रायन्तः सर्वासु वत्सासु सप्तास्येभिर्ज्याकाः पवस्वाद्ययोराजुहानस्यातीषङ्गे पवस्वाद्ययोः सिमासु च छान्दसीष्वाद्यायां यस्तेहरे संयोगे प्रत्यये वृष्णिसर्वे न वशिप्रत्यये न वशिप्रत्यये ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य अष्टमी कण्डिका समाप्ता ।

गतागतं समाप्तम् । *वादौ मन्ते नीचैः पुनाप्रत्रंमृज्यसुषापाहि परिधीन्दुहेमꣳशके* समन्ते प्रस्तावादि नीचो भवति । पुनानः सोमप्रत्रꣳसधमृज्यमानः सुषावसोपाहिविश्वस्माद्रक्षसः परिधीꣳरतिदुहानः । इमꣳस्तोमंशकेमत्वा । *थे पुनानायां प्रान्त्ययोः* । उद्गीथे पुनानायां प्रथमांत्ययोः स्तोत्री ययोः समन्ते नीचीभवतः प्रसङ्गादेतदुक्तं । *ष्टंभे वयंप्रत्रꣳरायआसुता*। महावैष्टंभे वयं प्रत्रꣳसधरायाआक्रूहसुतासोम एतेषु प्रस्तावादिर्नीचैः । *दꣳष्ट्रे च *दꣳष्टे चेतिजातिग्रहणम् *आदंष्ट्रꣳष्ट्रयोः*

प्रान्त्ययोः शीयेविव्ययुंक्ष्व क्षितेशुभ्रंरायः सꣳहिष्ठी-
यासितयोरय मपाहरिश्री लीयेयाभि सुतादिवः पी
विद्माकू शुद्धीयेभिद्रेगिरिं पुरोजिप्र त्वाष्ट्र्योश्च सुता-
च प्रान्त्ययो राग्नेये पुरोज्यग्नि माशु नाध्वतवप्रसो-

प्रस्तावादिनीचो भवति एष उत्सर्गः । *अनिन्द्रन्तवात्वारंप-
र्यामांत्ययोः* अन प्रतिषेधे इन्द्रंविश्वा तवाहꣳसो आत्वाविशंतु-
अरन्तइन्द्रकुक्षये परीतोष्यां प्रथमांत्ययोः एतेषुप्रतिषेधः ।
शीयेविव्ययुंक्ष्व उद्वꣳशीये विव्ययुंक्षाहिकोशिनाप्रस्तावादि-
नीचैः । *क्षितेशुभ्रंरायः सं* सैन्धुक्षिते शुभ्रमंघोरायःसमुद्रेति
च नीचैर्भवति । *हिष्ठीयासितयोरयम्* यद्वाहिष्ठीयासितयो-
रयंपूषेति नीचीभावः । *अयाहरिश्री* हरिश्रीनिधने अया-
चित्त इति च नीचैः *लीये याभिसुतादिवः पी* रोहितकू-
लीये अयाचित्तः अभिद्रोणानि सुता इन्द्राय दिवः पीपूषं एते-
षु प्रस्तावादि नीची भवति । *विद्मा कू* राज्याकूपारे वि-
द्माहित्वेति प्रस्तावादिनीचोभवति । *शुद्धीयेभिद्रेगिरिंपुरोजि-
प्र* शुद्धाशुद्धीयेऽभीतोवाजसातमामिति द्वे आद्ये स्तोत्रीये गि-
रिंनपुरुपुरोजितीप्रथमायां च प्रस्तावादिनीचैः । *त्वाष्ट्र्योश्च*
ऊर्द्धेडत्वाष्टीसाम्नि आकारणिधने च पुरोजिप्रथमायां च प्र-
स्तावादि नीचैः । *सुता च प्रान्त्ययोः* सुतासोमायां प्रथमा-
न्त्ययोःस्तोत्रीययोरूर्द्धेडत्वाष्ट्रीसाम्नि प्रस्तावादि नीचं । *आ-
ग्नेये पुरोज्यग्नि* बृहदाग्नेये पुरोजि अग्निनर इति च नीचीभ-
वति । *आयु* आयुभागेत्रे च उच्चातादिषु प्रस्तावादि नी-
चं । *नाध्वतवप्रसोमनः* नः प्रतिषेधे । अध्वर्योतवत्यइन्दोप्र-

सनः पर्णेचाप्रसो पूक्ते शुभ्रमुचैनाया दक्षसꣳहि-
तयोः स्वादिमान्त्ये सꣳह्यदाभ्यस्तिस्रश्च षडन्ते तृ-
चयोर्द्वे पुनाच सेधे पुना परितवामंतवत् प्रत्नं प्रपिबा-
भिसोद्वेश्रीसदूमनेयं दासेचा ऽऽसितेपद्मं त्सुचे म-

सोमासोविसनइन्द्राय एतेष्वपवादः । *पर्णेच* विलम्बसौप-
र्णे च आशुभार्गवत् उत्सर्गापवादौ द्रष्टव्यौ एतान्येव प्रत्युदाह-
रणानि । *अप्रसो* प्रसोमासोविपश्चित इत्यस्यापवादः । *पू-
क्ते शुभ्रमुचैनाया* गौपूक्ते शुभ्र मन्धे उच्चातेपुरानावि-
श्वाअयाचित्त इति नीचीभावः । *दक्षसꣳहितयोः स्वादिमांसे*
दक्षणिधनसꣳहितयोः स्वादिष्ठयेतिमध्यमान्ते स्तोत्रीये नीचे
प्रस्तावे भवतः । *सꣳह्यदाभ्यस्तिस्रश्च* सꣳहिते विशेषः ।
अदाभ्यः पुरः तिस्रोवाच उदीरत इति च तृचयोर्मध्यमां-
त्यस्तोत्रीये नीचप्रस्तावे । *षडन्ते तृचयोर्द्वे* वषट्कारणि-
धने अभित्वापूर्वपीतयेविधुन्दद्राणमिति च तृचयोर्द्वे द्वे आद्ये स्तो-
त्रीये नीचप्रस्तावे भवतः । *पुनाच* पुनानः सोमायां
वषडन्ते प्रस्तावादि नीचैः । *सेधेपुनापरितवामन्तवत्* उ-
त्सेधे पुनानः सौपरीतोषि च तत्राहꣳसोत्रिष्वेतेषु समन्तवत्
प्रस्तावादिनीचीभावः । *प्रत्नंपिबाभिसोद्वेश्री* उत्सेधे
प्रत्नंपीपूषं प्रथमायां पिबासुतस्य अभिसोमासे इति च तृचयो-
र्द्वेद्वे आद्ये स्तोत्रीये श्रीणन्तइति च नीचीभावः । *सद्मनेयं*
ऊर्द्धसद्मने अयं त इति नीचीभावः । *दासेच* रात्रिदै-
वोसे चायन्तइन्द्र इति नीचीभावः । *आसितेपद्मन्* गायत्रीसा-
मासिते अपघ्नन्यवसे इति नीचैः । *स्तुचेमन्द्र* यौक्तस्तुचेम-

न्द्रमन्तवदुक्थे प्रहिन्वोचैः शंकुन्यस्यप्येषसर्वः स्वयवा-
श्वे पनकाण्वे श्यैतेद्वेयोनाविन्द्र क्रत्वायां च परम-
ज्याः स्वादोर्वावृपुरोजीमा उत्त्वेति सर्वः पुरोजिगि-
रिञ्जनित्र आर्षभश्येनयोः प्रान्त्येवायोर्द्धर्त्तेति वाम्रेभि-
सोद्रे मान्यत्र लौशेगोविच्छयेनवदसाविमान्त्ये ऽस्यपी-
त्वाकाशीते नवेमन्द्राभिमत्ससुषा मद्रेचा नुत्सोराजा

न्द्रयायेतिनीचैः । *मन्तवदुच्छे* बार्हदुक्थेपुनानःसोपरीतोषि
चतवाह श्सोतृचेषुममन्तवदुचनीचं । *प्रहिन्वोचैः* प्रहिन्वान इति
बार्हदुक्थेप्रस्तावादिरुचैः । *शंकुन्यस्यप्येषसर्वः* शंकुनिअस्य-
पीत्वाएषस्यधारयेतिसर्वस्तृचोनीचप्रस्तावादिः *स्वयवाश्वे* श्या-
वाश्वे स्वेद्विर्यं पञ्चतिस्वयशब्दोमन्द्रेनीचो भवति । *पनकाण्वे*
काण्वेपनशब्दोनीचोभवतिमन्द्रस्वरे । *श्यैतेद्वेयोनाविन्द्रक्रत्वायांच
परमज्याः स्वादोर्वावृपुरोजीमा उत्त्वेति सर्वः* श्यैतेयोनाविन्द्र-
क्रत्वायाञ्च द्वेद्वे आद्ये स्तोत्रीये परमज्याः स्वादोरिच्छेतिप्रथमावा-
वृधानः पुरोजिप्रथमाइमाउत्त्वेतिसर्वस्तृचः एतेषु प्रस्तावादिनी-
चैः । *पुरोजिगिरिंजनित्रे* उत्तरेजनित्रे प्रपुरोजितीगिरिनपु-
रुनीचप्रस्तावादिः । *आर्षभश्येनयोः प्रान्त्ये* आर्षभे गोविच्छये-
ने च प्रथमांत्ये स्तोत्रीये नीचप्रस्तावे भवतः । *वायोर्द्धर्त्तेति*
वायोरभिक्रंदेधर्त्तेतिनीचैः । *वाम्रेभिसोद्रे* । वाम्रे अभिसोमाद्रे
स्तोत्रीये नीचप्रस्तावे भवतः । *मान्यत्र* अन्यत्र मध्यमा नीचप्र-
स्तावा । *लौशेगोविच्छयेनवत* द्रुभ्यांघातलौशेगोविच्छयेनवत्-
प्रथमान्त्ययोः । *असाविमान्त्ये* असाविसोमापालोशे मध्य-
मान्त्ये नीचप्रस्तावादिः । *अस्यपीत्वाकाशीते* अस्यपी-
त्वेतिनीचैः *नवेमन्द्राभिमत्ससुषा* उत्तरे मानवे मन्द्रया या अ-

रन्ध्रोत्तरवाजजितोर्योना वेतꣳहवदेव्ये पुरोनदे पुनायामे पुरोयज्ञावृत्रवीरापारे ष्ठे प्रयोनावयं पूपुरः क्रौञ्चे साप्तमिक आयास्ये नुत्सस्तव कावंरथन्तयोः सर्वत्रा प्रोस्वो ॥ ९ ॥

थेषूक्ते द्वे साव्यामपो वैयश्वेजय उतोनः शवे नेन्द्रः कलेर्षा प्रान्त्ययो राकूहविषधृतनिधनाश्वसाध्यानां द्वे

भिसोमामत्सरासः सुषावसो इति नीचैः । मद्रेच पौरुमद्रेच एतान्येवोदाहरणानि । अनुत्सोराजा अनू उत्सोराजादेव इति चात्रापवादः *रन्ध्रोत्तरवाजजितोर्योनौ* उत्तरे ऋक्को रन्ध्रेवाजजिति च योनावेव प्रस्तावादिनीचौः । *एतꣳहवदेव्ये* इहवद्वामदेव्येएतमुत्यमिति नीचैः *पुरोनदे* नानदे पुरोजितीनीचैः* पुनायामे* उत्तरेयामे पुननो अक्रमीदभीनीचैः *पुरोयज्ञावृत्रवीरापारे* पर्याकूपारेपरोजितीयज्ञायसवृत्रघ्ने वीराय सदना इति एतेषु नीचैः प्रस्तावादिः *ष्ठे प्रयोनौ* वयमेनवासिष्ठयोनावेव प्रथमायां नीचीभावः *अयं पूपुरः क्रौंचे* अयं पूषा पुराजिंतीतिनीचैः । साप्तमिक आयास्ये सर्वप्रस्तावादिनीचैः *अनुत्सस्तव* अनूप्रतिषेधे उत्सस्तवाहं सोमेति च प्रतिषिध्यते *कावरथन्तरयोः सर्वत्र* कावेरथन्तरे च सर्वत्र प्रस्तावादिनीचैः । अप्रोस्वो प्रो अयासीदिति कावेस्तोवारथन्तरे प्रतिषेधः । प्रस्तावाधिकारः समाप्तः ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य नवमी कण्डिका समाप्ता ।

थेषूक्ते द्वे साव्यम् अतः परं उद्गीथाधिकारः । उद्गीथे असा-

सन्नेयं दासे च कौल्मलान्धीकावाभीकसोमर्षभमरुतां योनौ प्र मरुतां चत्वारीन्द्रमलीये प्र वाहे स्तृणन्ति देवमपां न ककुभे त्वꣳ सर्व उग्रं कदानत्वद्ग्रहणात् सेरयिमिन्द्रासर्वोभियो भरे स्थूरमेवासर्वो योनौ प्र-

---

शुर्मदायामाद्ययोरुद्गीथस्तोत्रीययोरुद्गीथादि नीचैः । *अपौवैयश्चे*। वैयश्चे अपोवसानोनीचैः । *जयउतोनः* । संजये उतोनउत्पुपूर्या इति नीचैः । अतः परं सर्वत्रोद्गीथाधिकारोऽनुवर्त्तनीयः । *शवै* । शैशवै उद्गीथादि नीचैः । *नेन्द्र* । सन इन्द्रः इन्द्रश्चसोमः । *कलेर्षाप्रात्यन्योः* । शाकले अर्षा सोमायां प्रथमांत्ययोः स्तोत्रीययोरुद्गीथादि नीचैर्भवति । *आक्रूहविषघृतनिधनाश्चसाध्यानां द्वे । *आक्रू पारे सौहविषघृतनिधन आश्चे साध्यानां द्वेद्वे आद्ये नीचोद्गीथे भवतः । *सन्नेयं* । अर्द्धसन्ने अयंरणायते सुत इति नीचैः । *दासे च* रात्रिदैवोदासे च पूर्वशब्दोनीचैः । *कौल्मलांधीकावाभीकसोमषभमरुतां योनौ प्र* कौल्मलं बर्हिष आंधीगवे कावे आभीके यस्ते सोमसात्रि ऋषभे पावमाने मरुतांधेनौ एतेषां योनावेव प्रथमायां उद्गीथादि नीचैः । ऊहगीतौ प्रतिषिध्यते । *मरुतां च चत्वारि* मरुतां धेनौ च चत्वार्यन्या अनुदृगीथादिरपि वचनान्नीचैः *इन्द्रमलीये प्र* इन्द्रमच्छरोहितकूलीये प्रथमायामेवोद्गीथादि नीचैः । *वाहे स्तृणन्ति देव मपां न* । ऐध्मवाहे स्तृणन्ति बर्हिः देवं देवत्रा अपां न पातमिति नीचैः *ककुभेत्वꣳसर्वः* । त्रैककुभे त्वमङ्गयशꣳसिष इति सर्वमेवोद्गीथादिनीचैः । *उग्रंकदानत्त्वद्ग्रहणात* । उग्रन्तत्यत्येतेकदानः शुश्रवनत्वदन्यो एतेषां ग्रहणान्नीचीभावः । *सेरयिमिन्द्रासर्वो-

रे च वृजिगेप्र पर्णे सोमवरुणा स्वारे योनावाद्ययो-
मरुर्देवानामूतीदिविद्युम्ना मित्रे दिविद्युम्ना स्यद्रे पृ-
श्निन्येकर्चे पुनानायामन्तवत् पर्यामैतयोर्दैर्घे चैवम-
भिसोम योनौ मान्त्ये यज्ञासर्वः क्षितेचामदाय कण्व

भियो* । एडकौत्से रयिमर्ष इन्द्राय सोमपातव इति सर्वस्तृचः अभियोनिमिति च नीचीभावः । *भरे स्थूरमेवासर्वः* । सौभरे स्थूरं न कचित् वाह्यसिवीरयूरिति एतेषूद्गीथादिनीचैः । *योनौ प्रे च* । सौभरे योनौ प्रथमायां उद्गीथादौ प्रतिहारे च नीचत्वं । *वृजिगे प्र* आजिगेद्दषा च प्रथमायां उद्गीथादिनीचैः । *पर्णे* विलम्बे सौपर्णे उद्गीथादिनीचैः । उच्चादिषु । असोम्नवरुणासोमं पवित्रे वरुणायेति चापवादः । *स्वारे योनावाद्ययोर्मरुर्देवानामूतीदिविद्युम्ना* । *स्वारे सौपर्णे नावाद्ययोः मरुत्वते च देवानां सुम्ने । ऊती दिसदादिविसदूभूमिद्युम्नानिमान् एतेषूद्गीथादि नीचैः । *मित्रे दिविद्युम्नास्यद्रे *सौमित्रे दिविसदूभूमिद्युम्नानिमान् अस्य प्रब्रेति द्वेस्तोत्रीये नीचादयः । *पृश्निन्येकर्चे* । पृश्निनि एकर्चे दुहानायां एतवाहाश्सोमेति च नीचैः । *पुनानायामन्तवत* । उद्गीथादेर्नीचीभावः । *पर्याम* । परीतोष्यां पृश्निनि मध्यमायां उद्गीथादिनीचैः । *एतयोर्दैर्घे चैवं* । दैर्घश्रवसे च एतयोः पुनापरीतोषितृचयोरेवमेव पृश्निवदुद्गीथादिनींचीभावः । *अभिसोम* । अभिसोमायां दैर्घश्रवसे योनौ मध्यमायां उद्गीथादेर्नीचीभावः *योनौ मान्त्ये* । दैर्घश्रवसे योनौ मध्यमांसे स्तोत्रीये नीचोद्गीथे भवतः । *यज्ञा सर्वः* । यज्ञायज्ञेति तृचे दैर्घश्रवसे सर्वे उद्गीथादि नीचैः । *क्षिते च* । सैन्धुक्षिते च उद्गीथादिर्नीचैः । *अमदाय* । अ-

बृहत्युपोत्तमश्चावृद्धाद्यपादाद्यश्रहस्ये च बृहत्य त्रिष्टु-
बतिछन्दसोः साहीयेऽग्नेत्वश्सर्वो विच्छन्दःसु च व-
त्सासु योनौ च प्र शनवार्शयोरनूनेऽस्मद्ग्रहणा द्वर्णेच
न सोम ज्ञीयर्क्षु विशीये प्र क्रोशौपगवोत्तरवैष्णवैक-

साव्यश्शुमदायेति प्रतिषेधः । *कण्वबृहत्युपोत्तमं* सर्वं उद्गी-
थादिनीचं भवति । च शब्दादुद्गीथे । अवृद्धादिकिं ? एतदेव
अपदादित्वं चावृद्धादि यदि भवति तदाप्युद्गीथे नीची भ-
वति । *रहस्ये च बृहति* । रहस्यविषये उद्गीथादिनीचैः ।
अत्रिष्टुबतिछन्दसोः त्रिष्टुभि अतिछन्दःसु । बृह-
ति उद्गीथादेर्नीचीभावप्रतिषेधः *साहीयेग्नेत्वश्सर्वः* स-
त्रासाहीये अग्नेत्वं नो अन्तम इति तृचे सर्वत्र उद्गीथा-
दिर्नीचैः । *विछन्दःसु च वत्सासु* । नित्यवत्सासु वि-
छन्दःसु सोमउष्वा । पवस्वबाजसातय इति च उद्गीथा-
दिनीचैः । *योनौ च प्र*नित्यवत्सासु प्रथमायामुद्गीथादि-
र्नीचैः । *शनवार्शयोः* । गायत्रीसामौशने वार्शे च उद्गी-
थादिर्नीचैः । *अनूने* । ऊने पादे शनवार्शयोरेव प्रतिषे-
धः । प्रेष्ठंवः प्राणाशिशुरिति च । *अस्मद्ग्रहणात्* । वार्शे
अस्मभ्यं सोमविश्वत इति ग्रहणान्नीचैः । *वर्णे च* रहस्ये
त्र शाक्करवर्णे उद्गीथादिनीचैः । *न सोम* । अर्षा सोमा-
यां प्रतिषेधः । *ज्ञीयर्क्षु विशीये प्र*विशोविशीये यज्ञायज्ञी-
यर्क्षु प्रथमाया उद्गीथादिनीचैः । *क्रोशौपगवोत्तरवैष्णवै-
कर्चेतृचहवद्देव्यवरुणयव वाजीयादारस्रुछद्दीपपद निधनचित्रर्ष-
गयुण्वयामानां विपर्ययो यथा योनौ* । क्रौशश्अप-
गवोत्तरे वैष्णव एकर्चे सोमउष्वायां तृचस्थे इहवद्भामदेव्ये

र्चतृचहवदैव्यवरुणयववाजीयादारसृछुद्धीय पदानिध-
नचित्रषड्जयुग्वयामानां विपर्ययो यथा योनौ ॥ १० ॥

ग्रहणानि श्वैते योनौ प्रेरे वाहे शृङ्गे वत्सायां कम-
श्वे च पूर्वे बृहतिचायोनौधः सन्तानिनि पूर्वेष्ठ-

एतमुत्यायां वरुणसाम्नि ज्योतिर्यज्ञायां ईनिधने मार्गीयवे परि-
प्रियायां रायो वाजीये स्वासु आदारसृति पवमानस्य जिघ्रता-
दिषु शुद्धाशुद्धीये अभिनोवाजसादिषु । अतीषड्जे यदिन्द्र चि-
त्रायां । यवराये अर्षा सोमायां यामे आयङ्गौरिति एतेषु च
यत्र योनौ उद्गीथादिनीचैस्तत्र ऊहगीतौ उच्चैर्भवति यत्र
योनौ उद्गीथादिरुच्चैस्तत्रोहगीतौ नीचैर्भवति एवं विपर्ययः ।
इत्युद्गीथाधिकारः ॥ १० ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य
दशमी कण्डिका ॥ ७ ॥

ग्रहणानि। इदानीं संकरे एव ग्रहणं निवर्तते इदानीं संग्रहः।
नैकवत् उच्चावचग्रहणानि वर्त्तिष्यन्त इति वाक्यशेषः। *श्वैते
योनौप्रेरे*। श्वेते योनौ प्रथमायां प्रतिहारादि नीचैः सहस्रेणेति।
वाहे शृंगे वत्सायाम्। ऐध्मवाहे गौश्रृंगे च नित्यवत्सायां च
योनौ प्रथमायां प्रतिहारादि नीचैः ऐध्मवाहे तु समानत्वात्पाद-
स्यार्थात्तिसृष्वपि। *कमश्वे च पूर्वे* साकमश्वे च पूर्वे यो-
नावेव प्रथमायां स्तोत्रीयायां प्रतिहारादि नीचैः। *बृहति च*।
बृहति च सर्वत्र प्रतिहारादि नीचैः। *अयोनौ*। योनौ तु प्र-
तिषेधः। *धः सन्तानि*। शुभ्रमश्च इति सन्तानिनि धः शब्दो-
नीचैः ऋकक्षुपादितिधः शब्दस्य नीचीभावः प्राप्तः उदात्तश्च

उहुवाइ गूर्दउतसुम्ना तृलीयेमरु हविषयज्ञाप्रस्वामृ-
तेसु मार्गाद्वितीये प्रसोप्रास्य द्वे ढेचत्त्वर्ंसर्वास्विन्द्र-
क्रतुमध्यमायाञ्च श्नौष्ट उत्तमास्त्रयः प्र द्वौम शीये ब्र-
ह्मायूथेगिरां मीढमानवयोस्तृतीयो दावसुनिधन

परमक्षरमुच्चीभवतीति उच्चीभावः प्राप्तः । न चतुर्थहकारादो-
षादयउच्चारवत्तीति नीचीभावः प्राप्त एव पुनर्गृह्यते परिसंख्या-
नार्थं युक्तः सैंधुक्षितादिषु घः शब्दो न नीचैर्भवति *पूर्वे ष्टु-
उहुवाई* । पूर्वे वामिष्ठे उहुवाईशब्दो नीचैः सिद्धग्रहणात्
इहैव सता तृतीयादि नीचैः अन्यत्र न भवति यथा एकाक्षर-
णिधनेयौधाजये *गूर्दउतसुम्ना *गूर्दे उतजाता सुम्नायनूनामि-
ति च नीचैः *तृलीये मरु* तृषापवस्वायां रोहितकूली-
ये मरुत्वते च मत्सर इति नीचैः *हविषयज्ञाप्रस्वामृतेसु*
यज्ञायज्ञीयनिधने सौहविषे एकाक्षराणि उदाहरणानि परिप्रघ्नन्वा
स्वादुः अमृताया इन्द्रस्ते सुतस्य एतेषां नीचीभावोऽधिकारा-
त् । *मार्गी द्वितीये प्रसोप्रास्य द्वे* मार्गीयत्रे द्वितीयपादा-
दिः नीचैः प्रसोर्विपश्चित इति प्रथमायामस्यप्रत्रेति द्वयोः
ढे च त्वर्ंसर्वास्विद्रक्रतुमध्यमायां च पौरुमीढे च त्वमङ्गप्रश-
र्ंसिष इति सर्वासु स्तोत्रीयासु इन्द्रक्रतुमध्यमायां द्वितीयपा-
दादि नीचैः । *श्नौष्टउत्तमास्त्रयः प्र* श्नौष्टे उत्तमास्त्रयः
पादाः प्रथमायां स्तोत्रीयायां नीचादयो भवन्ति । *द्वौम
*मध्यमायां स्तोत्रीयायां उत्तमौ द्वौ पादौ नीचादी भवतः ।
*शीये ब्रह्मा यूथेगिरां *उद्वर्ंशीये ब्रह्माणस्त्वाशतक्रतो यूथेन
गिरामुपश्रुतिं च एते नीचादयः । *मीढमानवयोस्तृतीयः *पौ-
रुमीढे पूर्वे मानवे च तृतीयापादादि नीचैः । *दावसुनिध-

पूर्वजनित्रजंभ शुद्धीय विशीयष्णवैकचौरुक्षयौकोनि-
धनेषु च नौगोजीच नवेच तृतीये तृतीयं तुरीयमर्षा-
पौशिक्षिमानो गवे तृतीयोनतरदर्षाकरेभि प्ररेवैय-
श्वे नौ ष्टश्चैकेनीचैः पृष्टिनानिपृताच हविषेन्द्र-
भिरित्यभिगीतमेकेदंष्ट्र उत्तरेविकृतस्तावोच्चरेद्वेपार्थ

नपूर्वजनित्रजम्भशुद्धीत्यविशीयवैष्णकचौरुक्षयोकोनिधनेषु च
नौ* दावसुनिधने पूर्वे जनित्रे बृहन्निधने वार्कजम्भे पदनिधने
शुद्धाशुद्धीये विशोविशीये एकर्चे वैष्णवे औरुक्षयेऽौष्णहऔ-
कौनिधने । एतेषु तृतीयपादादिर्योनावेवन्नीचैः ऊहगीतौ प्रति-
षिध्यते *गोजीच* । औकोनिधने गोजीरयेतियोनावेव ग्रहणान्नी-
चैः । *नवे च तृतीये तृतीयं* । पूर्वे मानवे तृतीये पादे तृतीयम-
क्षरं नीचं भवति । *तुरीयमर्षापौशिक्षमानः । *अर्षामित्रस्यपौ-
शिक्षमानः । अर्षामित्रस्य पौरो अश्वस्यशिक्षाणो अस्मिन्मा-
नो अज्ञाता एतेषु मानवेतृतीयेपादे एव च तुर्यमक्षरं नीचं भवति।
*गवेतृतीयः । *गौगवे तृतीयपादादिनीचैः । *नतरदर्षा* ।
तरसमुद्रमर्षामित्रस्येति च गौगवे न नीचैः । *करेभि* । शार्क्करे-
अभि व्रजन्तत्सिषं इति नीचादिः । *प्ररेवैयश्वेनौ* । वैयश्वे-
प्रतिहारादौ योनावेव प्रथमायां नीचीभावः । *ष्टश्चैके नीचैः* ।
वैयश्वे द्वितीयायां स्तोत्रीयायां धियाशविष्ठेतिष्टुशब्दं एके
नीचैर्मन्यन्ते नतु ग्रन्थकारस्याभिमतं। *पृष्टिनानि पृता च *घोरा-
जायां पृश्निनि पृतनामिति एके नीचैर्मन्यन्ते नतुग्रन्थका-
रस्याभिमतम् । *हविषे द्रिभिरित्यभिगीत मेके* सौहविषेनृभि
र्यमाणो अद्रिभिरित्यभिगीतमेके मन्यन्ते ग्रन्थकार उद्धातमेव ।
दंष्ट्रउत्तरेविकृतस्तावः अष्टादंष्ट्र उत्तरे अविकृतः प्र-

एकꣳष्टे नित्रे च जनितेति ह्वेज्ञीये वय मूर्जस्तꣳसिञ्च मातधीति वारेचाद्याव्यावसधमा सुर्य सवनाजन गृहक्षंम इवाईकाराद् वृद्धन्धानोनाजायोरोषमग्नि-मित्युत्तमाश्चत्वारस्तमसे योनौ द्वौ द्वावुत्तरा वहश्च

स्तावो भवति विकारवचनादविकारवचनात् अविकृत इत्य-वाच्यम् । तदुच्यते कथं नुचतुर्थोचस्य अभ्युद्वहस्य प्रथमोचध-र्म्मः स्यादिति । तेन किं सꣳहिते स्वादिष्ठयेत्यत्र दिशब्दस्य उदात्ताच्च परमुच्चीभवतीति उच्चीभावः सिद्धोभवति यथा उद्वꣳशीये गायन्तित्वेति यशब्दस्योच्चीभावः । *अक्षरे द्वे पार्थे-*पार्थे वृषाशोणादिषु पादेषु द्वद्वे अक्षरे नीचे भवतः । *एकꣳष्ठे *इहवद्वासिष्ठे वृषाशोणादिषु पादेषु एकैकमादौ नीचं भवति । *नित्रे च* जनित्रे च पादादावेकैकमक्षरं नीचं भवति जनित्रेंति द्वे *जनितेन्द्रस्य जनितादिव जनिताग्नेरिति च द्वे नीचे भवतः ह्वेज्ञीयेवयमूर्जस्तꣳसिवमातधीति यज्ञा यज्ञीये *वयममृतं ऊर्ज्जोनपातं उद्वंशिच अनुमातरं यत्तेधीतिं एते शब्दा नीचादयो भवन्ति। वारे-चाद्या*पूर्वे वारवंतीये चासाच्चनिमा द्यायोः पाहिसदमिति च द्या-शब्दो नीचैः अकारस्योपरिष्टाल्लोपं वक्ष्यति लोपालोपप्रकरेण । च्यावसधमारमासुर्यसवनाजनगृहक्षंमश्चापिकारात् *च्यावने इमा-ब्रह्मसधमादे असुर्यस्य सवनामानुषेषु जनयत प्रशस्तं गृहपतिमथव्युं प्रतिचक्षंमशब्दश्चापिकारात् मघवन्माचेमां एते शब्दा नीचादयो भवन्ति । वृद्वं धानोनाजापोरोषमग्निमित्यत्र माश्चत्वारः वृद्व-भवति वक्ष्यमाणेपूदाहरणेषु धानो नाजापोरोषां परिधाई दुहानो नाईवयसिम जाइतीवो योदीर्घजितं दुरोषं अग्निंनर इतिनृचे-उत्तमाः पादाः श्चचारो वृद्धा भवन्ति दक्षाय्यो प्रेद्धो पूरोनो तूर्वांश्च

नैपोर्जोमहस्ते महाचान्त्या प्रयघृतवनिश्रीरेभद्रादेवे पुरुदानामृतौग्रहणं प्रवतिपादादौ द्वेमध्ये चेदुर्युवमन्द्रोशैकमन्यत्र सप्त हेत्वसंयुक्तपादादौ द्वे मध्ये योनित्रवरथ्ये मेकमन्यत्र गोष्ठप्रतोद पुष्प धर्मविधर्म्मपाइर्वसन्तन्यवाजपंसदोविनरे परमज्याः पुत्रस्य मत्सरासौमित्र संकृतिवात्सप्रदपंष्ट्रोत्तरभ्राजकीर्त्ययशः सपंसर्पभद्र श्रेयोइवत्रतैकवृषांजोरूप हस्वानां पादानिर्दिर्यथर्चङ्गवाश्चोत्तरे ऽछिद्ररायिष्ठयो-

---

एते शब्दा वृद्धा भवन्ति । तमसे योनौ द्वौ द्वबुत्र रोसहोदैर्घतमासपोनोस्वासुन्टचेपिवासोमापांप्रतिस्तोत्रीपंउ त्ररौ द्वौ द्वौ पादौ नीचादी भवतः । अहं च अहंशब्दस्य तवाह्मोमोत्यत्रसहोदेर्चमस एवग्रहणम् अहं सोमरारणेति नीचैः *नैपोर्जोमहस्ते महा चांत्या*नैपातिथेऊर्ज्जोनपातं महस्तेसतो महाचांत्या महादेवानम सूर्य३ति एते नीचादयः *प्रयघृतवन्ति*आत्वामनक्तु प्रयता ऊर्जोनपातं हृदतइंद्र्य्वमीकेवनिच एतेशब्दानीचैः *श्रीरेभद्रादेवेपुरुदाना*श्रायंतीये भद्रा इंद्रस्य देवेभ्यो मधुमत्तरः पुरुमशस्तम्रनयेयानापत्रारियाणी इतिमतिहारे नीचादयः *अमृतौ ग्रहणं* द्वितीयोऽभूदमृतशब्दस्य ग्रहणान्नीचीभावः *प्रवतिपादादौ द्वे* प्रवद्भार्गवे पादादौ द्वे अक्षरे नीचे भवतः । *मध्ये चेन्दुर्युवमन्द्रोशे* पादमध्ये च द्वे द्वे अक्षरे नीचे भवतः । इंदुरिन्द्रा३ युवति भा३ नुशनेद वा३ *एकमन्यत्र* अन्यत्र पादमध्यादौ एकं नीचं भवति । *सप्तहेत्वसंयुक्तपादादौ द्वे* सप्तहेतुसंयुक्तपादादौ मुक्त्वा यथा त्वामिद्धि त्वां वृत्रेषु काष्ठासु एतान्मुक्त्वा अन्यत्र पादादौ द्वे द्वे अक्षरं नीचे भवतः *मध्ये योनि त्रवरथ्ये* पादमध्यादौ च द्वे

अनः श्यासनेम रीक्षस्थानयोश्चामीद्वां नहिरिक्षे

द्वे अक्षरे नीचे भवतः । यो२नि२मृतस्य२त्रवज्र१हा३रा१ष्ट्रि१यमई । *एकमन्यत्र *अन्यत्र पादमध्यादौ एकमक्षरं नीचं भवति *गोष्ठप्रतोदपुष्पधर्मविधर्म्मपार्श्वसंतन्यवाज२सदोयिनरेपरमज्याः पुत्रस्यमत्सरासौमित्रसंकृतिवात्सप्रद२ष्ट्रोत्तरभ्राजकीर्त्ययशः स२सर्पभद्रश्रेयोऽश्वव्रतैकवृषांजोरूपहस्वानां पादादिर्यथर्चं *गोष्ठे मृज्यमानः प्रतोदे श्रीणंतः अर्कपुष्पे तवाह२सोमादिषु धर्म्मविधर्म्मणोः (यत्रस्वसोममहांसमुद्रः महेदक्षाय) स्वासु गायत्रपार्श्वे मोघुत्वादिषु संतनिनि अस्ताविनमन्नादिषु । अवाजं सन्तनिनि वाजंदर्षीतिप्रतिषेधः सदोविशीये आनोविश्वादिषु नरे सदोविशीये प्रतिषेधः न प्रतिहारे परमज्याः पुत्रस्य शत्रसोमत्सरासः एतेषु पादादेर्नीचीभावप्रतिषेधः । सौमित्र इन्द्राय सामसंकृति निपरीतोष्यादिषु वात्सप्रे सोमः पवतायां द२ष्ट्रोत्तरे तवाह२सोमादिषु भ्राजे अस्य प्रत्नायां महादिवाकीर्त्ये श्रायन्तादिषु तृतीये संसर्पे उत्सोदेवायां भद्रे स्वासु श्रेयसि पवस्वसोममन्द्रयन्त्विति । अश्वव्रते अभिवाजी विश्वरूपः एकवृषे अभिप्रवायां अंजोवैरूपे अभिसोमासः हस्वाबृहदोपशायां सुतासोमादिषु एतेषु पादादि यथर्चं भवति *गवां चोत्तरे* गवां व्रते च उत्तरे स्वादिष्ठयायां यथर्चं पादादयः *अछिद्ररयिष्ठयोश्च* अछिद्ररयिष्ठयोश्च पादादिर्यथर्चं भवति *अनश्यासनेम* अश्यमवाजमने मवाजइतिच न यथर्चावेतौ *रीक्षस्थानयोश्च* अन्तरिक्षदेवस्थानयोश्च पादादिर्यथर्चं भवति अभिसोमादिषु परीतोष्यादिषु *अमीद्वान्नहिरिक्षे* मी-

नहारेत्समाराराय आकुदेवानग्निꣳ स्तोभानाञ्चावक्रा तविमायाविन उक्षाचैके भासे चानासन्पुरः सुतापरियज्ञोचैर्वरीयवे गांवर्त्ते सत्पर्णे सदृभ्यां वर्णे सधष्टम्भे नः सौमैधे हरिꣳ हिष्ठीये वने च रन्ध्रोत्तरे येमागौतमे ष्टम्भे च रुते च न किस्त्यगोष्ठार्कपुष्पयोर्लवरुणा-

---

द्वान्तसन्धिः न हि त्वदन्यदिति च अन्तरिक्षे न यथर्चं। *नहारेत्सराराय आकुदेवानग्निम् *वत्सरासः राय आकुह इति च देवानागच्छन्तु-अग्निं अग्निःयज्ञेषु। एतेशब्दाः प्रतिहारे अंतरिक्षे न यथर्चं *स्तोभानां च* पदस्तोभानां च पादादिर्यथर्चं *अवक्रान्तविमायाविनः* वक्तापतिः तविष्यमाणः मायाविन एते न यथर्चं। *उक्षा चैके* उक्षाग्निमेति एके न यथर्चं मन्यन्ते। *भासे च *दशस्तेभे-भासे च पादादयो यथर्चं *अनासन्पुरः सुतापरियज्ञा* अनुआसन्नः पात्रं पुरोजितीसुतायमादपरिप्रतेयज्ञायसांक्विति च एतेषु न यथर्चं *उच्चैर्वरीयवे *आमहीयवे वरिवोवित्परिस्रव इत्युच्चैः *गांवर्त्ते *अभीवर्त्ते गान्वचर्षणीसहमित्युच्चैः। *सत्पर्णे* स्वारसौपर्णे ऊतीसदादिविसदूभिसदशब्द उच्चैः *सद्यांवर्णे *शाक्करवर्णे दिविसद अस्मभ्यं सोमासछन्दोभ्यंशब्दश्च उच्चैः। *सधष्टम्भे* प्रत्रꣳसधस्थमिति सधशब्दोमहावैष्टम्भ उच्चैः। *नः सौमैधे *मैधातिथे पुनानः सोमेति नः सोमशब्द उच्चैः *हरिꣳहिष्ठीये *यद्वाहिष्ठीयं परिस्रꣳहर्यतꣳहरिमित्युच्चैः *वने च रंध्रोत्तरे* अक्ष्णोरंध्रेवृषो अचिक्रदद्वन इत्युच्चैः *ये मागौतमे *उभयतः स्तोभे गौतमे समुद्रस्याधिविष्टपेमनीषिण इति ये मा इत्युच्चैः *ष्टम्भे च *महावैष्टम्भे च येमा उच्चैः *रुते च नकिः *मारुते च नकीराया इत्युच्चैः। *स्त्यगोष्ठार्कपुष्पयोः* मृज्य-

साम्नि पवन्वृस्यत्ये द्विपदासु च वाजजिति विकर्णेचा-
तिछन्दःसु च देव्ये ऽपांव्रतयोर्गवाश्च पूर्वे लेये योच्चा-
दिर्यस्याछोत्तरयोःपरिप्लायां च ॥ ११ ॥

नीचात्परःषःषेधमैधदैर्घवैयश्वपृश्निकौल्ममद्र-

मानः सुहस्त्येतिस्त्यशब्द उच्चैः । *लंवरुणसाम्नि *वरुणसाम्नि-
रीयं पिशङ्गं बहुलं पुरुस्पृहमितिलं शब्द उच्चैः । *पवन्वृस्पसे*
दाशस्पसेवारित्रःकृवण्वन्त्वितिउच्चैः । *द्विपदासु च वाजजि-
ति* द्विपदासु च परिप्रधन्वायां वाजजिति अविशेषो-
पदेशात्सर्वे पादादय उच्चैः । *विकर्णेच* विकर्णे च श्रा-
यन्तादिषु सर्वे पादादय उच्चैः । *अतिछन्दः सु च देव्ये*
पञ्चनिधने वामदेव्ये त्रिकद्रुकायां पादादयः उच्चैः । *अपां
व्रतयोः *पुनानः पुरोजितोः सर्वे पादादय उच्चैः । *गवां
च पूर्वे *पुनानः सोमायां सर्वे पादादय उच्चैः । *लेयेयोच्चा-
दि र्यस्याछोत्तरयोः *परिप्लवायां च *कालेये सर्वत्र तृती-
ये पादे तृतीयं पर्व चतुर्थात्स्वरादारभ्यते एष उत्सर्गः । एतेषु तु
उदाहरणेषु तृतीयायावत्स्वरादारभ्यते यस्यायं विश्वा अपा अछा-
नःशीरशोचिषमिति च एतयोस्तृचयोः उत्तरयोः स्तोत्रीययोः उ-
दाहरणानि मधुमन्तंघृतंमधे दृष्टिर्यं सहसोजातमृतोमर्येष्वपरीतोष्यां-
चारियोअप्सु च प्रत्र॒ऽसन्धायांवरुणंवाजि य एते तृतीयस्वरारंभाः ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्यै-
कादशी कण्डिका समाप्ता ॥

नीचात्परः षः षेधमैधदैर्घवैयश्वपृश्निकौल्ममद्रस्थानेषु
निषेधे मेधातिथे दैर्घश्रवसे वैयश्वे पृश्निनि कौल्मले पौरुम-
द्गे देवस्थाने एतेषु नीचात्परः षः शब्द उच्चीभवति । अपो

स्थानेषु सिनिहतमसꣳहितं पृश्निदैर्घयोर्जितिभि-
या सिते स्वयातमापुरूसुतमूसदोविशीयाष्टडरूपे-
षु क्रौध्यष्टभ्मतमछन्दसवैयश्वत्वाष्ट्रीसामार्द्धेडश्यैत
साध्राणां यथर्चस्तृतीयोदादिरशुष्टआरत्नधानह्यना-
रत्नधावैयश्वे वाशेचा ऽपुनामान्त्ययोरुभयं प्रान्त्ययोः
षूक्तेचापरिप्रिवृषामोच्चाद्ययोर्वादिर्गीथादिर्द्धनादिश्च

वसानोअर्षसीति एतेषु सामसूचीभवति । *सिनिहतमसꣳहितं पृश्निदैर्घयोः* अपोवसानोअर्षसीतिसिशब्दो ऽसंधीयमानो निहन्यते सन्धौ तु उचीभवति पृश्निदैर्घयोः साम्नोः *जितिभिया* वाजाजाति पवमानभ्यर्षमीतिभियाशब्द उचैः । *सितेस्वयातमापुरुसुतं* आसितोद्विर्यपश्चस्वयायओजिष्ठस्तम-तꣳसखायः पुरूसइमामिंद्रसुतां एतेषु द्वे द्वे अक्षरे उचीभव-तः । *ऊसदोविशीयाष्टेडरूपेषु *उशब्दः तरत्समुद्रं सदोविशीये-इन्द्रस्यसोमपवमानऊर्म्मिणअष्टेडेतरत्समुद्रं वैरूपे एतेषु ऊशब्द उचैः । *क्रौध्यष्टंभतमछन्दसवैयश्वत्वाष्ट्रीसामार्द्धेडश्यैतसाध्राणां य-थर्चस्तृतीयोदादिः* एतेषु सामसु यथर्चस्तृतीयः पादादिर्भवति । *अशुष्टआरत्नधानहि *अः प्रतिषेधे शुष्टेजाताश्रुध्येआरत्नधा आ-रत्नधाशब्दोमहावैष्टंभे छन्दसयोः नहि त्वदन्यन्मघवंनयते यथ-र्चे । *अनारत्नधावैयश्वे* अनुपूर्वसूत्रादयथर्चप्राप्तौ वैय-श्वे आरत्नधा प्रतिसूयते । *वाशेच* वाशे च तृतीयपादादि-र्यथर्चम् । *अपुनामान्त्ययोरुभयंप्रांत्ययोः* । अपुनानः सोमा-यांयध्यप्रांत्ययोः (नयथर्चे) उभयं स्तृणथमान्त्ययोः वाशे न यथर्चे तृतीयपादादिः । *षूक्ते च* षूक्ते च तृतीयपादादि-र्यथर्चम् । *अपरिप्रिवृषामोचाद्ययोः* परिप्रिया वृषापव-

रूपे धसे वे कृष्टाद्धिस्तोमुद्राऽजिष्ठश्चश्चवा ज्योरिन्नरोजि नदे च दुरो ब्रध्नः षष्टिपयन्ति तुरे धारया द्विमन्द्रात्रासदे वकया च द्विर्नीचा सोम साम्नि च त्रेये रया नौसधरेवतीषु पयसिपरिनोगि षिवमन्तोत्थयोर्धे द्विदंष्ट्रे सासिते समीमस्रुचे हव्येहाराद्वितीय-

---

स्व मध्यमायां उच्चाद्ययोस्तृतीयपादादिर्न यथर्चम् । *वादिगीथादिर्धनादिश्च रूपे *गायत्रीसाम्नि वैरूपे प्रस्तावादिरुद्गीथादिर्निधनादिश्च नीचादयः । *धसे वेकृष्टाद्धिस्तोमुद्रोजिष्ठं च श्व वाज्योरिंनरोजि *नौधसे प्रस्तावे कृष्टात्परप्रस्तावे चतुर्थे परे द्वे द्वे अक्षरे उच्चे भवतः अभिस्तोमैः समुद्र इव यजिष्ठं स्रुचश्चरन्ति जीवाज्योतिः गिरिन्न पुरोजिती एतान्युदाहरणानि । *नदे च* दुरोनदे चतुर्थे स्वरे दुरोशब्द उच्चैः । *ब्रध्नः षष्टि पयंतितुरे* वार्त्रतुरे ब्रध्नश्चिद्यस्य षष्टिं सहस्रा अस्वापयन्निगुत एते शब्दा नीचादयः । *धारया द्विमन्द्रा त्रासदे *पदस्यत्रेयोधारयेत्यत्र द्वे अक्षरे मन्द्रे भवतः । *वकयाचद्विर्नीचा* पावकयेति च द्वितीये स्वरे द्वे अक्षरे नीचे भवतः । *सोमसाम्निच *वकया पूर्ववत् । *त्रेये रया *आत्रेये धारयेति द्वितीये नीचा तथैव पुरोजिती तृतीयायाम् । *नौसधरेवतीषु *योनौ रेवतीर्न्यायांयोनौ लधशब्दोनीचैः । *पयसिपरिनोगि* पयसि परिस्वान इति अत्र अभ्यासो द्वितीयः नोगिरिष्टा इतिद्विर्नीचः । *षिवमन्तोक्थयोर्धे *परीतोषिञ्च समन्तेबार्हदुक्थे । चषिशब्दः प्रस्तावविषये दुहानोइति चदुषु शब्दोनींचैः । *द्विदंष्ट्रे* अष्टादंष्ट्रे अधिकारात् प्रस्तावे सुषावसोममद्रिभिरितिशब्दोनीचैः ।

मपुरोजिप्रान्त्ययोर्नैत्रे पुरोजिमध्यमायाश्चैते च थे त्रिष्टुप्प्रान्त्ययोर्नैयंगीथतृतीयं चतुर्थंच षष्ठौहाद्यं नौचपञ्चमं च साम्नि च तृतीयं नवृद्धे वश्संकृतियशसोर्वृण्यादिः कमश्वे नोत्तरयोः स्वासु षष्ठश्च देव्ये-

---

*षासिते *आसिते अयं पूषेति षाशब्दो नीचैः । *समीमस्रुचे *यौक्तस्रुचे इन्द्रःसमीशब्दो नीचैः इन्द्रोमद्देति सशब्दो-नीचैः *हव्येहारद्वितीयम्* । वैतहव्ये प्रतिहारद्वितीयं सर्वत्र नीचैः । *अपुरोजिप्रान्त्ययोः *अपुरोजिप्रथमांत्ययोरपवादः । *नित्रपुरोजिमध्यमायां *उत्तरे जनित्रे पुरोजिमध्यमायां प्रतिहारद्वितीयं नीचैः । *श्यै ते च थे त्रिष्टुप्प्रान्त्ययोः *शैते च-त्रिष्टुभि उद्गीथे प्रथमान्त्ययोः स्तोत्रीययोर्द्वितीयमक्षरं नीचैः तदिदासभुवेत्यत्र । *नैये गीथतृतीयं *नैयातिथे उद्गीथतृतीयं सर्वत्र नीचैः । *चतुर्थं* चयजिष्ठं वहीतिचतुर्थमक्षरं वशब्दो नीचैः । *षष्ठौहाद्यं* पाष्ठौहे उद्गीथाद्यमक्षरं नीचैः । *नौच पञ्चमं *पाष्ठौहे योनौ उद्गीथपञ्चममक्षरं नीचैः *चः साम्नि च तृतीयं *वाचः साम्नि च उद्गीथतृतीयमक्षरं नीचैः । *न वृद्धे । *वाचः साम्नि च वृद्धे अक्षरे प्रत्यये सहस्रधारं वृषभं पयोदुहमिति उद्गीथतृतीयस्य नीचीभावप्रतिषेधः । *वश्संकृतियशसोः *अप्सुवन्तरेति वंशब्दो नीचैः । *वृण्यादिः कमश्वे *साकमश्वे वृण्यादि नीचैः एभिर्वर्द्धन्ति । *नोत्तरयोः स्वासु *साकमश्वे एह्यूषुतृचे उत्तरयोर्वृण्यादेः प्रतिषेधः तत्र योनिं अथादुवइति च । *षष्ठश्च* होतायजिष्ठ इति साकमश्वे षष्ठशब्दो नीचैः । *देव्येविष्ठ *वामदेव्ये सूर्म्यायविष्ठेति विष्ठशब्दो नीचैः *षष्ठाभ्यासे *अभ्यासे विषये सूर्म्यायविष्ठेति विष्ठशब्दो नी-

विष्ठ ष्ठा भ्यासे मनाज्येवादिरायि रानन्त्यं ज्येच हरे द्वितीयोदादि रवरुणा त्रिणिधनायास्ये स्वानोनित्र-वत्त्रिष्टुप्सुत्सप्रेदादयः पुरोजिचाद्यो वैराजेचाभ्या-सोहश्चनौ च सर्वास्वहङ्कृताभीशवयोरहंगताभी-शवयोः ॥ १२ ॥

इति पञ्चमः प्रपाठकः ॥

चै । *मनाज्येवादिरायिः *गोतमस्य मनाज्ये प्रस्तावादि नीचैः। आपि *त्वेनामिचनीचादिः । *आनंत्यं *राधो आर्ष्यदेया-इतिचनीचैः । अन्त्यवर्ज्जं च । *ज्येच *मानज्येष्वन्तदधिषे-सह इति नीचीदिः । *हरेद्वितीयोदादिः *आद्ये वार्षाहरे अ-र्षासोमतृचे द्वितीयपादादि नीचैः । *अवरुणा *वरुणा-य मरुज्य इति द्वितीयपादादेरपवादः *त्रिणिधनायास्ये *स्वा-नः त्रिणिधनायास्ये श्रीणन्तायां परिस्वानश्चक्षस इति स्वा-नःशब्दोनीचादिः *नित्रवत्त्रिष्टुप्सुत्सप्रेदादयः* हाउजनज्ज-नित्रवत्त्रिष्टुप्सुवात्सप्रेसोमःपवतायां पादादीनां नीचीभावः । *पुरोजिचाद्यः *पुरोजितीवात्सप्रे वाऽद्य एव पादोनीचा-दि *वैरोजा चाभ्यासः *महावैराजे च पुरोजियां अ-भ्यासो नीचैः । *अहं च त्वाहर्ंसोमेति अहंशब्दो नी-चैर्महावैराजे । *नौचसर्वासु *योनौ च पित्रासोमायां तृचे अभ्यासो नीचैः । *अहङ्कृताभीशवयोरहङ्कृताभी-शवयोः *तवाहंनक्तेतिद्वैगताभीशवयोः अहंशब्दोनीचैः । उच्चनी-चं समाप्तम् ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये प्रथमस्य द्वादशी कण्डिका समाप्ता ।

प्रथमः प्रपाठकः समाप्तः ॥

अः कारोवृद्धः पदगीतः पादांते घोषाकारयोः प्रत्ययोः पुरो३३हाइता३धवा३दा३१इवा३२इदा३२हा३याएवंजातीयानि संध्यागीतं वक्ष्यामो मदः शब्दः प्रथमः स्वरः पवस्वशङ्कुद्वितीयायां मत्स्यबृहतिच तमद्रिवोयदिद्रचित्रायां वसिष्ठप्रिये रथीतरोनाकिष्ठद्रथामायामासिते हिषस्त्वेसोमयौधे पयोजीजनायां वाश्वे रसः स्वासु तमसोर्के पुरोनः प्रेड्डइत्यत्र मराये॥१॥

---

*अःकारोवृद्धः पदगीतः पादान्तेघोषाकारयोः प्रत्ययोः पुरो ३३ हाइता ३ धवा ३ दा ३१ इवा ३२ इदा ३२ हा ३ या २ एवंजातीयानि *अः कारोवृद्धः सत्पादान्ते वर्त्तमानः पदगीतो भवति । घोषेषु च प्रत्ययेषु अकारं च । अत्र स्वयमेवोदाहृतं । *सन्ध्यगीतं वक्ष्यामः *पूर्वलक्षणप्राप्तस्यापवादः* मदः शब्दः प्रथमः स्वरः पवस्वशंकुद्वितीयायां *महिद्युक्षतमोमद इति पूर्वलक्षणेन पदगीतत्वे प्राप्ते सन्ध्यगीतत्वमुच्यते *मत्स्यबृहति च* एष एव शब्दः सन्ध्यगीतौ भवति *तमद्रिवोयदिन्द्रचित्रायां वसिष्ठप्रिये *अस्तिचादातमद्रिव इति वसिष्ठप्रिये सन्ध्यगीतो भवति *रथीतरो नाकिष्ठद्रथायामासिते *नाकिष्ठद्रथीतर इत्यासिते सन्ध्यगीतः *हिषस्त्वे सोमयौधे* त्वेसोमायां यौधाजये वृक्तबर्हिष इति सन्ध्यगीतः *पयोजीजनायां वाश्वे* अजीजनायां च त्रिधारेशक्रमनापय इति सन्ध्यगीतः *रसः स्वासु तमसोर्के *धर्त्तादिवः पवतेकृत्योरस इति स्वासु तमसोर्के सन्ध्यगीतः *पुरोनः प्रेद्धइत्यत्र मराये *प्रेद्धो

भक्त्यन्तः पदगीतः सर्वत्र संध्यगीतं वक्ष्यामः क्रौंचाष्टमिकेश्वोविभाष्यत उषसोभिप्रियैखानसे द्वैगते पुनानायामुत्सो जिगन्नवस्तेपूतायांक्रौंचाष्टमिके

अग्ने दीदिहीति अत्र मरायेपुरो न इति सन्ध्यगीतः ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य प्रथमा कण्डिका समाप्ता ॥

भक्त्यन्तः पदगीतः सर्वत्र प्रस्तावोद्गीथप्रतिहारोपद्रवनिधनानि भक्तयः तासामन्ते अकारो वृद्धः पदगीतः यथा यौधाजये उत्सः *सन्ध्यगीतं वक्ष्यामः* इहाप्युत्सर्गप्राप्तस्य भक्त्यन्तस्यापवादः *क्रौंचाष्टमिकेश्वो विभाष्यते* आष्टमिके क्रौंचे अयंपूषाग्ने इंदुरश्व इति श्वोशब्दौ भक्त्यन्ते विकल्प्यते । तत्र च भक्त्यन्त उत्तमपादादौ पर्वप्रतिहारः सनाद्य इति वचनात् पुष्पंकारवचनाद्वा सूत्रकारवचनाद्वा अष्टाक्षरपदोत्तमानां चत्वार्यन्यत्र पङ्क्तिभ्य इति । इतरथा न प्राप्नोत्येष प्रतिहारः विभाग्यत्वात् *उषसोभिप्रियैखानसे* वैखानसे अभित्रिपृष्ठउषसः प्रतिहारान्ते सन्ध्यगीतः *द्वैगते पुनानायामुत्सः* द्वैगते पुनानायां प्रतिहारे उत्सः सन्ध्यगीतः । यदापि दशाक्षरः प्रतिहारः तदापीदं सन्ध्यक्षरगीत एव । भक्तिमध्यः पादमध्यश्चास्तोभे प्रस्तये सन्ध्यगति इति वचनात *जिगन्नवस्तेपूतायां क्रौंचाष्टमिके* तेपूतायां आष्टमिके क्रौंचे जिगन्नवोध्रुवाघृत इति सन्ध्यगीतः इहापि तदेव व्याख्यानं च । यत् क्रौंचाष्टमिके श्वोविभाष्यत इति उपग्रन्थकारवचनाच्च । तत्र पदसंख्यानामादेशे चतुरक्षरमाद्यं

मानऊर्जइत्येतौ शब्दौ नौधसे नेंद्रः कईवेदायामाष्कारणिधने काण्वे महोदिवशब्दौ प्रत्नंपीयूषायां यौधे प्रस्मवाजेषुनश्चा ऽध्वर्यवः सुवर्विदइत्येतौ शब्दावाजागृविरित्यत्रौशन इन्द्रः शूरश्च महानाम्नीषु यद्राऽंरथोबोधीये वारेथादुवएह्यूतृतीयायां न्नुमद्रिवश्चवर्हिषश्च तंतेमदायाऽंसिषासंतः श्रुधीहवायां देवऽंरा-

---

न्याय्यं प्रतीयादिति *मानऊर्ज्ज इत्येतौ शब्दौ नौधसे* मानोअज्ञाता ऊर्ज्जो नपातं घृतकेशमिति च सन्ध्यगीतौ प्रतिहारत्वमेतयोः अनेकप्रतिहाराणामुत्तमसादृश्यात्पूर्वसादृश्याद्विप्रतिहारत्वं *नेंद्रः कईवेदायामाष्कारणिधनेकाण्वे* आष्कारणिधने काण्वे कईवेदायां नेन्द्रोपोषतीति प्रतिहारभक्त्यन्ते सन्ध्यगीतः । *महोदिव (इत्येतौ)शब्दौप्रत्नपीपूषायां यौधे* महोगाहात् दिवोनवारं एतौ शब्दौ सन्ध्यगीतौ निधनपरत्वादुपायान्तौ । *प्रस्मवाजेषु नश्च* पाहिनोअग्नायां यौधाजये प्रस्मवाजेषु नोउपायान्तः सन्ध्यगीतः । *अध्वर्यवः सुवर्विदइत्येतौ शब्दावाजागृविरित्यत्रौशने* आजागृवायां अध्वर्यवोरथिरास इति सुवर्विदोअभिगा अद्रिमितिचप्रतिहारे सन्ध्यगीतौ । *इन्द्रः शूरश्च महानाम्नीषु* छान्दसीषु सिमासु इन्द्रोविदेतमुस्तुहिशूरोयोगोषु(गछतीति)सन्ध्यगीतौ एकः प्रतिहारे अन्यः प्रस्तावे *यद्राऽंरथोबोधीये* वाच्यन्तेवायां यद्राऽंरथो इति सन्ध्यगीतः प्रतिहारान्ते *वारेथादुवएह्यूतृतीयायाम्* एह्यूतृतीयायां वारवन्तीये अथादुवोप्रतिहारान्ते सन्ध्यगीतः *न्नुमद्रिवश्च वर्हिषश्च तं ते मदायां* वारवंतीये तन्तेमदायां तुलोकन्तमुद्रिवोमन्दानोअस्य वर्हिषो प्रतिहारान्ते सन्ध्यगीतौ । *सिषासन्तः श्रुधीहवायां* वा-

धः सदुद्रवायांꣳ रजः सूर्योविते महस्तवानोबृहद्र-
थंतरे पवित्रंवतइतिदेवासश्च त्र्यंतेत्वाष्ट्रीसाम्नि ॥ २ ॥
भक्तिमध्यः पादमध्यश्च स्तोभे प्रत्यये पदगीतः
सर्वत्र संध्यगीतं वक्ष्यामोऽस्येदिंद्रः क्षारे वसुरुचउ-

रवन्तीये श्रुधीहवायां सिषासन्तोवना प्रतिहारान्ते सन्ध्यगीतः
देवꣳराधः सदुद्रवायां वारवन्तीये सदुद्रवायां देवꣳराधो इति
सन्ध्यगीतः प्रतिहारान्ते *रजः सूर्योविते* गौरीविते असावि-
ते असावि सोमायां रजः सूर्यो इति सन्ध्यगीतः प्रतिहारान्ते
महस्तवानोबृहद्रथंतरे द्वितीयायां स्तोत्रीयायां महस्तवानो
इति सन्ध्यगीतः प्रतिहारान्ते *पावित्रवन्तइतिदेवासश्च त्र्यन्ते
त्वाष्ट्रीसाम्नि* पवित्रवन्तो देवासो इति च द्विप्रतिहारत्वादु-
भावपि प्रतिहारातै सन्ध्यगीतौ ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य
द्वितीया कण्डिका समाप्ता ॥

भक्तिमध्यः पादमध्यश्च स्तोभे प्रत्यये पदगीतः सर्वत्र
भक्तिमध्यः पादमध्यश्च स्तोभे प्रत्यये अः कारो वृद्धः पदगीतो
भवति यथा एडकावे आ३सू३रियास्यबृहतः३अधित्रिय३ध्वउष३
सो३ इति चतुष्पेडेयामेअंपूना३न३उष३सा३ इति एवमादीनि
सन्ध्यगीतं वक्ष्यामः पूर्वलक्षणेन अः कारस्य वृद्धस्य भक्तिम-
ध्यस्य पादमध्यस्य च स्तोभप्रत्ययस्य पदगीतत्वे प्राप्ते यत्र
सन्ध्यगीतं भवति तदुदाहरिष्यामः *अस्येदिन्द्रः क्षारे* आक्षारे
अस्येदिन्द्रोमदेषुवेति प्रस्तावमध्ये सन्ध्यगीतः *वसुरुचउत्सधे*
आर्द्री कोचिदिति अस्यां वसुरुचो इति उद्गीथमध्ये सन्ध्यगीतः

त्सेधे तुवः सारयोस्त्वाष्ट्रीसाम्नो रजः सूर्यश्च पूर्वे देवोधौतोमत्सरासोइवइवजम्भे वृषामदः स्वरेबृहन्निधधने वयःस्वासु वत्सास्वभिघुच्यावनेपासास्थं पवस्वमधुमायांचें द्रःइयेनःसंतनिनिसोमोवाम्ने चन्द्रो-

---

(उत्सेधे) *तुवः सारयोस्त्वाष्ट्रीसाम्नोः* षष्ठसप्तमयोस्त्वाष्ट्रीसाम्नोदेवान् गछन्तुवोमदाइति उपद्रवमध्ये सन्ध्यगीतः *रजः सूर्यश्च पूर्वे* एतयोरेव पूर्वेत्वाष्ट्रीसाम्नि रजः सूर्य इति उपद्रवमध्ये पादमध्ये च सन्ध्यगीतः *देवोधोतोमत्सरासोइवजम्भे* बृहन्निधने वार्क्षजम्भे उत्सोदेवो नृभिर्द्धौतोमत्सरसोइन्दुरश्वो इति च प्रतिहारमध्ये पादमध्ये च सन्ध्यगीताः *वृषामदः स्वरे बृहन्निधने* बृहन्निधने स्वरे वृषामदोवरेण्य इति उद्गीथमध्ये सन्ध्यगीतः । *वयः स्वासु वत्सासु* स्वासु नित्यवत्सासुश्रयारुचायां रोचमानोवयो इति प्रतिहारमध्ये पादमध्ये च संध्यगीतः *अभिघुच्यावने पासास्थं *अभिघुम्नायां च्यावने पासास्वस्य उद्गीथमध्यद्यक्षरं प्रतिहारपक्षेपि सन्ध्यगीतम् समुत्रो३ सु ३ तो ३३ २ हा३ इयासास्वरंउद्ध्येदभितृतीये वृषभंनर्याहा ३३ हा ३३३ या ३३३२ सां ३ *पवस्वमधुमायां* च च्यावने पवस्वमधुमत्तमायां च पाशास्वरस्थं उद्गीथमध्ये संध्यगीतं भवति । *इन्द्रः श्येनः सन्तनिनि* इन्द्रोमदायां सन्तनिनि पादमध्ये सन्ध्यगीतः इन्द्रो३ हा३उश्यो नोनयानिमिति च प्रतिहारमध्ये सन्ध्यगीतः *सोमोवाम्ने* वाम्नेसोमोयउत्तममिति सामशब्दः सन्ध्यगीतः उद्गीथमध्ये पादमध्ये च *चन्द्रोवाम्ने* वाम्नेव हरिश्चन्द्रोमरुद्गण इति प्रतिहारमध्ये सन्ध्यगीतः *राधः कौत्से* ऐडकौत्से पर्षिराधो इति प्रतिहारमध्ये सं-

बाभ्रे राधःकौत्से मयोभरे स्तोतृभ्योवारे देवःपुनाभिसोमयोर्मेधष्टंभयोस्तावे मत्सरासश्च ॥ ३ ॥

भक्तिमध्यःपादमध्यश्च स्तोभेप्रत्यये संध्यगीतः सर्वत्र पदगीतं वक्ष्यामोदेवःप्रत्युक्रांतऐडयास्यद्वितीयायां जिगन्नवस्तेपूतायां वाङ्मिधनेक्रौञ्चे जारःप्रसुन्वानद्वि-

---

ध्यगीतः *मयोभरे* सौभरे उग्रश्चक्रामयोधृषदितिप्रतिहारमध्ये संध्यगीतः *स्तोतृभ्योवारे* वारवन्तीये स्तोतृभ्योधृष्णुधीयानइति प्रतिहारमध्ये संध्यगीतः । *देवः पुनाभिसोमयोर्मेधष्टुम्भयोः स्तावे* उत्सोदेवोराजा देव इति च मैधातिथवैष्टुंभयोः प्रस्तावमध्यमसन्ध्यगीतौ । *मत्सरासश्च* मत्सरास इति च प्रस्तावमध्ये पादमध्ये च मैधातिथमहावैष्टुंभयोः संध्यगीतौ । (मध्यः पादमध्य इति सर्वोदाहरणेषु अधिकारो द्रष्टव्यः) ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य तृतीया कण्डिका समाप्ता ॥

भक्तिमध्यः पादमध्यश्चास्तोभे प्रत्यये सन्ध्यगीतः सर्वत्र भक्तिमध्यः पादमध्यश्च अस्तोभे प्रत्ययेः अः कारोद्धः संध्यगीतः सर्वत्र भवति एष उत्सर्गः उदाहरणानि दुहानयौधाजयद्वैगतयोः पौरुहन्मनगौङ्गवयोः प्रस्तावमध्ये पादमध्ये च संध्यगीतः एवमादीनि *पदगीतं वक्ष्यामः* पूर्वलक्षणेन सन्ध्यगीतमाम्नानामपवादः *देवः प्रत्युक्रान्त ऐडयास्य द्वितीयायां *ऐडयास्ये उत्सोदेव इति उद्गीथपादमध्ये पदगीतः *जिगन्नवस्ते पूतायां वाङ्मिधने क्रौञ्चे* वाङ्मिधने क्रौञ्चे ते पूतायां जिगन्नव इति उपद्रवमध्ये पदगीतः *जारः प्रसुन्वानाद्वितीयायां विते* गौरीविते-

तीयायांवित्ते हीषीस्वरतत्सस्त्रिणिधनायास्ये घृतव्र-
तस्त्रैशोके भरन्तःसौभरलेययोः पुरोजिनरइत्येतौ श-
ब्दौ मराये शुचयइमाउत्वायाऽश्वैते श्वःकार्त्तयशौ-
दलस्यवेषु श्येनःसंमिश्लायाऽसंहिते जातोवाचः
साम्निप्रियंदेवायां दधन्वांयःसर्वत्र दक्षशूरावर्के-
शार्ङ्गे च ब्रह्मयुजोभारद्वाजे पुरांदर्मआमंद्रैरित्यत्राभि-

प्रसुन्वाद्वितीयायां सरज्रार इति उद्गीथमध्ये पदगीतः । *हीषीस्व-
रउत्सर्गीस्त्रिणिधनायास्ये* त्रिणिधनायास्ये द्वितीयायां उत्सोदेवो
हीषी स्वरस्य उद्गीथमध्ये पदगीतः *घृतव्रतस्त्रैशोके* त्रैशोको-
त्तमायां घृतव्रत इति उपद्रवमध्ये पदगीतः *भरन्तः सौभरलेय-
योः* स्खुरंनकच्चिद्भरंतइति सौभरकालेययोः उद्गीथमध्ये पद-
गीतः *पुरोजिनरइत्येतौ शब्दौ मराये* मराये पुरोजितीव-
वः । अग्निनर इति च प्रस्तावमध्ये पदगीतौ *शुचयइमा-
उत्वायाऽश्वैते* पावकवर्णाः शुचयइतिश्वैतेउद्गीथमध्येपदगी-
तः । *श्वःकार्त्तयशौदलस्यवेषु* इंदुरश्वः कार्त्तयशे द्वि-
तीयायां उद्गीथमध्ये पदगीतः अदले उपद्रवमध्ये पदगीतः त्रा-
सदस्यचिद्द्वितीयायामुपद्रवमध्ये तृतीयायां च प्रस्तावमध्ये प-
दगीतः *श्येनः संमिश्लायांसंहिते* सन्हिते च सीदच्छ्येन-
इति उपद्रवमध्ये पदगीतः *जातौ वाचः साम्नि प्रियंदे-
वायां* वाचः साम्नि ऋतेन यऋतजात इति उद्गीथमध्ये प-
दगीतः *दधन्वांयः सर्वत्र* दधन्वायां य इति सर्वत्र वृ-
द्धः सर्वत्र पदगीतः *दक्षशूरावार्के* दीर्घतमसोर्के दक्षोदेवानां-
शूरोनवत्त इति च प्रस्तावमध्ये पदगीतौ *शार्ङ्गे च* एता-
वेव शब्दौ प्रस्तावमध्ये पदगीतौ *ब्रह्मयुजोभारद्वाजे* ब्र-

निधनेकाण्वे मर्त्तोयोयꣳसहोतायां कमश्वेऽइवायंतो-
भित्वाशूरायांकण्वतरेऽस्येदिंद्रश्चाभित्वापूर्वायाꣳ सु-
ष्टुतयोवपट्तायांबृहति रुषउद्यस्यघृतइत्यत्र वाजीये
दिव्योरथंतरबृहति राधस्तभोर्वीके विधतोभद्राइंद्रा-
यांꣳसौभरे भरमाणोभ्यभिहियौधे मृजानःसवाज्य-
क्षायांबोधीये बोधीये ॥ ४ ॥

ह्ययुजोहरय इति भारद्वाजे उद्गीथमध्ये पदगीतः *पुरांदर्मआ-
मद्रेरित्यत्राभिनिधनेकाण्वे* पुरांदर्मोअपामजइति उद्गीथमध्ये
अभिनिधने काण्वे पदगीतः *मर्तोयोयꣳसहोतायां कमश्वे*
साकमश्वे अयꣳसहोतायां मर्तोयोअस्मा इति उद्गीथमध्ये
पदगीतः *अश्वायन्तोभित्वाशूरायाकण्वतरे* कण्वरथन्तरे क्षौ-
द्रे अभित्वाशूर इति तृतीयायां अश्वायन्त इति उद्गीथमध्ये
पदगीतः *अस्येदिन्द्रश्चाभित्वापूर्वायाम्* चशब्दात् कण्व-
रथन्तर एवभित्वापूर्वद्वितीयायां अस्येदिन्द्रे इति उद्गीथमध्ये
पदगीतः । *सुष्टुतयोवपट्तायां बृहति* बृहतिवर्द्धयित्वा सुष्टुत-
य इति उद्गीथमध्ये पदगीतः । *रुषउद्यस्यतइत्यत्र वाजीये *रा-
योवाजीये आछाद्यामरुष इति उद्गीथमध्ये पदगीतः । *दिव्यो-
रथन्तरबृहति* रथन्तरबृहति द्वितीयायां नत्वावां अन्योदिव्य इति
उद्गीथमध्ये पदगीतः *राधस्तन्नोर्वीके* वीकेराधस्तन्न इति उद्गी-
थमध्ये पदगीतः *विधातामद्रा इन्द्रायां सौभरे* सौभरेभद्रा इन्द्रा-
यां यो अस्य कामं विधत्त इति उद्गीथमध्ये पदगीतः *भरमाणो
भ्यभिहियौ धे *यौधाजये अभ्यभिहिश्रवसायां शर्याभिर्नभरमाण
इति उपद्रवमध्ये पदगीतः *मृजानः सवाज्यक्षायां बोधीयेबोधीये*
जरामध्येसवाज्यक्षायांअद्रिर्मृजान इति प्रतिहारमध्ये पदगीतः ।

आकारोत्त्वं पाशब्दःप्रकाव्यायां पार्थवाराहकुत्सरथीयेष्विद्रायेंदावितिक्रौंचे पूर्वयोः स्तोत्रीययोर्वाहायिस्तोभेप्रत्यये जसावैश्वमनसे वृधाबृहद्धारे पूर्वथाकण्वतरे द्वितासुज्ञाने दिवआप्रत्नंपीयूषमित्यत्रजयामहीयवोत्सेधेषू चैनेटनएकारे प्रत्यये आर्यः कालेय आसाद्वतीयोत्तमेजेतानार्मेधे हव्यविश्वीय इ-

संध्यगीतपदगीतंसमाप्तम् ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य चतुर्थी कण्डिका समाप्ता ॥

आकारोऽत्वं अतः परमत्वं वर्त्तिष्यते आकारोयेषु सामसु अकारो भवति तान्युच्चारयिष्यामः *पाशब्दः प्रकाव्यायां पार्थवाराहकुत्सरथीयेषु* शुचिबन्धुः पावक इति पाशब्दः पशब्दत्वमापद्यते एतेषु सामसु *इन्द्रायेन्दावितिक्रौंचे पूर्वयोः स्तोत्रीययोर्वाहायिस्तोभे प्रत्यये*इन्द्रायेन्दायां क्रौंचे पूर्वयोः स्तोत्रीययोर्वाहायिस्तोभे प्रत्यये अकारः अत्वमापद्यते अर्कस्य योनाइ अवाहाइ संत्वामृजन्ताहि अवाहायि *जसौवैश्वमनसे* *इन्दोधाराभिरोजसा आकारोअत्वमापद्यते *वृधाबृहद्धारे* महान्महीक्रुताद्वृधा अत्राकारस्य अत्वापत्तिः *पूर्वथाकण्वतरे* कण्वरथन्तरे अनुष्टुवन्नि पूर्वथेतिअत्वापत्तिः *द्वितासुज्ञाने* सुज्ञाने विश्वापरिप्रियाभुवदधद्विनेति अत्वं । *दिवआप्रत्नं पीयूषमित्यत्र जयामहीयवोत्सेधेषु* प्रत्नंपीयूषमित्यत्र महोगाहादिवआकारस्य अत्वापत्तिः । *उच्चैनेडतएकारेप्रत्यये* एडतेउच्चाएनाएकारे प्रत्यये अत्वापत्तिः । *आर्यः कालेये*कालेये यस्यायं विश्वआर्यइति आकारस्य अत्वं । *आसाद्वतीयोत्तमे* सनोदूरा-

न्द्रातोकावार्षाहरेगींथेभ्यासेप्रत्यये द्रुहासखामत्स्वे-
प्रत्यये वैराज आःकारोत्वं मदाः सुतासोमायां बृह-
द्रथन्तरयोः स्तावे तमाः इयावे क्षाश्वाउवायांप्रत्यये
नित्यवत्सातीषंगासिमास्विकारोत्वमिवोत्सेधे दुहा-
नायां प्रतीनिद्विहिकादेव्ये अर्षसिकण्वतरेडिन

च्चासाच्च । अत्र अत्वं आसाच्चेति । *जेतानोर्मेधे* जेतारम-
पराजितमिति आकारोऽत्वं *हव्याविशीये* स्वासु विशीयेह-
व्यान्यैरयेतिआकारोऽत्वं *इन्द्रातोकावार्षाहरे गींथेऽभ्यासे प्र-
त्यये* वार्षा हरे अप्साइन्द्राय इषन्तोकाय उद्गीथे अभ्या-
से प्रत्यये आकारस्य अत्वं *दुहासखामात्स्वेप्रत्ययेवैराजे* म-
हावैराजेदुहासखामत्स्वशब्दे प्रत्यये अत्वं इहदुहमत्स्वा *आः-
कारोऽत्वं* इदानीमाःकारस्यात्वमुच्यते *मदाःसुतासो-
मायां बृहद्रथन्तरयोः स्तावे* बृहद्रथन्तरयोर्देवागच्छंतुवोमदाइति-
प्रस्तावे अत्वं अहोइदआयहहतीदश्वा रथन्तरे । *तमाः-
इयावे* इयावाश्वे सुतासोमधुमत्तमाइतिप्रस्तावे आःकारोत्वं ।
*क्षाश्वाउवायां प्रत्यये नित्यवत्सतीषंगासिमासु *सोमोदुग्धाभि-
रक्षाइति अत्रआउवायां प्रत्ययभूतायां आकारोत्वं नित्यवत् सा-
तीषंगासिमासु *इकारोत्वं* अतःपरं इकारस्यात्वं वक्ष्यिष्य-
ते । इवोत्सेधे दुहानायां उत्सेधे दुहानायां शक्तुनाइवेति
इकारस्यात्वं *प्रतीनिद्विहिकादेव्ये *द्विर्हिकारे वामदेव्ये त्वंह-
त्राणिहश्यप्रतीनि इकारोत्वं *अर्षसिकण्वतरे *कण्वरथन्तरे
मृज्यमानायां अभ्यर्षसीतिइकारोत्वं *डिनउत्तरयोरास्तोभेप्रत्यये
*शैखण्डिने उत्तरयोः स्तोत्रीययोः आकारे स्तोभे प्रत्यये
इकारोत्वं । सत्तानियोनौ कलशेषु सीदति पतिर्विश्वस्य भु-

उत्तरयोरास्तोभे प्रत्यय ओकरोत्वं नदंवर्उस॰स्तोभ ँस्तोभे च महामिदं वेकारौकारयोरत्वमोष्ठ्ये महेज्ञीयेः कारोत्वं नोअर्षसिपुनानाया॰ साप्तमिकत्रिणिधनायास्ययोर्यौधाजये च वृषो अचिक्रायां च त्रिणिधने ऽयं पूषायां च क्रौंचे वश्च बृहतिस्तावे

वनस्य राजसि *ओकारोत्वं *अतःपरमोकारस्यात्वमुच्यते । *नदंव॰स॰स्तोभे*स॰स्तोभेनदंवत्रुदतीनामिति॰कारोत्वं नदंवोअदती २ नां *ओस्तोभे च महामिन्दोनूनोरयिं महामिदत्रुहा २३ त्रुहा ३ सत्रासाहीये च *एकारौकारयोरत्वमौष्ठ्ये *एकारौकारयोरत्वं ओष्ठ्ये प्रत्यये उदाहरणानि आहर्यतो अर्जुनो अक्तेद्रिहिकारे वामदेव्ये अध्वर्योएडसौपर्णधारया ऊर्द्धारयिष्ठे एवमादीनि *महेज्ञीये *पज्ञायज्ञीये यत्तेधीती॰सुमतिमावृणीमहे । *अःकारोत्वं *अतःअःकारस्य अत्वमापद्यते इत्यधिकारार्थम् *नो अर्षसिपुनानाया॰साप्तमिकत्रिणिधनायास्ययोः *अपोवसानः साप्तमिके आयास्ये त्रिणिधनायास्ये च अःकारः सविसर्गः अत्वमापद्यते *यौधाजये च *अपोवसानः अत्वमापद्यते *वृषो अचिक्रायां च त्रिणिधने *त्रिणिधनायास्ये वृषो अचिक्रायां च गोभिरंजान इति अःकारोत्वं *अयं पूषायां च क्रौंचे* अयं पूषायां च मध्ये निधने क्रौंचे सोमः पुनीनो अर्षसीति अःकारोत्वं *वश्च बृहतिस्तावे *बृहतिस्तावे अक्षरसंसर्ग अयं पूषातृतीयायां पकारे प्रत्यये अःकारोत्वं परउत्सेधे दुहानायां घृणातपन्तमतिसूर्यं पर इति अःकारोत्वं

पर उत्सेधे दुहानायां पुरोमत्स्वे प्रत्यये वैराजे पुरुषः शब्दः प्रथमः स्वरोव्याहृतिषु कामेच सर्वासु मदभियरुहशब्दामध्येमे विकल्पे ॥ ९ ॥

वृद्धमृवर्णश्सर्वमार्भवति षकारस्पर्शयोः प्रत्ययय्योर्घ्नांताः का ३२३ ष्मांका ३२३ ह्वी एवंजातीयानि तृकारस्तु न सर्वेषु स्पर्शेष्वार्भवति यथायोजा

---

*पुरोमास्वे प्रत्यये वैराजे *पुरःशब्दो अःकारःमास्वे प्रत्यये अत्वमापद्यते *पुरुषशब्दः प्रथमस्वरोव्याहृतिषु *व्याहृतिषु पुरुषशब्दः प्रथमस्वरे अःकारोत्वं भूर्भुवःस्वःसस्वं पुरुष इति पञ्च व्याहृतयः *कामे च सर्वासु मदभियरुहशब्दा मध्यमे विकल्पे *निधनकामेच मदभियरुह एतेषु अःकारः अत्वमापद्यते ।

अत्वं परिसमाप्तम् ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य पञ्चमी कण्डिका समाप्ता ।

---

*वृद्धमृवर्णश्सर्वमार्भवतिषकारस्पर्शयोः प्रत्ययय्योः घ्नान्ताः का३२३ष्मांका ३२३ह्वी ३३ एवं जातीयानि*इदानीमार्भावोवर्त्तिष्यते ऋवर्णे वृद्धं षकारस्पर्शयोः प्रत्ययय्योः ककारादिपकारान्ताः स्पर्शास्तेषु प्रत्ययेषु सर्वमार्भवति । यथोदाहृतं *तृकारस्तु न सर्वेषु स्पर्शेष्वार्भवति। यथा योजा ३३४ रितृ ३ भ्योमघवा ओतृ ३२३४ पात *पूर्वलक्षणेन सर्वव्यंजनावस्थितस्य ऋकारस्य वृद्धस्य आर्भावापन्नस्य तृकारश्छितस्य प्रतिषेधः

३३४ रितृभ्योमघवाओतृ ३१३४ पा ३ तृकारस्तषयोः प्रत्यययोरार्भवति ता ३३ र्त्तीयामधिरोतार्षाणा ३२३४ ॐगृकारोहकारेपृकारश्निकारेशङ्का ३१३ र्हपा ३ रुचदुषसः पार्श्निरग्रा३या३१रयामे चायंगौरिति नकृश्चोनेप्रत्यय उक्तस्त्वभ्यासादौ व्यंजनलोपः श्वोनका ३३ श्चोनका ३३ यदुक्तंपुरस्तात्षकारस्पर्शयोः प्रत्यययोरार्भवतीतितत्रापवादाः ससृग्मवावृधाच्चनार्मेधे चकृमाशात्त्य एतदेवोदाहरणं यूथादानायां कौल्मकण्वबृहतोः संगृभात् न इत्यत्राकूपारे मर्मृ-

---

*तृकारस्तषयोः प्रत्यययोरार्भवति तार्त्तीयामधिरोता ३ र्षा ३ णा ३३३ॐ*किं सर्वत्रैव तृकारस्य अनार्भावः।? न, किं तर्हि? तकारषकारयोः प्रत्यययोरार्भावः यथोदाहृतं *गृकारोहकारे पृकारश्निकारेशङ्का ३ र्हपा ३ रुचदषसः पा ३ श्निरिग्रा ३ या ३३ यामेचायङ्गौरितिनकृश्चोनेप्रत्यये *सहोदैर्घतमसे नकृकारः श्वश्चोनेप्रत्ययेआर्भवति *उक्तस्त्वभ्यासादौ व्यंजनलोपः श्वोनका ३३ श्चोनका *प्रसंगादिदमुच्यते । वक्ष्यत्युपरिष्टात् व्यञ्जनमपराङ्गविरामे लुप्यते ऽभ्यासे चेति तदत्राभ्यासप्रत्ययस्य रेफस्य लोपः *यदुक्तं पुरस्तात्षकारस्पर्शयोः प्रत्ययययोरार्भवतीतितत्रापवादाः *ससृग्मेवावृध्वाꣳ नार्मेधे *उपत्वाकाम इ महेससृग्मेहवावृधाप्ँसनार्मेधेतयोरनार्भावः *चकृमाशात्त्ये *शात्त्ये गौरीवित्ते चकृमाप्रत्यराधसइत्यनार्भावः *एतदेवोदाहरणं यूथादानायां कौल्मकण्वबृहतोः *आपुरन्दरश्चकृमेतिअनार्भावः *संगृभातुन इत्यत्राकूपारे *राड्याकूपारोचित्रंग्राभꣳसंगृभेत्यनार्भावः *मर्मृस्वासु दैर्घे *स्वासु दैर्घश्रवसे मर्मृज्यन्तेदेवयव इति प्रतिहारे अनार्भावः *एतदेवोदाहरणमभिक्रन्दायां धेनुव-

स्वासुदैर्घ एतदेवोदाहरणमभिक्रंदायां धेनुवरुण-
योर्गिरस्तइंदायां च सꣳहिते नभृप्रसुन्वानायां गौ-
तमसाध्रश्यावाश्वौदलाकूपारदासवैश्वामित्रस्वारकौ-
त्सकरावतरदोहतरेषु नृभिः प्रत्तꣳसधस्थमित्यत्रैड-
यास्यगोगज्ञीयषेधाभीशाष्कारसोमवरुणनमतरजंभे-
ष्वेतदेवोदाहरणमभिसोमाध्यास्याꣳहदुत्थाग्रेस्त्रिणिध-
नहन्मनेषु धर्त्तायां ज्ञीयकावाभिक्रन्देष्ववद्यु-
तानायां च तमसोर्के ककृतंतेमदायाꣳहारिभर-
वारेष्वेतदेवोदाहरणमयंपुनानायां ज्ञीये तंत्वामदायां

रुणयोः *अभिक्रन्दायांमर्मृजानोविभिः सिन्धुभिर्हृषेतिमरुत्वान्धे-
नुवरुणसाम्नोरनार्भावः *गिरस्तइन्द्रायां च सꣳहिते *गिरस्त-
इन्द्रायांमꣳहिते मर्मृज्यन्ते अपच्युवइत्यनार्भावः *नभृप्रसुन्वा-
नायां गौतमसाध्रश्यावाश्वौदलाकूपारदासवैश्वामित्रस्वारकौ-
त्सकण्वतरदोहतरेषु *प्रसुन्वानायां हतामरवंनभृगव इति गौत-
मसाध्रश्यावाश्वौदलाकूपारदैवोदासवैश्वामित्रस्वारकौत्सकण्वतरा-
उपदोहरथन्तरेषु अनार्भावः *नृभिः प्रत्नꣳसधस्थमित्यत्रैडया-
स्यगौङ्गज्ञीयषेधाभीशाष्कारसौमवरुणनमतरजम्भेषु *नृभिर्द्धौ-
तोविचक्षणइत्येतेषुसमासुअनार्भावः । *एतदेवोदाहरणमभिसो-
माध्यास्यायाꣳहदुक्थाग्रेस्त्रिणिधनहन्मनेषु *नृभिर्येमाणोहर्यतोवि-
चक्षणइति बार्हदुक्थादिष्वनार्भावः *धर्त्तायां ज्ञीयकावाभिक्र-
न्देषु *धर्त्तायां दक्षोदेवानामनुमाद्योनृभिरितिज्ञीयकावत्रासिष्ठाभि-
क्रन्देषु अनार्भावः *अवद्युतानायां च तमसोर्के *दीर्घतम-
सोर्केअवद्युतानायां नृभिर्येमाणः कोश आहिरण्यय इत्यनार्भा-
वः *ककृतं ते मदायाꣳहारिभरवारेषु *उलोककृन्नुमद्रिव
इति हारिवर्णसौभरवारवन्तीयेष्वनार्भावः *एतदेवोदाहरणमय

च सꣳहिते प्रोषुवत्सासुच ॥ ६ ॥

समृत्रैशोके वृक्तवर्यंघत्वायामभिनिधने काण्वे वृष्णिर्यत्सानोर्वꣳशीय इवोपदृगुपत्वाजावारतृतीयायामंतदेवोदाहरणमयꣳसूर्यायामामहीयवबोधीयर्षभावपावमानाशुमार्गीसौम्यैटतसाकेघृषिकृच्छिशुदेव्याद्येज्योतिषेषु तसृभिः पाहिरौरवे स्यपुरुकृछरव्यूहारमान-

---

पुनानायांङ्गीये *अयंपुनानायां यज्ञायज्ञीये अयꣳसिन्धुभ्योअभवदुलोकहृदित्यनार्भावः। *तन्त्वामदायां च सꣳहिते*तन्त्वामदायां सꣳहिते उलोककृन्नुमीमह इत्यनार्भावः *प्रोषु वत्सासु च *प्रोषुनित्यवत्सासु अभीकेचिदुलोककृदित्यनार्भावः।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य षष्ठी कण्डिका समाप्ता ॥

*समृत्रैशोके *त्रैशोके अपिकर्णेतर स्त्रिनः समृक्रभिरित्यनार्भावः *वृक्तवर्यंघत्वायामभिनिधने काण्वे *आपोनवृक्तर्बर्हिषइत्यभिनिधने काण्वे अनार्भावः। *वृक्तिर्यत्सानोर्वꣳशीये* उद्वꣳशीये यूथेनवृष्णिरेजतेइति अनार्भावः *इवोपदृगुपत्वाजावारतृतीयायाम् *भद्रासूर्यइवोपदृगितिवारवन्तीयेऽनार्भावः *एतदेवोदाहरणमयꣳसूर्यायामामहीयवबोधीयर्षभपावमानाशुमार्गीसौम्यैटतसाकेषु *अयꣳसूर्यइवोपदृगितिएतेषुमामस्त्वनार्भावः *ऋषिकृच्छिशुदेव्योद्वज्योतिषेषु* ऋषिमनायऋषिकृदितिवामदेव्येउद्वद्भार्गववैश्वज्योतिषेष्वनार्भावः। *तसृभिः पाहिरोरवै* पाहिचतसृभिरितिरौरवेऽनार्भावः *अस्य पुरुकृछव्यूहारमानवयोः*पौरोअश्वस्यपुरुकृदितिहारायणपूर्वमा-

वयो रुरुकुदुकुवित्सुनायां बोधीये पृथिवींप्रदैव्यंते बृहति च यज्ञायथाया मृधक्सोमदविज्ञीये ऽवृद्धमथार्भवति षभेथिवी धृष्णुवृष्णि वृषन्वारे मृत्यधेनौ कृण्वते क्रौञ्च मृज्यकण्वतरेकृंतच्छकुनिमार्ज्यमानः सुहस्तिया३निर्गाअका ए ३२ तंदो ३ तृंपायामृवर्णप्राप्तरेफः प्रथमस्वरायां वृद्धायामपदिश्यतेत्रा २३३ पा ३३ स्थतंरे च पूर्वदेव्यहदाग्नेययोर्ऋवर्णं प्राप्तमर्कारः

नवयोरनार्भावः *उरुकुदुकुवित्सुनायां बोधीये *कुवित्सुनायां जरावोधीये उरुकुदुरुणस्कुधीत्यनार्भावः*पृथिवींप्रदैभ्यन्ते *अभिनिधेने काण्वेअनुमातरंपृथिवीमित्यनार्भावः *बृहति च यज्ञायथायां *यज्ञायथायां बृहति तत्पृथिवीमित्यनार्भावः *ऋधक्सोमदविज्ञीये*दविद्युतत्पारुचेतियज्ञायज्ञीये तृतीयायामक्षरसंसर्गप्रस्तावे ऋकारस्यानार्भावः*अवृद्धमप्यार्भवति*अवृद्धस्याप्यार्भाव उपदिश्यते* षभे थिवी *शाक्करषभे पृथिवी चाविजभ्रिप इत्यार्भावः *धृष्णुवृष्णि* शतानीकेव प्रजिगातिधृष्णुवृद्धस्यार्भावः *वृषन्वारे* सरूपवृषन्निति वारवंतीये आर्भावः *मृत्यधेनौ* मरुतां धेनौ ते अस्य सन्तु केतवेमृत्यवआर्भावः *कृण्वते क्रौंचे* अयं पूषायां क्रौंचे सोमासः कृण्वत इत्यार्भावः *मृज्यकृण्वतरेकृन्तच्छकुनिमार्ज्यमानः सुहस्तिया३निर्गाअकाए ३१ तंदो३ *अवृद्धमप्यार्भवतीतिप्रमाणंकृत्वाप्रदर्शनंकृतम् *तृंपायामृवर्णप्राप्तरेफः प्रथमस्वरायां वृद्धायामुपदिश्यतेत्रा ३३३ पा ३३ *आर्भावतृंपाव्यश्नुहीति अत्रतृंकारस्तपयोरार्भवतीतिऋवर्णमेव प्राप्तं वचनात्प्रथमस्वरायाश्वृद्धायां रेफोत्पत्तिरुपादिश्यते यथोदाहृतं *रथन्तरे च* रथन्तरे च एत-

क्रियतेनाऽयर्ग्वन् ॥ ७ ॥

ऋचि प्रश्लिष्टाः स्वरसन्धयः पादमध्ये साम्नि विवृता ये तान्वक्ष्यामो मह्नेवस इमा उवार्यां वारदेव्यरथबृहत्सु श्रुध्ये तु प्रश्लेषोभीन्द्रमभिवायुमि-

---

देव व्याख्यातम् । *ऋण्वन्देव्यहदाग्नेययोर्ऋवर्णप्राप्तमक्कारः क्रियतेना ३ यर्ग्वन् *तमग्निमस्तेवसत्रेन्पृणन्निति वामदेव्ये-बृहदाग्नेययोरवृद्धत्वादकार एव प्राप्तो वचनादकारः क्रियते यथोदाहृतम् ॥

आर्भावः समाप्तः ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य सप्तमी कण्डिका समाप्ता ॥

*ऋचि प्रश्लिष्टाः स्वरसन्धयः पादमध्ये *ऋग्विषये पादमध्ये स्वरसन्धिर्यत्र भवति सोऽप्य(रूप)सन्धिना,यथा अग्निमीडिष्वावभेमहेव नत्वाअद्रिवइति तथादित्यव्रते वयंएवं यत्र स्वरयोरेकीभावः क्रियते स प्रश्लेष उच्यते तथा ऽत्यन्तलुप्तसन्धिना यत्रस्वरस्य लोपः क्रियते स च प्रश्लेषः । यथापादोऽस्यसर्वाभूतानि, सोयमनेन सूत्रेण सिद्धोपन्यासः क्रियते विशेषविवक्षया *साम्नि विवृता ये तान्वक्ष्यामः *एवं पूर्वलक्षणेन पादमध्ये संश्लिष्टा ये सामविषये विश्लिष्टा भवन्ति तानुच्चारयिष्यामः *मह्नेवसइमाउवर्यांवारदेव्यरथबृहत्से *अयंवामह्नेवसे इतिवारवंतीयादिषु विश्लेषः *श्रुध्ये तु प्रश्लेष*: एष एवशब्दः श्रुध्ये प्रश्लिष्यते *अभीन्द्रमभिवायुमित्यत्रपार्थे* अभिवायुं वीत्यर्थागृणान इति पार्थे अभीन्द्रवृषणमिति विश्लेषः *केतवः स्वासु मरुतां* स्वासु मरुतां धेनौ ते अस्य सन्तु केतवो मृत्यव इति विश्लेषः*

त्यत्र पार्थे केतवः स्वासु महता गर्भोमहत्तत्सोमायाःसर्वत्र छन्दसि तु प्रश्लेषः प्रसुन्वानायाःसर्वत्र पवस्वयस्ते मदायाःसर्वत्र सोमसामसाहीयशांमदेषु प्रश्लेषः पुरोनःसर्वत्र मासिः माशिवासः सर्वत्र इषाद्रिर्नार्वाचपिबासोमायामृषभे प्रस्मवाजेषुनः सर्वत्र रवोद्वीथे तु प्रश्लेषो नोअविभिः सुषावसोमायाःसर्वत्राष्टादंष्ट्रार्कपुष्यसंकृतियशःसु प्रश्लेषः ॥ ८ ॥

गर्भोमहत्तत्सोमायां सर्वत्र महत्तत्सोमायां अपांयद्गर्भोदृणीतेतिसर्वसामसु विश्लेषः *छन्दसि तु प्रश्लेषः* वेदेतु प्रश्लेषः छन्दःशब्देन वेद उच्यते *प्रसुन्वानायां सर्वत्र* प्रसुन्वानायांधसइति सर्वसामसु विश्लेषः *पवस्वयस्ते मदायाःसर्वत्र* यस्ते मदायां तेनापवस्वांधसेतिसर्वविश्लेषः *सोमसामसाहीयशांमदेषु प्रश्लेषः* तेनापवस्वांधसेतिसोमसामादिषु प्रश्लेषः *पुरोनः सर्वत्र* प्रेद्धोअग्नेदीदिहीति पुरोनोजस्रयेतिसर्वत्र विश्लेषः *माशिवासः सर्वत्र* । माशिवासोअवक्रमुरितिसर्वसामसु विश्लिष्यते *इषाद्रिर्नार्वाचपिबासोमायामृषभे* पिबासोमायां वैराजर्षभे हर्यश्वाद्रिः सूयतोनार्वा इति विश्लेषः *प्रस्मवाजेषु नः सर्वत्र* प्रस्मवाजेषुनोवेति सर्वत्र प्रश्लेषः । *रवोद्वीथे तु प्रश्लेषः* एषएव शब्दो रौरवोद्वीथे प्रश्लिष्यते *नोअविभिः सुषावसोमायाःसर्वत्र* सुषावसोमायां नूनं पुनानो अविभिरितिसर्वसामसु विश्लिष्यते । *आष्टादंष्ट्रार्कपुष्यसंकृतियशःसु प्रश्लेषः* एष एव शब्दः आष्टादंष्ट्रादिषु प्रश्लिष्यते ॥ ४ ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य अष्टमी कण्डिका समाप्ता ॥ ८ ॥

सुते चित्वानवे वृद्धाच्च सर्वत्राऽयास्ये तु प्रश्लेष उदिन्द्र त्वꣳस्त्येहीत्यत्र कण्वबृहतिपूर्वकल्पे स्तावे च जम्भे प्रतिहारे कौल्मे स्तावे गायंतोयूथादानायां कण्वबृहति जम्भे च तवाद्यायाꣳसहोदैर्घमरायो वैराजे च स्तावे तवद्वितीयायामाभीशवद्वैगतयो रहस्ये च बृहत्यरुषीप्रतिष्यासूनरीद्वितीया-

---

सुतेचित्त्वानवे उत्तरे मानवे सुतेचित्वाप्सुमदाम इति विश्लेषः *वृद्धाच्च सर्वत्र* वृद्धात्परस्ताच्चैष एव शब्दः सर्वत्र विश्लिष्टः *आयास्ये तु प्रश्लेषः* आयास्ये तु वृद्धात्परस्य प्रश्लेषः *उदिन्द्र त्वं ह्येहीत्यत्र कण्वबृहति पूर्वकल्पे* त्वꣳह्येहित्वेरवइति कण्वबृहति उदिन्द्राश्वमिष्टय इति पूर्वकल्पे विश्लेषः *स्तावे च* प्रस्तावे च कण्वबृहति उदिन्द्राश्वमिष्टयइति विश्लेषः *जम्भे प्रतिहारे* बृहन्निधने वार्क्षजम्भे उदिन्द्राश्वमिष्टय इति प्रतिहारे विश्लेषः *कौल्मे स्तावे* कौल्मलबर्हिषे च प्रस्तावे उदिन्द्राश्वेति विश्लेषः *गायन्तोयूथादानायां कण्वबृहति* यूथादानायां कण्वबृहति इन्द्रगायन्तोवसइति विश्लेषः *जम्भे च* वार्क्षजम्भे च इन्द्रं गायन्तोवस इति विश्लेषः *तवाद्यायाꣳसहोदैर्घमरायोः* सहोदैर्घमरायोस्तवाहꣳसोमेतिअस्मिञ्छन्दे विश्लेषः *वैराजे च स्तावे* महावैराजे प्रस्तावे आद्यायामेव तवाहꣳसोमेतिविश्लेषः *तवद्वितीयायामाभीशवद्वैगतयोः* तवाहꣳसोमद्वितीयायां आभीशवद्वैगतयोस्तवाहंनक्तमुतसोमेतिविश्लेषः *रहस्ये च बृहति* तवाहंसोमेति द्वितीयायां तवाहंनक्तेति विश्लेषः *अरुषीप्रतिष्यासूनरीद्वितीयायां बोधीये* जरावोधीये प्रतिष्यासूनरी-

यां बोधीये देवाजरमाते अग्न इधीमहीत्यत्र त्वंनइन्द्रौपगवे चासाढ्तीयोत्तमतृतीयाया मापप्रथोभेयदिंद्रायाऽश्येने स्यार्चतोवैराजर्षभे दैवांजसाबृहति महीनधारागोराजा च काबे पादांत्यात्परः स्वरोविकृष्यते यथानूषतावद्युतानायाऽशाचिपूजनायंत इन्द्रद्वितीयायां दक्षाय विधर्म्मणि गामिष्ठानसऽस्कृतमित्यत्रौशन एवंजातीयानि ॥ ९ ॥

द्वितीयायामश्वेवचित्रारुषीति विश्लेषः *देवा जरमा ते अग्न इधीमहीत्यत्र* द्युमन्तं देवाजरमिति आते अग्न इधीमहीत्यत्र विश्लेषः *त्वन्नइन्द्रौपगवे च* उत्तरे औपगवे च त्वन्न इन्द्राभरेति विश्लेषः *आसाढ्तीयोत्तमतृतीयायाम्* उत्तरे वारवंतीये स्वासु तृचे उत्तमायां सनोदूराच्चासाच्चेति विश्लेषः *आपप्राथोभे यदिद्रायाऽश्येने* उभेयदिन्द्रायां श्येने आपप्राथोषा इवेति विश्लेषः *स्यार्चतोवैराजर्षभे* बोधाविप्रस्यार्चतोमनीषा इति विश्लेषः *देवाञ्जसा बृहति* त्वमग्ने बृहति पथश्च देवांजसेति विश्लेषः *महीनधारागोराजा च काबे* अञ्जकाबे महीनधारात्यन्ध अग्रेगोराजाऽयस्तविष्यत इति च विश्लिष्टौ *पादान्त्यात्परः स्वरोविकृष्यते* पादमध्ये स्वरसन्धिविश्लेष उक्तः इदानीं पादान्ते स्वरयोर्विश्लेष उच्यते *यथानूषतावद्युतानायाम्* शाचिपूजनायन्त इन्द्रद्वितीयायां दक्षाय विधर्मणि गामिष्ठा नमऽस्कृतमित्यत्रौशन एवं जातीयानि *पादान्त्यात्परः स्वरोविकृष्यत इत्यत्रैतान्युदाहरणानि॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य नवमी कण्डिका समाप्ता ॥ ९ ॥

अथापवादाः प्रश्लिष्टा अंशोरित्यस्य शब्दस्यावृद्धात्परस्य प्रश्लेषः सर्वत्रेह न यदिन्द्रचित्रायां वसिष्ठप्रियषंगयो र्दिवस्पदेतयोष्पवित्रायां ज्ञीये मोषुत्वापार्श्वे श्रुधिशब्दोऽभ्यासे धियोग्नेभरामेध्मायामंते जिषुसन्तानिनि त्वचिसुष्वाणायामांधांगवेंधस स्तंवोदस्माद्यायामाथर्वणसौभरयोः प्रत्यस्मैतृतीयायां च रथंतरे ऽवासृजोरातयइत्येतौशब्दौ प्रोषु वत्सा-

---

पादान्त्यात्परः स्वरोविकृष्यत इत्यस्यापवादः *अथापवादाः प्रश्लिष्टा (इति) अंशोरित्यस्य शब्दस्यावृद्धात्परस्य प्रश्लेषः सर्वत्र* सिंधुर्न्नपिप्रेअर्णसोऽंशोः पयसेतिअवृद्धात्परस्य सर्वत्र प्रश्लेषः द्विर्हिकारादिषु *इह न यदिन्द्रचित्रायां वसिष्ठप्रियषङ्गयोः* यदिन्द्रचित्रायां इह नास्तित्वादातमद्रिव इति वसिष्ठप्रियातीषङ्गयोः प्रश्लेषः *दिवस्पदे तयोष्पवित्रायां ज्ञीये* यज्ञायज्ञीये दिवस्पदे अर्चन्तो अस्य तन्तवोव्यस्थिरन्निति प्रश्लेषः *मोषुत्वापार्श्वे श्रुधिशब्दोऽभ्यासे* मोषुत्वायां गायत्रपार्श्वे इह वा सन्तु पश्रुधीमेहितेब्रह्मकृत इत्यभ्यासविषये प्रश्लेषः *धियोऽग्नेभरामेध्मायामन्ते* समन्तेभरामेध्मायां जीवातवे प्रतरा साधया धियोग्ने सख्ये इति प्रश्लेषः *जिषुसंतानिनि* सन्तानिनि तमिन्महत्स्वाजिषूतिमर्भत इति प्रश्लेषः *त्वचि सुष्वाणायामान्धीगवे* त्वधीत्वमस्मभ्यमभित इति प्रश्लेषः *अन्धसस्तंवोदस्माद्यायामाथर्वणसौभरयोः* तंवोदस्माद्यायां अन्धसोभित्वत्सन्नस्त्वसेष्विति प्रश्लेषः *प्रत्यस्मै तृतीयायां च रथन्तरे *एष एव शब्दः प्रत्यस्मैतृतीयायां रथन्तरे इदन्धसोध्वर्योप्रभरासुत मिति प्रश्लेषः *अवासृजोऽरातयइत्येतौ शब्दौ प्रो-

सु युजाणिरित्सिषायाꣳरौरवे बोधयोमहेनायां वाजीये डितेवसोत्रै ककुभे तमोर्षायां वर्णेऽर्चतप्रिये ब्रह्मयुजाकक्षे धसोद्रयोवात्सप्रे नदीधिमःश्रायन्तायाꣳसौभरे सैन्योसिवार्हद्गिरसंतनिनो वाहनोग्नेविवस्वद्धितीयायाꣳश्रुध्ये वृष्णउद्यस्यत इत्यत्र वाजीये धारयासेधे धियोसेधे जमवर्त्तेचा ऽग्नेतमद्यकमश्वे

षु वत्सासु *षोषु वत्सासु अवासृजोधराच इति अरातयोर्योनः सन्तइति च प्रश्लेषः *युजाणिरित्सिषायाꣳरौरवे* रौरवे तरणिरित्सिषायां वाजंपुरन्ध्यायुजावइन्द्रमिति प्रश्लेषः *बोधयोमहेनायां वाजीये* रायोवाजीये महेनायां योषोराय इति प्रश्लेषः *डितेवसोत्रैककुभे* त्रैककुभे मंडितेन्द्रब्रवीमि ते व इति च सोऽस्मान्कदाचनेति च प्रश्लिष्टौ *तमोर्षायां वर्णे* रहस्ये शाकरवर्णे सोमद्युमत्तमोभिद्रोणानीति प्रश्लेषः *अर्चतप्रिये* वसिष्ठप्रिये इन्द्राय नूनमर्चूतोत्स्थानि चेति प्रश्लेषः *ब्रह्मयुजाकक्षे* श्रौतपक्षे यहहरीब्रह्मयुजैहहरेवेति प्रश्लेषः *धसोद्रयोवात्सप्रे* क्षौद्रे वात्सप्रे अन्धसोन्धस इति अद्रयोद्रयोद्रप इति च प्रश्लिष्टौ *नदीधिमः श्रायन्तायां सौभरे* सौभरे नदीधिमोलर्षिरातिमिति प्रश्लेषः *सैन्योसिवार्हद्गिरसन्तनिनोः* वार्हद्गिरसन्तनिनोः वीरसेन्योसिभूरिपरादादिरितिप्रश्लेषः *वाहनोऽग्ने विवस्वद्धितीयायाꣳश्रुध्ये* दूतो असि हव्यवाहनोऽग्ने रथीरितिप्रश्लेषः *वृष्णउद्यस्यत इत्यत्र वाजीये* रायोवाजीये नवजातस्य वृष्णोऽग्ने चरन्तीति प्रश्लेषः *धारया सेधे* उत्सेधे पुनानः सोमधारयेति प्रश्लेषः *धियोसेधे* उत्सेधे एव अस्मांꣳअवन्तु

ततर्दिथैर्दैर्घे श्रवस्यवोदैव्ये श्रवस्यवोदैव्य ॥ १० ॥

यः संयोगोयवांतः क्वचित्संकृष्टः क्वचिद्विकृष्टस्तत्र संकृष्टग्रहणं न्यर्यःसाहीयपर्णवर्णमित्रविलम्बेषु नैडे दिव्यंज्यर्षसियशःसर्पंसर्पपुष्येष्वापृच्छ्यमवृद्धर्पं

ते धिय इति प्रश्लेषः *जमवर्त्ते च* जमदग्नेरभीवर्त्ते च अस्मार्पंअवन्तु ते धिय इति प्रश्लेषः *अग्ने तमद्य कमश्वे* साकमश्वे अग्ने तमद्येति प्रश्लेषः *ततर्दिथो दैर्घे *त्वेसोमपथमायां दैर्घे ततर्दिथोत्सन्नकमितिप्रश्लेषः *श्रवस्य वोदैव्ये श्रवस्यवोदैव्ये* एदुमधोर्वावामदेव्ये अहमहिश्रवस्य वो मायुभिरिति प्रश्लेषः ।

प्रश्लेषविश्लैषो समाप्तौ ॥

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य दशमी कण्डिका समाप्ता ॥ १० ॥

यः संयोगोयवान्तः क्वचित्संकृष्टः क्वचिद्विकृष्टस्तत्र संकृष्टग्रहणम् यः कश्चित्संयोगोयान्तः कश्चिद्वान्तः तयोश्चोहगीतौकस्य चित्संकर्षः कस्यचिद्विकर्षः । तत्र सन्देहस्तन्निर्णयार्थं यत्संकृष्टं तदधिकृतम् । *न्यर्यः साहीयपर्णवर्णमित्रविलम्बेषु* पुनाविश्वान्यर्य इति सत्रासाहीयस्वारसौपर्णमित्रविलम्बसौपर्णेषु एतेषु सामसु न्यर्यशब्दः संकृष्टः अन्यत्र विकृष्टः।*नैडे* पूर्वसूत्रात् त्रिष्वपि सौपर्णेषु सङ्कर्षः प्राप्तः ऐडसौपर्णे विकर्षः *दिव्यंज्यर्षसि यशः सर्पंसर्पपुष्येषु* दुहानऊधर्दिव्यं वरुणं वाज्यर्षसीति च एतौ शब्दावेतेषु सामसु संकृष्टौ *आपृच्छ्यमवृद्धर्पं सर्वत्र* आपृच्छ्यमवृद्धं सत् सर्वसामसु संकृष्यते *अभीवर्त्ता-

सर्वत्र मदेष्वाकूलीये जिह्मूंनकुन्न्यश्च ज्ञीयस्योद्गीथे विश्वाच्याश्विनोर्व्रतपर्याकूपारपुष्यमरायेषु नाभ्यासे त्वद्रयश्चैतेषु वैधेनेचामराये त्वग्नयेस्वासु दैर्घैध्यमायाऊंसूर्यस्याभिप्रियाणीत्यत्र स्वारकावज्ञीययो रेष एव शब्दः सूर्यवतीष्विनोराजाद्वितीयायां चौशने ऽतिसूर्यपुष्यमरायकीर्त्येष्विन्द्रः सूर्यऊंस्तुचनैयकीर्त्येष्विव

दिषु विकृष्टं *मदेष्वाकूलीये* अस्येदिन्द्रोमदेष्वापूर्वे रोहिनकूलीये संकृष्टः* जिह्मूंनकुन्न्यश्च ज्ञीयस्योद्गीथे *मखायोदीर्घजिव्हयं इन्दुरश्वोनकुच्य इति च यज्ञायज्ञीये उद्गीथे संकृष्टौ* विश्वाच्याश्विनो व्रतपर्याकूपारपुष्यमरायेषु* सोमंविश्वाच्याधियेति एतेषु सामसु संकृष्यते । पर्याकूपार इति परित्यऊंहर्यतऊं हरिमितियस्ययोनिः *नाभ्यासे* पर्याकूपारे अभ्यासविषये विश्वाच्योति विकर्षः *त्वद्रयश्चितेषु* यज्ञायसन्त्वद्रय अश्विनोर्व्रतादिषु सामसु त्वशब्दः संकृष्टः *वैधने च* वैधने च सोमसाम्नि यज्ञाय संत्वद्रय इति संकृष्टः *अमरायेः* मराये त्वद्रयशब्दोविकृष्टः *त्वग्नये स्वासु दैर्घैध्यमायां* प्रस्तोमायत्वग्नय इति स्वासु दैर्घश्रवसे मध्यमायां संकृष्टः *सूर्यस्याभिप्रियाणीत्यत्र स्वारकावज्ञीययोः* अभिप्रियाणीत्यत्र आसूर्यस्य बृहत इति स्वारकावे यज्ञायज्ञीये च संकृष्टः *एष एव शब्दः सूर्यवतीषु* सूर्यस्येद रश्मय एताः सूर्यवसः एतासु सूर्यशब्दः संकृष्टः *इनोराजाद्वितीयायां चौशने* औशने इनोराजाद्वितीयायां ऊर्द्धभानुश्सूर्यस्य स्तभायन्नितिसंकर्षः *अतिसूर्यपुष्यमरायकीर्त्येषु* तवाहश्सोमतृतीयायां घृणातपन्तमतिसूर्यपरइत्येषु सामसु सूर्यशब्दःसंकृष्टः *इन्द्रः सूर्य स्तुचनैयकीर्त्येषु* इन्द्रः

सूर्यकीर्त्ये बण्महाꣳअसीत्यत्र सूर्यशब्दः सर्वत्र वितनैयोस्त्वाद्योविकृष्टः सूर्ये महत्तत्सोमायां वैश्वज्योतिषवात्सप्रयोरामायामासूर्यꣳसर्वत्राऽस्य प्रत्रायामयꣳसूर्यशब्दः सर्वत्राऽत्रैव तृतीयायां न सूर्योभ्राजे सूर्यस्य नतेगिर इत्यत्र महीसूर्यः कीर्त्ये सꣳसूर्यस्येहवद्धामे सूर्यावैरूपांतरिक्षयोस्त्वꣳसूर्यꣳसौमित्रे समुसूर्यꣳसंतनिनि यथर्चगीते पर्व्वणि

सूर्यमरोचयदिति महादिवाकीर्त्यादिषु संकृष्टः *इव सूर्य कीर्त्ये* श्रायंत इव सूर्यमिति महादिवाकीर्त्ये संकृष्टः *बण्महाꣳअसीत्यत्र सूर्यशब्दः सर्वत्रवितनैययोस्त्वाद्योविकृष्टः* वितनैययोस्त्वाद्योविकृष्टः गौरीवितनैयातिथयोराद्यः सूर्यशब्दोविकृष्टः *सूर्ये महत्तत् सोमायां वैश्वज्योतिषवात्सप्रयोः* महत्तत्सोमायां वैश्वज्योतिषवात्सप्रयोरजनयन्सूर्ये इतिशब्दः संकृष्टः *आमायामासूर्यꣳसर्वत्र *आमासु पक्वमैरय इति आसूर्य रोहय इति सर्वत्र संकृष्टः *अस्य प्रत्रायामयꣳसूर्यशब्दः सर्वत्र* अस्यप्रत्राद्वितीयायामयꣳसूर्य इवोपदधिति सर्वत्र संकृष्टः *अत्रैवतृतीयायां न सूर्यो भ्राजे* अस्य प्रत्रातृतीयायामरसोमोदेवो न सूर्य इति संकृष्टः *असूर्यस्य न ते गिर इत्यत्र* न सुष्टुतिमसुर्येति सर्वत्र संकृष्टः *महिसूर्यः कीर्त्ये* महादिवाकीर्त्ये विश्वभ्राड्भ्राजोमहीसूर्य इति संकृष्टः *संसूर्यस्येहवद्धामे* इहवद्धामदेव्ये संसूर्यस्य रश्मिभिरिति संकृष्टः । *सूर्यावैरूपान्तरिक्षयोः* नत्वावज्रिन्सहस्रं सूर्या इति पञ्चनिधनवैरूपान्तरिक्षयोः संकृष्टः *त्वंसूर्यसौमित्रे* त्वंसूर्यमरोचयइति संकृष्टः *समुसूर्यꣳसन्तनिनियथर्चगीते पर्वणि* अ-

ष्ववितादाशे महायां ह्वीयविशीयवारमहामित्रतरे-ष्वेत्यूकमश्वे त्वामिद्धविभरे त्वायसर्वत्र व्याभिर्नार्म्मेधे कुण्डपाय्यः सद्मने व्योमनीन्द्रसुतायां वश्शीये हिन्वत्यपसोद्विर्हिंकारगौगंवद्वैगततरेषु ण्वतरे च पूर्वकल्पे ॥ ११ ॥

स्तासन्तनिसंक्षोणीसमुसूर्यमितियथर्चगीते पर्वणि संकृष्टः निधनस्वर इत्यर्थः *ष्ववितादाशे महायां ह्वीयविशीयवारमहामित्रतरेषु* यज्ञायज्ञीयविशोविशीयवारवन्तीयमहावैश्वामित्रवरन्तरेषु एतेषु साममु यज्ञायज्ञावो अत्यायां दाशे महायां भुवद्वाजेष्विति एतेषु साममु संकृष्टः *एत्यूकमश्वे* साकमश्वे एत्यूषू इति ह्यूशब्दः संकृष्टः *त्वामिद्धविभरे* त्वामिद्धवितारंवृतमह इति सौभरे वयमुत्वामपूर्व इति अन्ते त्वामिद्ध्य इति ध्यशब्दः संकृष्टः । *त्वायसर्वत्र* (सौभरेवयमुत्वा उपत्वात्वामित्वा) वास्यत्वायेतित्वायशब्दः संकृष्टः । *व्याभिर्नार्म्मेधे* नामेधे(अधाहिमध्यमायां) वार्ष्पचायव्याभिरिति व्याशब्दः संकृष्टः *कुण्डपाय्यःसद्मने* अर्द्धमद्मने प्रणपात्कुण्डपाय्य इति संकृष्टः *व्योमनीन्द्रसुतायां वश्शीये* उद्वश्शीये सप्रथमे व्योमनीति व्योशब्दः संकृष्टः *हिन्वन्त्यपसोद्विर्हिंकारगौगवद्वैगततरेषु ण्वतरे च पूर्वकल्पे* (द्विर्हिव्यारं वामदेव्यगौंगवद्वैयतरथन्तरेषु प्रसोमदेत्यायां) तमीश्हिन्वन्त्यपसइतिद्विर्हिंकारादिषु संकृष्टः कण्वरथन्तरे च प्रसोमदेत्यायां तमिश्हिन्वन्त्य इति पूर्व विकल्पेत्यशब्दः संकृष्टः ।

इति उपाध्यायाजातशत्रुकृते पुष्पसूत्रभाष्ये द्वितीयस्य एकादशी कण्डिका समाप्ता ।

ण्योस्तं त्वाधर्त्तायाꣳहाविष्मतसन्तनिनो र्वि-
भाषा प्रसुन्वानाद्वितीयायाꣳरथंतर इदाह्योमानवे
स्युपमाछन्दसे पूर्व्योवृषाप्रतीद्वितीयायां ज्ञीये त्वा-
मभिदꣳष्ट्रोत्तरे मघंद्विहिंकहारभारमानोत्तररौरत-
रेषूतस्युर्वैरूपान्तरिक्षहस्वासु वृष्ट्यवावैरूपे हर्यश्व-

ण्योस्तन्त्वाधर्त्तायां हाविष्मतसन्तनिनोः वृषापवस्व-
मध्यमायां तन्त्वाधर्त्ताः रमोयाण्यो इति ण्योशब्दः
हाविष्मतसन्तनिनोः संकृष्यते *विभाषाप्रसुन्वानद्वितीया-
यां रथन्तरे* रथन्तरे प्रसुन्वानद्वितीयायां भुजेन-
पुत्रꣳण्योरितिण्योशब्दः संकृष्टो (विकृष्टो वा एष विकृष्टः)
इदाह्योमानवे उत्तरे मानवे त्वामिदाह्योनर इति ह्योशब्दः
संकृष्टः *स्युपमाछन्दसे* माधुछन्दसे तवश्रवाꣳस्युपइतिस्यु-
शब्दः संकृष्टः *पूर्व्यो वृषामती द्वितीयायां ज्ञीये* यज्ञा-
यज्ञीये वृषामतीद्वितीयायां मनीषिभिः पूर्व्य इतिर्व्यशब्दः
संकृष्टः *त्वामभिदꣳष्ट्रोत्तरे* उत्तरे आष्टादꣳष्ट्रे त्वामभि-
प्रनोनुम इति त्वाशब्दः संकृष्टः *मघंद्विहिंकहारभारमानो-
त्तररौरतरेषु* पवन्तेमघंमदमितिद्विहिंकारहारायणभारद्वाज उ-
त्तररौरवरथन्तरेषु एतेषु सामसु घंशब्दः संकृष्टः *उतस्यु-
वैरूपान्तरिक्षहस्वासु* पञ्चनिधनवैरूपहस्वावैरूप अन्तरिक्षेषु
एतेषु सामसु यद्यायं (एतंभूमी) उतस्तुरितिस्यशब्दोवै-
रूपादिषु संकृष्टः *वृष्ट्यावैरूपे* आपमाथमहिनावृष्ट्ययावृष-
न्नितिपञ्चनिधनेवैरूपे यद्याव इति मध्यमायां वृष्ट्या इति
ष्ट्याशब्दः संकृष्टः *हर्यश्वपिबासोमद्वितीयायां सहोदैर्घे* स-
होदैर्घतमसे पिबासोमाद्वितीयायां येन वृत्राणि हर्यश्वहꣳसी-

पिबासोमद्वितीयायाꣳसहोदैर्घे मरायेत्वाद्ययोः स्यं-
तमामराये विद्वान्मरायवैराजर्षभयो स्त्वामि-
दूभूरिहितायां मराये सहोदैर्घे त्वभ्यासो नप्त्यो-
रौर्णायवयोः परिप्रियायां मार्गीयवे च त्वꣳह्येत्ये-
तौ शब्दौ सौपर्णे पवित्रमत्येज्ञीये नकिष्ट्वत्सिते
ऽसाव्यꣳशुः सर्वत्र न सन्तानिनि पाष्यो क्रोशे

इतिर्यशब्दः संकृष्टः *मरायेत्वाद्ययोः* मराये पिबासोमाद्ययोर्ह्य इतिर्यशब्दः संकृष्टः यन्ते सुखावहर्येति येन वृत्राणीति च संकृष्टः *स्यन्तमामराये* मरायेषु श्रुधीहवाद्यायां कृष्वादुवांꣳस्यन्तमेति मराये स्यꣳशब्दः संकृष्टः *विद्वान्मरायवैराजर्षभयोः* असुर्यस्य विद्वानिति मराये वैराजर्षभयोर्विद्वानिति द्वाशब्दः संकृष्टः *त्वामिद्भूरिहितायां मराये* भूरिहितायां मराये भूरिमनीषीहवतेत्वामिदितित्वाशब्दः संकृष्टः *सहोदैर्घे त्वभ्यासः* सहोदैर्घे श्रुधीहवान्त्यायां हवतेत्वामिति अभ्यासविषये त्वाशब्दः संकृष्यते *नप्त्योरौर्णायवयोः परिप्रियायां* परिप्रियायां और्णायवयोर्वयाꣳसिनप्त्योरितिप्त्योशब्दः संकृष्टः *मार्गीयवे च* मार्गीयवे नप्त्योशब्दः संकृष्टः *त्वंह्येत्येतौ शब्दौ सौपर्णे* स्वारसौपर्णे त्वंह्यंगदैव्येतित्वंशब्दोह्यशब्दश्च संकृष्टौ *पवित्रमत्ये ज्ञीये* यज्ञायज्ञीये सोमः पवित्रमत्येतिरेभन्निति मत्येशब्दः संकृष्टः *नकिष्ट्वत्सिते* आसिते इत्यमिन्द्रमध्यमायां नकिष्ट्वद्रथीतर इति ष्ट्वशब्दःसंकृष्टः *असाव्यꣳशुःसर्वत्र* असाव्यꣳशुर्मदायेतिव्यंशब्दः सर्वसामसु संकृष्टः *न-सन्तानिनि* सन्तानिनि विकृष्टः *पाष्यो क्रोशे* प्राणाशिशुर्मध्यमायां पाष्यो इति ष्योशब्दः उपात्रितस्य पाष्योरिति

ष्यैरयत्रैतक्रोशवार्शेषु त्वꣳरित्वंघां च गवाष्टेषु-
सिमासु त्वं घांशुद्धीये सुहस्त्यरन्ध्रोत्तरवरुणगोष्ठा-
र्कपुष्पेषु स्वानः परिस्वानायां वैदन्वतहाविष्मतरेव-
तीष्वेष एव शब्दोऽक्रान्वासिष्ठे परीताध्यास्यायां
चानवमे ऽहनि त्वंकविर्द्वितीये दन्वते मित्राः स्वा

क्रोशे संकृष्टः *ष्यैरयत्रैतक्रोशवार्शेषु* प्राणाशिशुर-
न्यायां पृष्टष्यैरयद्रयिमिति पृष्टष्यैशब्द स्तेतादिषु संकृष्टः *त्वꣳ-
रित्वंघांचगवाष्टेडसिमासु* त्वांरिहन्ति त्वंघांचेति त्वचशब्दौ
आंधीगवाष्टेडसिमासु संकृष्टौ *त्वंघांशुद्धीये* शुद्धाशुद्धीये
त्वंघाचेति त्वंशब्दः संकृष्टः *सुहस्त्यरन्ध्रोत्तरवरुणगोष्ठार्क-
पुष्पेषु* स्वारमौक्ष्णोरन्ध्रवरुणसान्नगोष्ठअर्कस्य एतेषु सा-
मसु । मृज्यमानः सुहस्त्येति स्त्यशब्दः संकृष्टः
स्वानः परिस्वानायां वैदन्वतहाविष्मतरेवतीषु प-
रिस्वानोगिरिष्ठा इति स्वाशब्दः संकृष्टः वैदन्वतहाविष्मत-
रेवतीषु एतेषु सामसु परिष्वा इति स्वाशब्दः संकृष्टः
एषएवशब्दोऽक्रान्वासिष्ठे अक्रान्समुद्रायां वासिष्ठे बृह-
त्सोमो वाव्धे स्वानो अद्रिभिरिति स्वाशब्दः संकृष्टः *प-
रीताध्यास्यायां च* श्रीणन्त इत्यत्र परिस्वानश्चक्षस इति-
स्वाशब्दः संकृष्टः सर्वसामसु *अनवमे हनि* श्रीणन्त इति
नवमेऽहनि वासिष्ठे परिस्वानक्षस इति संकृष्टः स्वाशब्दः
त्वंकविर्द्वितीये दन्वते वैदन्वते ऊहसमाम्नाये क्रमद्वितीये
वैदन्वते त्वंकविरिति त्वंशब्दः संकृष्टः *मित्राः स्वानाः
सर्वत्र* सोमाः पवन्तायां मित्राः स्वाना इति सर्वसामसु

चौखम्बासंस्कृतसीरीज़

अस्यां चौखम्बा- संस्कृतग्रन्थमालायां प्रतिमासं पृष्ठशतके सुन्दरैः सीसकाक्षरैरुत्तमेषु पत्रेषु एकः स्तबको मुद्रयित्वा प्रकाश्यते । एकस्मिन् स्तबके एक एव ग्रन्थो मुद्रयते ।

प्राचीना दुर्लभाश्चामुद्रिता मीमांसावेदान्तादिदर्शनव्याकरणधर्मशास्त्रसाहित्यपुराणादिग्रन्था एवात्र सुपरिष्कृत्य मुद्रयन्ते ।

काशिकराजकीयप्रधानसंस्कृतपाठशालाध्यापकाः पण्डिता अन्ये च शास्त्रदृशो विद्वांस एतत्परिशोधनादि-कार्यकारिणो भवन्ति ।

भारतवर्षीयैः, ब्रह्मदेशीयैः, सिंहलद्वीपवासिभिश्चैतद्ग्राहकैर्देयं वार्षिकममिमं मूल्यम्—मुद्राः १० आणकाः

अन्यैर्देयं प्रतिस्तबकं ... ... " " १ "

प्रापणव्ययः पृथग् नास्ति । ... ...

) संस्काररत्नमाला । गोपीनाथभट्टकृता ख० २ ३)

) शब्दकौस्तुभः । भट्टोजिदीक्षितकृतः प्रथमाध्यायमारभ्य तृतीयाध्यायाद्वितीयपादचतुर्थाध्यायपर्यन्तम् ३३)

) श्लोकवार्तिकं भट्टकुमारिलविरचितं पार्थसारथि-मिश्रकृतन्यायरत्नाकराख्यया व्याख्यया सहितम् १५)

) भाष्योपबृंहितं तत्त्वत्रयम् । विशिष्टाद्वैतदर्शनप्रकरणम् । श्रीमल्लोकाचार्यप्रणीतम् । श्रीनारायणतीर्थविरचित-भाटृभाषाप्रकाशसहितं सम्पूर्णम् । (वेदान्तः) ३)

.) करणप्रकाशः । श्रीब्रह्मदेवविरचितः ... १॥)

) भाट्टचिन्तामणिः । महामहोपाध्यायश्रीगागाभट्टविर-चित तर्कपादः (मीमांसा) ... ... ३)

) न्यायरत्नमाला श्रीपार्थसारथिमिश्रविरचिता सम्पूर्णा ३)

) ब्रह्मसूत्रभाष्यम्-बादरायणप्रणीतवेदान्तसूत्रस्य यतीन्द्र-श्रीमद्विज्ञानभिक्षुकृतव्याख्यानं । सम्पूर्णम्। (वेदान्तः)९)

.) स्याद्वादमञ्जरीमल्लिषेणनिर्मिता सम्पूर्णा । ... ३)

०) सिद्धित्रयम्-विशिष्टाद्वैतब्रह्मनिरूपणपरम् श्रीभाष्यकृतां परमगुरुभिः श्री ६ श्रीयामुनमुनिभिर्विरचितम् । १॥)

१) न्यायमकरन्दः। श्रीमदानन्दबोधभट्टारकाचार्यसंगृहीतः। आचार्यचित्सुखमुनिविरचितव्याख्योपेतः(वेदान्तः) ६)

२) विभक्त्यर्थनिर्णयो न्यायानुसारिप्रथमादिसप्तविभक्तिवि-स्तृतविचाररूपः म० म० श्रीगिरिधरोपाध्यायविरचितः सम्पूर्णः (न्यायः) ... ... ७॥)

३) विधिरसायनम् । श्रीमदप्पय्यदीक्षितकृतं सम्पूर्णम् ३)

४) न्यायसुधा (तन्त्ववार्तिकटीका) भट्टसोमेश्वरविरचिता । (मीमांसा) ... ... २४)

५) शिवस्तोत्रावली । उत्पलदेवविरचिता श्रीक्षेमराजविर-चितवृत्तिसमेता (वेदान्तः) ... ... ३)

६) मीमांसाबालप्रकाशः । जैमिनीयद्वादशाध्यायार्थसंग्रहः श्रीभट्टनारायणात्मजभट्टशङ्करविरचितः। (मीमांसा) ३)

७) प्रकरणपञ्चिका प्रभाकरमतानुसारि-मीमांसादर्शनम् । महामहोपाध्यायशालिकनाथमिश्रविरचितम् श्रीशङ्कर-भट्टकृत मीमांसासारसंग्रहश्च सम्पूर्ण (मीमांसा) ५)

(१८) अद्वैतसिद्धिसिद्धान्तसारः। पण्डितप्रवरश्रीसदानन्दव्य सप्रणीतस्तत्कृतव्याख्यासमलङ्कृतः । (वेदान्तः) ४

(१९) कात्यायनश्रौतसूत्रम् । महामहोपाध्यायश्रीकर्काच विरचितभाष्यसहितम् (यन्त्रस्थः) ... ३

(२०) ब्रह्मसूत्रभाष्यम् । श्रीभास्कराचार्यविरचितं

(२१) श्रीहर्षप्रणीतं खण्डनखण्डखाद्यम् । आनन्दपूर्णवि चितया खण्डनफक्किकाविभजनाख्यया व्याख्य विद्यासागरीति प्रसिद्धया समेतम् । (वेदान्तः) ८

(२२) आख्यातचन्द्रिका श्रीभट्टमल्लविरचिता ... ५

(२३) श्रीलक्ष्मीसहस्रम्-बालबोधिनीव्याख्ययाऽन्वितरणिक च सहितम् ६

(२४) ब्रह्मसूत्रवृत्तिः मरीचिका श्रीव्रजनाथभट्टकृता ।

(२५) क्रोडपत्रसंग्रहः । अत्र श्रीकालीशङ्करसिद्धान्तवागी विरचितानि अनुमानजागदीश्याः प्रत्यक्षानुमानगादा र्याः प्रत्यक्षानुमानमाथुर्या व्युत्पत्तिवादस्य शक्तिवाद मुक्तिवादस्य शब्दशक्तिप्रकाशिकायाः कुसुमाञ्जलेः क्रोडपत्राणि ख० ७ ... ... १०

(२६) ब्रह्मसूत्रम्, द्वैताद्वैतदर्शनम्। श्रीसुन्दरभट्टरचितसिद्ध न्तजाह्नवीयुतम् ... ...

(२७) षड्दर्शनसमुच्चयः । बौद्धनैयायिककापिलजैनवैशेषि जैमिनीयदर्शनसंक्षेपः । मणिभद्रकृतटीकया सहित हरिभद्रसूरिकृतः १

(२८) शुद्धाद्वैतमार्तण्डप्रकाशव्याख्यासहितःप्रमेयरत्नार्ण

(२९) अनुमानचिन्तामणिव्याख्यायाः शिरोमणिकृतदीधि जागदीशी टीका ३

(३०) वीरमित्रोदयः महामहोपाध्यायश्रीमित्रमिश्रविरचितः रिभाषा-संस्कारप्रकाशात्मकः। सापिण्ड्यचंदीपकश्च१

(३१) वीरमित्रोदयः । महामहोपाध्यायश्रीमित्रमिश्रविरचि आह्निकप्रकाशः ... ...

(३२) स्मृतिसारोद्धारः विद्वद्वरविश्वम्भरत्रिपाठिसंकलितः

(३३) वेदान्तरत्नमञ्जूषा । श्रीभगवत्पुरुषोत्तमाचार्यकृता

चौखम्बासंस्कृतसीरीज़।

(३४) प्रस्थानरत्नाकरः। गोस्वामिश्रीपुरुषोत्तमजीमहाराजविरचितः ... ... ३)

(३५) वेदान्तपारिजातसौरभं नाम ब्रह्ममीमांसाभाष्यं श्रीनिम्बार्काचार्यविरचितम् ... ... १॥)

(३६) योगदर्शनम्। परमहंसपरिव्राजकाचार्यनारायणतीर्थविरचित-योगसिद्धान्तचन्द्रिकासमाख्यया व्याख्यया संवलितम् ... ... ३)

(३७) वेदान्तदर्शनम्। परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामानन्दसरस्वतीस्वामिकृतब्रह्मसूत्रवार्षिणीसमाख्यव्याख्यासंवलितम् ... ... ६)

(३८) विश्वप्रकाशः। कोशःविद्वद्वरश्रीमहेश्वरसूरिविरचितः ३)

(३९) श्रीसुबोधिनी। श्रीवल्लभाचार्यविनिर्मिता श्रीमद्भागवतविरचितटिप्पणीसहिता। श्रीमद्भागवतदशमस्कन्धजन्मप्रकरण श्रीसुबोधिनीटिप्पण्योः-प्रकाशः गोस्वामि श्री पुरुषोत्तमजीमहाराज विरचितः ... ४॥)

(४०) वीरमित्रोदयः। महामहोपाध्यायश्रीमित्रमिश्रविरचितः पूजाप्रकाशः ... ... ६)

(४१) वेदान्तसिद्धान्तसंग्रहः। श्रुतिसिद्धान्तपरनामकः। श्रीब्रह्मचारिवनमालिमिश्रविरचितः। वेदान्तकारिकावली श्रीपुरुषोत्तमप्रसाद शर्मकृता अध्यात्मसुधातरङ्गिण्याख्य टीकया सहिता ... ... ४॥)

(४२) स्वानुभवादर्शः। श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यनारायणाश्रमशिष्यमाधवाश्रमविरचितः स्वकृतटीकाविभूषितश्च ... ... ३)

(४३) याज्ञवल्क्यस्मृतिः। बालम्भट्टीसमाख्यव्याख्यासमलङ्कृतमिताक्षरासहिता। व्यवहाराध्यायः ... १६॥)

(४४) गादाधरी। श्रीगदाधरभट्टाचार्यचक्रवर्तिकृता। श्रीगङ्गेशोपाध्यायविरचिततत्त्वचिन्तामण्याः श्रीरघुनाथतार्किकशिरोमणिविरचितदीधित्या च गर्भिता ख०१३ १९॥)

(४५) शास्त्रदीपिका। श्रीपार्थसारथिमिश्रप्रणीता। रामकृष्णविरचितयुक्तिस्नेहप्रपूरण्याख्यव्याख्यया सहिता तर्कपादः ... ... ६)

(४६) वैयाकरणसिद्धान्तलघुमञ्जूषा म० म० श्रीनागेशभट्टविरचिता। श्रीमद्दुर्बलाचार्य-बालम्भट्टाभ्यां विरचितकुञ्जिकाकलाङ्कटीकाद्वयसंवलिता ख० ११ ११)

(४७) व्याकरणसिद्धान्तसुधानिधिः। पदवीय विश्वेश्वरसूरिविरचितः खण्डा १२ ... ... १८)

(४८) वीरमित्रोदयः। लक्षणप्रकाशः। महामहोपाध्यायश्रीमित्रमिश्रविरचितः खण्डा ७ ... १०॥)

(४९) बृहदारण्यकवार्त्तिकसारः श्रीमद्विद्यारण्यस्वामिविरचितः महेश्वरतीर्थकृतयालघुसंग्रहाख्यया टीकयासमलंकृतः १

(५०) वीरमित्रोदयः। राजनीतिप्रकाशः। महामहोपाध्याय श्रीमित्रमिश्रविरचितः... ... ... ७॥

(५१) पूर्वमीमांसाधिकरणकौमुदी। श्रीमन्महामहोपाध्याय पं० रामकृष्णभट्टाचार्यविरचिता नेने इत्युपाख्य गोपालशास्त्रिणा परिशिष्टाधिकरणनिरूपणपूर्वकं टि प्पण्या परिष्कृतः। ... ... १॥

(५२) प्रशस्तपादभाष्यटीकासंग्रहः। तत्र कणादरहस्यम् श्रीशंकरमिश्रविरचितम् ख० २ ... ३

(५३) क्रमदीपिका। श्रीमन्महामहोपाध्याय काश्मीरिककेश वभट्टविरचिता। विद्याविनोदश्रीगोविन्दभट्टाचार्यकृतवि वरणोपेता ... ... ४।

(५४) वीरमित्रोदयः। तीर्थप्रकाशः। महामहोपाध्याय श्रीमि त्रमिश्रविरचितः खण्डा ६ ... ... ९

(५५) सांख्यसंग्रहः। तत्र सांख्यतत्त्वविवेचनम् श्रीविमानन 'क्षेमेन्द्र' विरचितम्। सांख्यतत्त्वयाथार्थ्यदीपनम् भ वगणेशविरचितम्। समाससूत्रव्याख्या सर्वोपक रिणी। कपिलसूत्रसंक्षिप्तवृत्तिः। तत्वसमाससूत्रविव णम्। तत्त्वसमाससूत्रवृत्तिः। सांख्यतत्त्वप्रदीपिका सांख्यतत्त्वप्रदीपः। तत्त्वमीमांसा। सांख्यपरिभा च खण्डे २ ... ... ३

(५६) न्यायपरिशुद्धिः। श्रीमद्वेङ्कटनाथ श्रीवेदान्ताचार्यप्र दिता। श्रीनिवासाचार्यविरचित न्यायसारसमाख्य टीकया युता ख० ५ ... ... ७।

(५७) निर्णयसिन्धु—कमलाकरभट्टविरचितः, कृष्णभट्टकृ व्याख्यासहितः खण्डा ८ ... ... १

(५८) न्यायप्रकाश, श्रीमदापदेवविरचितः। श्रीमदनन्तदे विरचितया "भाट्टालङ्कारास्य" व्याख्ययासहिता

(५९) सांख्यतत्त्वकौमुदी—षड्दर्शनकृद्वाचस्पतिमिश्रविरचि ता। पण्डितराड्—वंशीधरमिश्रविरचित "तत्त्वविभ कर" टीकासहिता खण्डे ५ ... ... ६

(६०) न्यायदर्शनं सभाष्यसटीकं खद्योत सहितम्-खण्डे ४ ६

(६१) साङ्ख्यकारिका ईश्वरकृष्णविरचिता। माठराचार्यवि चिता—माठरवृत्तिसहिता। ... ... १।

(६२) पुष्पसूत्रं। सामप्रातिशाख्यं पुष्पर्षिप्रणीतम् श्रीमदजातशत्रुकृतभाष्यसहितम् ख० १ ... १।

—:o:—

जयकृष्णदास गुप्तः सेक्रेटरी

चौखम्बासंस्कृतसीरीज़ आफिस बनारस सिटी।

PK 3163 P8 v.1

Puspa Rsi
Puspasutram

[redacted]

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY